

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL, SAMATYA'DA TARİHİ ÇEVRE KORUMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep GÜNDOĞAN

Anabilim Dalı: Mimarlık

Programı: Mimarlık Tarihi ve Restorasyon

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nur AKIN

EKİM 2011

ÖNSÖZ

İstanbul'da tarihi çevre koruma konusunda çalışma alanı belirlerken, çok kültürlü yapıya sahip bir İstanbul semtini inceleme tercihimde bulundum. Bunun için, Ermeni ve Rumlara ev sahipliği yapmış Samatya ile Rum Ortodoks Patrikhanesi'ni bünyesinde barındıran Fener örnekleriyle araştırmaya başladım. Üzerinde daha az çalışma yapılmış olan Samatya semtiyle yapılacak araştırmaları özgün kılabilmek için, bir yarıyıl süresince Selanik'te Rumların mübadele sonrası mahalle düzenleri, sivil mimarlık örnekleri ve anıt eserler üzerinde sayın Prof. Vilma Hastaoglou yardımlarıyla incelemelerde bulundum. Selanik'in tarihler boyunca geçirdiği büyük yangınlardan dolayı, özgün dokuya ait fazla veri bulunamamış olması, Samatya ile karşılaştırma yapılabilmesi için yeterli olmamıştır. Yine de, her iki yerin de yangınlar sonucu izgara plan sistemiyle yeniden inşa edildiğini, sakinlerinin sonradan göçen insanlarla oluştuğunu ve her ikisinde de Bizans ve Osmanlı etkilerinin görüldüğünün ortak olduğunu belirtmek isterim. Bu bağlamda tez konusu ve çalışmalar Samatya semti sınırları içinde, tespit, belgeleme ve öneri çalışmalarıyla sınırlıdır.

Tez çalışmalarımın yönlendirilmesi, her aşamasında doğru kararlar alınarak olgunlaşması, bilgi, tecrübe ve sabrını hiçbir zaman eksik etmeyen değerli tez danışmanım sayın Prof. Dr. Nur AKIN'a, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca kendilerinden birçok şey öğrendiğim sayın Yrd.Doç.Dr. Ege ULUCA TÜMER ve Yrd.Doç.Dr. Elif MIHÇIOĞLU BİLGİ'ye ve hayatımın her döneminde manevi desteklerini esirgemeyen sevgili annem ve babama teşekkürlerimi borç bilirim.

Zeynep GÜNDOĞAN

25 EYLÜL 2011

İSTANBUL, SAMATYA'DA TARİHİ ÇEVRE KORUMA

ŞEKİL LİSTESİ	vi
ÖZET	ix
ABSTRACT	xi
1.GİRİŞ	1
2. SAMATYA'NIN TARİHİ YARIMADA İÇİNDEKİ YERİ VE BÖLGEYE ULAŞIM	2
3. SAMATYA'NIN TARİHSEL GELİŞİMİ	6
3.1. Bizans Dönemi	9
3.2. Osmanlı Dönemi	10
3.3. Cumhuriyet Dönemi	13
4. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE BÖLGE GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	17
4.1. Yangınlar	17
4.2. Depremler	19
4.3. İmar Hareketleri	20
5. SAMATYA'NIN FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ	25
5.1 Anıtsal Yapılar	28
5.1.1. Surlar	28
5.1.2. Dini Yapılar	30
5.1.2.1 Hagios Menas Kilisesi	30
5.1.2.2 İmrahor Camii (Studios Manastırı)	34
5.1.2.3 Surp Kevork Kilisesi	36
5.1.2.4 Hagios Yeorgios Kiparisas Kilisesi	39
5.1.2.5 Sancaktar Mescidi	40
5.1.2.6 Hacı Hüseyin Camii	42
5.1.2.7 Abdi Çelebi Camii	42
5.1.2.8 Hagios Analipsis Kilisesi	43
5.1.2.9 Hagios Konstantinos ve Hagia Helene Kilisesi	45
5.1.2.10 Hagios Nikoloas Kilisesi	46

5.1.2.11	Anarad Higutyun Kilisesi	47
5.1.3.	Su Yapıları	47
5.1.3.1.	Ağa Hamamı	48
5.1.3.2.	Çeşmeler	49
5.1.4.	Kamu Yapıları	51
5.1.4.1.	Karakol	51
5.1.4.2.	İstasyon	51
5.1.5.	Eğitim Yapıları	52
5.1.5.1.	Rum Kız İlkokulu	52
5.1.5.2.	Fotiadis Okulu	53
5.1.5.3.	Sahakyan- Nunyan İlköğretim Okulu ve Lisesi	53
5.1.5.4.	Anarad Higutyun İlköğretim Okulu	54
5.2.	Kentsel Özellikler	55
5.2.1.	Bölgenin Seçim Nedenleri ve Analizler	58
5.2.1.1.	Arazi Kullanım Analizi	59
5.2.1.2	Kat Adedi Analizi	63
5.2.1.3	Kullanım Analizi	67
5.2.1.4	Doluluk-Boşluk Analizi	69
5.2.1.5	Malzeme ve Strüktür Analizi	71
5.2.1.6	Yapısal Durum Analizi	74
5.2.1.7	Korunmuşluk Durumu Analizi	76
5.2.1.8	Çevresel Veriler ve Değerler	79
5.2.1.9	Trafik Analizi	82
5.2.1.10	Alanın Değerlendirilmesi	86
5.2.1.11	Müdahale Önerileri	94
5.2.1.12	Morfolojik Analizler	96
5.2.2.	Sosyo- Ekonomik Özellikler	100
5.2.2.1.	Bugünkü Demografik Yapı	101
5.2.2.2.	Çalışılan Alandaki Sosyal Yapı Özellikleri	104
5.3.	Konutlar ve Özellikleri	111
5.3.1.	Plan Tipleri ve Özellikleri	111
5.3.2.	Yapım Tekniği ve Malzeme	111
5.3.3.	Cephe Özellikleri	113
5.3.3.1.	Cephe Tipleri	113
5.3.3.2.	Çıkma Tipleri	115
5.3.3.3	Kapı Tipleri	116
5.3.3.4	Pencere Tipleri	118

5.3.3.5 Payandalar	120
5.3.3.6 Saçaklar	121
6. SAMATYA İLE İLGİLİ KORUMA/YENİLEME PROJELERİ	122
7. SAMATYA'DA TARİHİ ÇEVRE KORUMA ÖNERİLERİ	131
7.1 Kentsel Koruma Önerileri	131
7.2 Yapısal Koruma Önerileri	145
8. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	148
KAYNAKÇA	150
EKLER	153
ÖZGEÇMİŞ	174

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: 1897 tarihli İstanbul haritası	2
Şekil 2: İstanbul Tarihi Yarımada kent dokusu içinde Samatya ve komşu mahalleler.	3
Şekil 3: İstanbul'un Elektrikli Tramvay Güzergahları Hat ve Numaraları (1915- 1920),	5
Şekil 4: Samatya semtinden geçen trenyolu görülmektedir.	5
Şekil 5: Konstantaniyye Fetihden Önce.	6
Şekil 6: 19. yüzyılda İstanbul.	7
Şekil 7: Yedikule- Samatya Bölgesi'ndeki Mahalleler.	8
Şekil 8: 1895 tarihinde Samatya sahili gösteren kartpostal	11
Şekil 9: 1810 yılında Samatya.	11
Şekil 10: 1453-1510 yılları arasında İstanbul'daki dini yapıların yoğunluğunu gösteren	12
Şekil 11: 19. yüzyıl İstanbul Haritası	13
Şekil 12: Henry Prost'un 1930 yılında İstanbul için Hazırladığı Planda, Proje Alanı	13
Şekil 13: 1946 hava fotoğrafı	15
Şekil 14: 1966 hava fotoğrafı	15
Şekil 15: 1982 hava fotoğrafı	16
Şekil 16: 1995 hava fotoğrafı	16
Şekil 17: İstanbul'da Yangın Topoğrafyası	19
Şekil 18: Taş Basmacı Haritaların 1:2000 Şehir Paftalarına İntibakı, Pafta 9	21
Şekil 19: Taş Basmacı Haritaların 1:2000 Şehir Paftalarına İntibakı, Pafta 9 ile Halihazır haritanın çakıştırılmış hali	21
Şekil 20: 1965 tarihli Halihazır Harita	22
Şekil 21: 1950'lere ait sahil fotoğrafı	22
Şekil 22: 1988 tarihli Özdeş Planı'nda Samatya ve sahil bandı	23
Şekil 23: Surlar yakın zamana kadar kara tarafı kum deposu denize bakan yüzü de kum iskelesi olarak kullanılmıştır.	23
Şekil 24: Samatya'da kıyı kullanımını gösteren fotoğraf	24
Şekil 25: Samatya'da sur-deniz ilişkisini gösteren fotoğraf	24
Şekil 26: Samatya- Yedikule, 1918	26
Şekil 27: İstanbul Haritası	27
Şekil 28: İstanbul suriçi eski kent alanı ve Samatya	28
Şekil 29: Samatya Kapısı yakınındaki Sur Duvarları	29
Şekil 30: Samatya Meydanı ve Marmara Deniz Surları'nın bir bölümü	29
Şekil 31: Hagios Menas Kilisesi'nin İmrahor İlyasbey Caddesi'nden görünümü	31
Şekil 32: Kilisenin Org. Abdurrahman Nafiz Gürman Caddesi tarafından altında bulunan İmalathane	31
Şekil 33: Ayazma'nın bugünkü görüntüsü	32
Şekil 34: Kilise'nin içinin görüntüsü	32
Şekil 35: W. Karnapp'ın çizdiği Martyrium'un iç mekanının rökonstrüksiyonu	32
Şekil 36: Hagios Menas Kilisesi'nden yola bakış ve altındaki dükkanların üst kottan Görünüşü	33
Şekil 37: Studios Manastırı	34
Şekil 38: Studios Manastırı İç Görünüşü	35
Şekil 39: Samatya Bölgesi'ndeki Bizans ve Osmanlı Dönemine ait Tarihi Yapılar	36
Şekil 40: Surp Kevork Ermeni Kilisesi'nin Sahakyan Nunyan Lisesi'nin bahçesinden görünümü	37
Şekil 41: Surp Kevork Kilisesi bahçesindeki mezarlar	38
Şekil 42: Hagios Yeorgios Kiparissas Kilisesi	39
Şekil 43: Kilisenin avlusunun görünüşü	40
Şekil 44: Kilisenin iç mekan görünüşü	40
Şekil 45: Sancaktar Hayrettin Camii	41
Şekil 46: Sancaktar Hayrettin Camii görünüş	41
Şekil 47: Sancaktar Hayrettin Camii'nden sahile bakış	41
Şekil 48: Abdi Çelebi Camii	43
Şekil 49: Hristos Analepsis Kilisesi avlu görünüş	43
Şekil 50: Hristos Analepsis Kilisesi'nin Akıncı Sokak'tan görünüşü	44
Şekil 51: Hagios Konstantinos ve Hagia Helene Kilisesi	45

Şekil 52: Baldaken tipindeki çan kulesi	45
Şekil 53: Kilisenin iç görünümü	45
Şekil 54: Hagios Nikoloas Kilisesi'nin Akıncı Sokak'tan görünümü.	46
Şekil 55: Hagios Nikolaos Kilisesi'nin iç mekan görünüşü	46
Şekil 56: Ağa Hamamı'nın caddeye bakan tarafında görülen dükkanlar	48
Şekil 57: Abdi Çelebi Çeşmesi	49
Şekil 58: Arpacı Mehmet Çelebi Çeşmesi	49
Şekil 59: Hacı Kadın Çeşmesi	50
Şekil 60: Samatya Karakolu	51
Şekil 61: Kocamustafapaşa Tren İstasyonu	51
Şekil 62: Rum Kız İlkokulu	52
Şekil 63: Sahakyan Nunyan Ermeni Lisesi'nin Marmara Caddesi'ndeki bahçe girişinden görünümü	53
Şekil 64: Çalışma alanının sınırları ve temel fiziksel verileri gösteren pafta	56
Şekil 65: Surp Kevork Kilisesi'nin Marmara Caddesi'ne bakan cephesinde ticari amaçla kullanılan dükkanlar	59
Şekil 66: Hagios Menas Kilisesi'nin alt tarafında yer alan oto yıkama ve park alanı	60
Şekil 67: Samatya sahili yeşil alan	61
Şekil 68: Otopark olarak kullanılan alan	61
Şekil 69: Arazi Kullanım Analizi Paftası	62
Şekil 70: Çalışma alanı sınırları içerisinde Pulcu Sokak'taki 1215 Ada/7-8 Parseldeki yapılar sözü edilen ek katlara örnek	63
Şekil 71: Ek kata örnek olarak Pulcu Sokak, 1278 Ada/5 Parseldeki yapı	64
Şekil 72: Surp Kevork Kilisesi'nin alt kısmında bulunan gecekondu tipi yapılaşma	65
Şekil 73: Samatya Tarihi Meydanı'nda ticari amaçla kullanılan yapıların teras çatıları görülmektedir	65
Şekil 74: Kat Adedi Analizi Paftası	66
Şekil 75: Pulcu Sokak, 2385 Ada/ 144 Parseldeki yapı	67
Şekil 76: Kullanım Analizi Paftası.	68
Şekil 77: 2010 uydu görüntüsünde dolu ve boş alanların okunması	69
Şekil 78: Doluluk- Boşluk Analizi Paftası.	70
Şekil 79: İçkalpakçı Çıkmazı	71
Şekil 80: Altgeçitten Kocamustafapaşa Tren İstasyonuna çıkarken görülen saçak malzemesi	72
Şekil 81: İstasyonun alt kısmında yer alan sur parçası	72
Şekil 82: Malzeme Kullanım Analizi Paftası	73
Şekil 83: Muallim Fevzi Sokağı 1221 Ada/1 Parseldeki binanın yapısal durumunu gösteren fotoğraf	74
Şekil 84: Yapısal Durum Analizi Paftası.	75
Şekil 85: Sur algısını zayıflatan konutlar	76
Şekil 86: Pulcu Sokak, 1278 Ada/5 Parseldeki Rökonstrüksiyon Yapı	77
Şekil 87: Korunmuşluk Durumu Analizi Paftası	78
Şekil 88: Surp Kevork Kilisesi'nin bahçesinden yakalanan bakı noktası ve çatı kaplamalarının görüldüğü fotoğraf	79
Şekil 89: Surp Kevork Kilisesi önündeki alanın yol kaplaması	80
Şekil 90: Samatya Meydanı'na bağlanan Soğuk Sarnıç Sokağı'nın yol kaplaması	80
Şekil 91: Asfalt yol kaplamasına Pulcu Sokak örneği	80
Şekil 92: Çevresel Değerlilik Analizi Paftası.	81
Şekil 93: İçkalpakçı Çıkmazı Sokağı	82
Şekil 94: Gümüş Yüksük merdivenli sokağından tarihi Samatya Meydanı'nın görünümü	83
Şekil 95: Doldurma sahil bandında görülen yaya yolları	83
Şekil 96: Cumartesi Pazarı	84
Şekil 97: Ticari bölgelerde insan yoğunluğu	84
Şekil 98: Trafik Analizi Paftası.	85
Şekil 99: Surp Kevork Kilisesi karşısındaki Ermeni Konutları	86
Şekil 100: İçkalpakçı Sokağı'ndan sura yapılan müdahale	87
Şekil 101: Kennedy Caddesi ve Trenyolu arasında kalan işlevsiz yeşil alan	88
Şekil 102: Samatya Ağa Hamamı'nın yan tarafında bulunan Zilciyan Atölyesi	89
Şekil 103: Samatya Meydanı'nda düzenlenen Samatya'da Müzik; Zil ve Caz Festivali	89

Şekil 104: Üniversite öğrencileri tarafından tasarlanan pazar fileleri ve şişe kılıfları	89
Şekil 105: Değerler Paftası	91
Şekil 106: Sorunlar Paftası	92
Şekil 107: Potansiyeller Paftası	93
Şekil 108: Rökonstrüksiyon müdahalesinde bulunulabilecek 1215 Ada/ 15 Parseldeki yapı	94
Şekil 109: Müdahale Paftası	95
Şekil 110: 1882 tarihli Ekrem Hakkı Ayverdi haritasında görülen organik doku	94
Şekil 111: Samatya kıyı çizgisinin değişimi	97
Şekil 112: 1890 öncesinde ve sonrasında planlanan ızgara alanlar	97
Şekil 113: Samatya yangını öncesi ve sonrası kent dokusunun karşılaştırılması	98
Şekil 114: Mühendishane-i Berrii Hümayun (1848- 51) haritası	99
Şekil 115: Samatya ızgarasının sınırlarını, belirgin özelliklerini ve organik dokuyla bağını gösteren Ayverdi haritası	100
Şekil 116: Çalışma alanı içerisinde anket yapılan 20 yapının dağılımı	105
Şekil 117: Parsel Biçimlenişlerini Gösteren Pafta.	112
Şekil 118: İmrar civarında çıkma tiplerine örnek iki yapı.	113
Şekil 119: Cephe Biçimlenişlerini Gösteren Pafta.	114
Şekil 120: Çıkma Biçimlenişlerini Gösteren Pafta.	115
Şekil 121: 2385 ada138 parsel	116
Şekil 122: 1215 ada 53 parsel	116
Şekil 123: 2385 ada 151 parsel	116
Şekil 124: Kapı Tipolojisini gösteren Pafta	117
Şekil 125: 1213 ada 25 parsel	118
Şekil 126: 1222 ada 16 parsel	118
Şekil 127: 2385 ada 138 parsel	118
Şekil 128: Pencere Tipolojileri.	119
Şekil 129: Konsol Tipojisi Paftası	120
Şekil 130: 1278 ada 5 parseldeki silmeler.	121
Şekil 131: 2385 ada 151 parseldeki yapıda kagir furuş örneği.	121
Şekil 132: 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı	123
Şekil 133: 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı	123
Şekil 134: Marmara Sahili Konut Alanları Genel Dağılımı	124
Şekil 135: Fatih hmax 6.50 m ve 9.50 m irtifalı Konut Alanları Genel Dağılımı	124
Şekil 136: 1964 tarihli Suriçi 1/5000 Nazım İmar Planı	125
Şekil 137: Yenileme Projesinin sınırları	126
Şekil 138: Samatya Yenileme Projesi Çalışma Paftası	128
Şekil 139: Tescil Durumunu Gösteren Pafta	129
Şekil 140: Tescil Tarihlerini Gösteren Pafta	130
Şekil 141: Proje Alanına Getirilen Öneri	130
Şekil 142: Bestekar Hakkı Sokak Siluet Çalışması.	133
Şekil 143: Bestekar Hakkı Sokak Siluet Öneri Çalışması.	134
Şekil 144: Pulcu Sokak Siluet Çalışması.	135
Şekil 145: Pulcu Sokak Siluet Öneri Çalışması.	136
Şekil 146: Bestekar Hakkı Sokak Siluet Çalışması.	137
Şekil 147: Bestekar Hakkı Sokak Siluet Öneri Çalışması.	138
Şekil 148: Pulcu Sokak Siluet Çalışması.	139
Şekil 149: Pulcu Sokak Siluet Öneri Çalışması.	140
Şekil 150: Bestekar Hakkı Sokak Siluet Çalışması.	141
Şekil 151: Bestekar Hakkı Sokak Siluet Öneri Çalışması	142
Şekil 152: Bestekar Hakkı Sokak Siluet Çalışması.	143
Şekil 153: Bestekar Hakkı Sokak Siluet Öneri Çalışması.	144
Şekil 154: Arazi Kullanım Önerisi Paftası.	146
Şekil 155: Trafik Önerisi Paftası	147

ÖZET

Tarihi Bizans dönemine kadar uzanan Samatya, Ermeni, Rum ve Müslüman halkın yıllar boyu bir arada yaşadığı ve bu grupların kendi kültürel özellikleri ve yaşam tarzlarıyla özgün bir mimari biçim yarattıkları kozmopolit bir yerleşmedir. 5. yüzyıldan başlayarak İstanbul için önemli bir bölge olan semt, esas gelişimini 19. yüzyılda tamamlayarak en parlak dönemini yaşamıştır.

İstanbul'un Fatih ilçesine bağlı semtlerinden biri olan Samatya, geçmişi eskiye dayanan ve tarihi yarımadadaki diğer orta halli Gayrimüslimlerin yerleştiği Fener, Balat gibi bölgelerle fiziksel ve sosyal çevre özellikleri açısından ortak bir mimari dil oluşturmaktadır.

Bölgede yaşayan kozmopolit halk, cami, kilise, hamam, okul ve çeşmeler çevresinde, dar parseller üzerine 2-3 katlı kâgir konutlar inşa etmiştir. Semt, 1960'lardan sonra Ermeni ve Rum nüfusun bölgeyi terk etmesiyle nitelik değiştirmiş ve Anadolu'dan gelen düşük gelirli halka ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Günümüze gelinceye dek pek çok değişime uğrayan semtin, İstanbul'un diğer tarihi bölgelerine oranla, tarihsel niteliklerini fazla koruyabildiği söylenemez.

Var olan tarihsel özellikleri koruyarak, günümüz koşulları ve bölgenin gereksinimleri doğrultusunda Samatya bölgesinin sıhhileştirilmesini amaçlayan bu tezde, Samatya bölgesinin yeri, konumu ve coğrafi özelliklerine yer verilmekte ve bölgenin özellikleri anlatılmaktadır. Bu bağlamda kaynaklarda 5. yüzyıldan başlayarak öneminden söz edilen, 17-18. yüzyıllar arasında gelişim gösteren ve 19. yüzyılda da en parlak dönemini yaşayan Samatya semtinin tarihi süreç içindeki fiziksel, sosyo-kültürel ve ekonomik gelişimi ile ilgili analiz ve değerlendirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Bölge içinde, üzerinde daha detaylı bir biçimde çalışılabilmek için seçilen çalışma alanının mimari özellikleri, anıtsal yapıları ve sivil mimarlık örnekleriyle birlikte incelenmiş, fiziksel yapıda meydana gelen değişimler ortaya konmuştur. Bu bağlamda ayrıntılı bir biçimde çalışılmak üzere seçilen Pulcu Sokak'taki mevcut durumun ortaya koyulması ve daha ayrıntılı koruma ve sağlıklılaştırma önerileri

geliştirilmesi, semt için önerilen koruma yaklaşımının daha iyi kavranmasını sağlamaktadır.

Tez kapsamında, bölgenin giderek yok olan tarihi özelliklerinin saptanması ve bu özellikleri koruyan bir sıhileştirme projesinin hazırlanması amaçlanmıştır. Çalışmada, bölgenin taşıdığı kültürel ve tarihi özellikler günümüz koşulları ve yörenin gereksinimleri çerçevesinde değerlendirilerek, bölgenin çağdaş bir görüntüye kavuşması için öneriler hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Samatya, Gayrimüslim, tarihi çevre koruma.

ABSTRACT

History of the Byzantine period dating back to the Samatya, Armenian, Greek and Muslim people live together for years, and their cultural characteristics of these groups and the cosmopolitan lifestyle, a settlement created a unique architectural form. 5. century, starting in Istanbul, a region important for the district, the main development of the 19th century, completing the most brilliant and prosperous period.

Which is one of Istanbul's Fatih district of the town of Samatya, based on past history and the historic lighthouse on the peninsula settled in other middle-class non-Muslims, such as the start properties of regions in terms of physical and social environment is a common architectural language.

People living in the cosmopolitan region built 2-3 storey brick houses on a narrow parcels, around the mosques, churges, baths, fauntains and the schools. The distict, after the 1960 abandonment of the Armenian and Greek population, in the region have changed the quality and low-income people from Anatolia started to host. Compared to other historical areas of Istanbul, more than protecting the historical attributes can not be said.

While preserving existing historical features, aiming to improve current conditions and of the region to meet the needs of this thesis Samatya, of Samatya location, location and geographical features in the region are given and understandable format. In this context the importance of the sources mentioned in the fifth century onwards, seventeenth- eighteenth centuries between the developing and the most brilliant period in the nineteenth century historic district in the process Samatya, physical, socio-cultural and economic development were related to the analysis and evaluation studies.

Within the region, in order to work on the selected study area in more detail the architectural features, monuments and examined, with examples of civil architecture, that changes were occurring in the physical structure. In this context, to study in detail the current situation in selected Pulcu Street to manifest themselves

and develop more detailed recommendations in the protection and rehabilitation, protection of neighborhood proposed to provide a better understanding approach.

Within the scope of the thesis, the historic features of the region's rapidly disappearing, and the detection of an improvement project, the preparation is intended to protect these properties. The study, carried by the region's cultural and historic properties are evaluated within the framework of present-day conditions and requirements of the region, prepared recommendations for the region attain a contemporary image.

Keywords: Samatya, non-Muslim, historic environmental protection.

1. GİRİŞ

İlk yerleşimin İstanbul'a dışarıdan gelenlerce 8500 yıl önce kurulduğu, son Yenikapı kazıları ile bilinmektedir. İ.Ö. 660 yılında Sarayburnu, çevresinde kurulan Byzantion'dan günümüzdeki İstanbul'a dek tarihin her döneminde önemli bir kültür ve ticaret merkezi olmuştur. Samatya da, İstanbul eski kent sınırları içinde kalan, suriçinin ve İstanbul'un tarihsel, sosyal, ekonomik, gelişimiyle biçimlenen dokusunun bir parçasıdır.

Samatya, Marmara Denizi kıyısında eski kent sınırlarının ve Sarayburnu'nun güney batısında, deniz surları kapılarından Yenikapı ve Narlıkapı arasında kalan Samatya Kapısı gerisinde yer alan, birbirine ve denize paralel sokaklar şeklinde gelişmiştir.

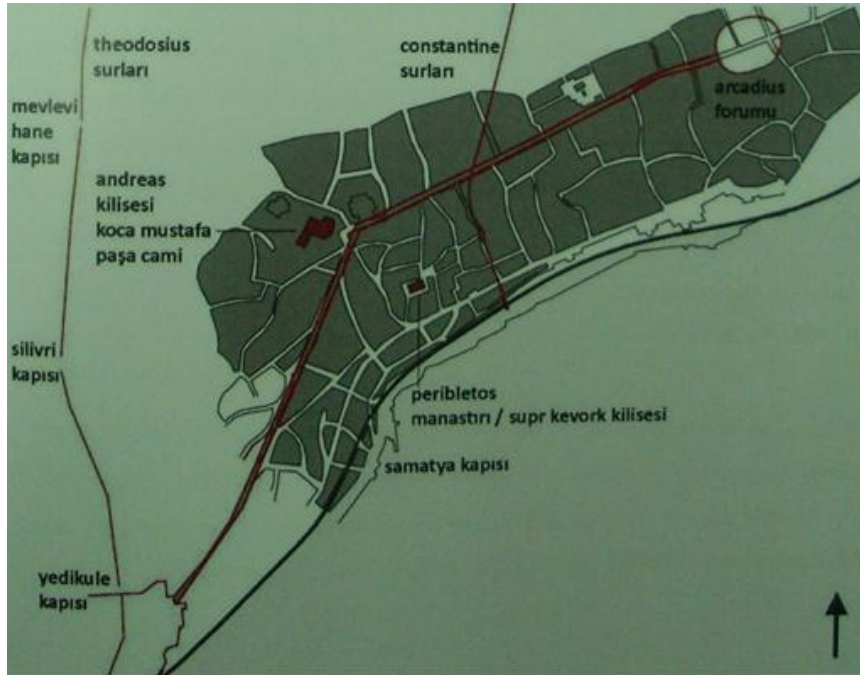
İstanbul eski kent dokusu içinde önemli yeri olan Samatya, etnik özellikleri açısından da ilginçtir. Bizans döneminden kalan Rumlar, onlara Osmanlı döneminde eklenen Ermeni, ve Türk halklarının oluşturduğu etnik çeşitlilik ve çok kültürlülük, mimariye özgün nitelikler katmıştır. Ancak semtten Cumhuriyet döneminde Rum azınlığın, daha sonra da Ermenilerin göç etmesi, bu özgün niteliğin hızla bozulmasına sebep olmuştur. Yine de, söz konusu farklı etnik özellikler bölgeye hala egemendir.

Bu tezin amacı, bu yok oluş sürecindeki Samatya'ya ait özgün mimari ve mekânsal nitelikleri, görsel ve tarihsel belgeler aracılığıyla incelemek ve bunlar doğrultusunda korumaya yönelik çözüm önerileri geliştirmektir.

2. SAMATYA'NIN TARİHİ YARIMADA İÇİNDEKİ YERİ VE BÖLGEYE ULAŞIM

Samatya, İstanbul İli topraklarının güneybatısında İstanbul surlarında, Marmara Denizi kıyısında yer almaktadır. Kabaca Bizans'ın Marmara yönündeki deniz surları ile bunların bittiği noktadan başlayan kara surlarının bir bölümü ile sınırlanmakta ve denizden iç kesimlere doğru Altımermer ve Kocamustafapaşa ile birleşmektedir.

Semtın ana yollarının en önemlisi olan cadde, bazen İmrahor Caddesi, bazen de Yedikule Caddesi adını alarak doğu - batı yönünde demiryolu ve denize paralel olarak uzanmaktadır. Aslında bu cadde, Bizanslıların Mesi Odos olarak adlandırdıkları ünlü Egnatia yolunun sur içindeki bölümüdür. Ayasofya'nın önünden başlayan bu tarihi yol, eski ve yeni Roma'yı birbirine bağlamaktaydı. Konstantinopolis'i boydan boya geçip surların dışına çıktıktan sonra Adriyatik Denizi'ne ulaşana kadar uzayıp gitmekteydi.

Şekil 1: 1897 tarihli İstanbul haritası, Bizans dönemi yapı, yol ve forumu kırmızı renkle gösterilmiştir (Tuncer,2010).

İstanbul'un Marmara kıyıları doğal yapı, iklimin elverişliliği ve ulaşım kolaylığı nedeniyle eskiden beri yoğun bir yerleşme alanı olmuştur. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında ciddi bir bozulmayla karşı karşıya kalmıştır. Bölgede yer alan yoğun konut ve sanayi alanları ile trafik bu bozulmanın önemli nedenidir ve Samatya kıyılarından geçen karayolu plajdan yararlanma olanağını kaldırmıştır. Bölgeyi kuzeyden sınırlayan ve denize paralel olarak yükselen sırtlar bölgenin ana fiziksel verileridir (Kayaboğazı,1947).

Şekil 2: İstanbul Tarihi Yarımada kent dokusu içinde Samatya ve komşu mahalleler (Tuncer,2010).

Samatya, birkaç mahalleyi içeren semtlerden farklı olarak, resmi sınırlarının en fazla 750 bin m²'lik bir alanı çevrelediği, sınırlı sayıda mahalleden oluşan bir yerleşim bölgesidir. Arazisi hafif dalgalı, yer yer derince vadilerle kesilmiş, yüksekliğin ortalama 100- 200 metre olduğu aşınmış düzlüklerden oluşmaktadır (Kayaboğazı,1947). Topoğrafik eğrilere paralel olarak oluşmuştur ve denize paralel bu sokaklar arasında dikkate değer bir kot farkı vardır. Çok eğimli yerlerde zaman zaman yapılar set üzerinde yer almaktadır.

Semtın eski ismi Psomathia, Yunanca kum, kumsal anlamına gelen “psammos” kelimesinden türeyerek oluşmuştur. İstanbul Marmara sahillerinin bir bölümüne denizin dalgalarının çok fazla kum yığılması sonucunda meydana gelen kumsala Bizanslılar Psomathia adını vermişlerdir. Türkler tarafından telaffuzu zor olduğundan, zaman içerisinde değişerek, Türkçeye Samatya olarak yerleşmiştir (Türker,2010:13).

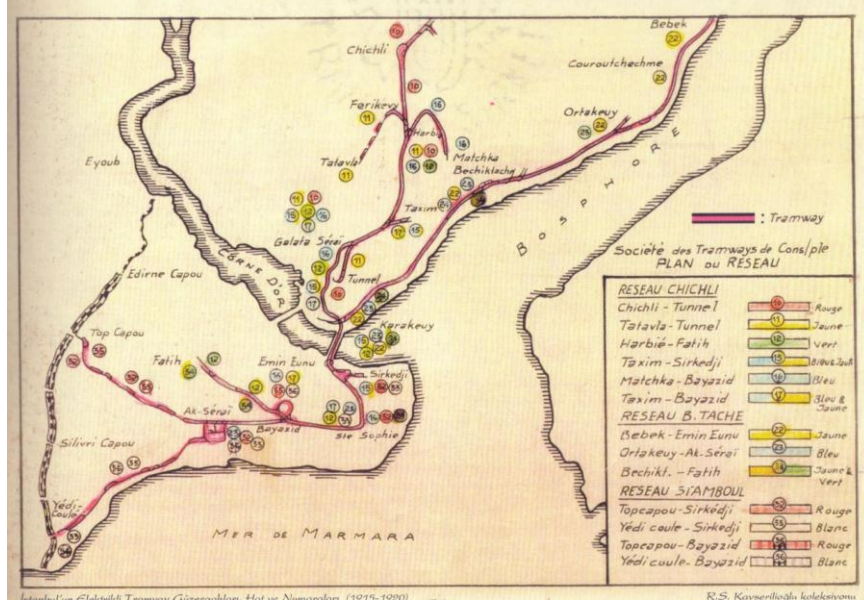
Constantinus döneminde bölgeye ulaşım, kentin güneyinde yer alan limanlarla sağlanmaktaydı. Ancak Marmara Denizi'ndeki rüzgâr ve fırtınanın etkisiyle korunamamış ve yalnızca büyük masraflarla ve kısmen ayakta tutulabilmişlerdir. Üç büyük kapalı limanın(Eleutherios Limanı, Heptaskalion ve Kontaskalion) yanı sıra, kıyı boyunca farklı amaçlarla hizmet eden pek çok küçük iskele de vardır. Bunlar:

Mermerkule'deki iskele ve imparatorlar tarafından Studios Manastırı'na giderken kullanılan bugünkü Narlı Kapı'nın önündeki iskeledir (Müller-Wiener, 2007:60). Sultan Abdülaziz döneminin (1830-1876) başlarına gelindiğinde ise, Haydarpaşa, Kadıköy, Marmara kıyılarındaki diğer iskeleler ile Adalar'a çalışma hakkı olan Seyri-i Sefain İdaresi kurulmuştur. O dönemde, Köprü'den Kumkapı, Yenikapı Samatya, Bakırköy ve Yeşilköy'e düzenli vapur seferleri yapılmaktaydı (Bilgili,2010:276).

İstanbul'da 19. yüzyılın ilk çeyreğine kadar kara ulaşımı, yaya olarak veya at ve at arabaları ile gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti, 30 Ağustos 1869 tarihinde İstanbul içinde insan ve eşya nakli için demiryolu inşaatı ile demiryolu üzerinde hayvan çekerli araba işletilmesi hakkını 40 yıl süre ile Dersaadet Tramvay Şirketi'ne vermiştir. 1870 yılında başlanan çalışmalar ile Azapkapısı-Galata-Beşiktaş-Ortaköy hattı Temmuz 1872'de, Eminönü-Divanyolu-Beyazıt- Aksaray hattı Aralık 1872'de, Aksaray-Samatya-Yedikule hattı 1873'de, Aksaray-Topkapı hattı ise 1874 yılında tamamlanarak hizmete girmiştir (Şimşek,2010:136). 1911 yılında elektrikli tramvay seferleri başlayana kadar bu sistem kullanılmıştır. Avrupa yakasında İstanbul-Edirne trenyolu hattı ise 1875'te tamamlanmıştır. Bu tarihte altı istasyon vardır: Sirkeci, Kumkapı, Yedikule, Bakırköy, Yeşilköy ve Küçükçekmece (La Turquie,11 Mart 1875). II. Abdülhamid döneminde, özellikle 1880'lerden sonra, yabancı imtiyaz sahipleri ve şirketlerin devreye sokulmasıyla, demiryolu inşaatında büyük bir ilerleme yaşanmıştır (Bilgili, 2010). Sirkeci Tren Garı'nın inşasına 1888'de başlanmış ve iki sene sonra 1890'da hizmete girmiştir. 1896'da ise Yenikapı ve Samatya istasyonları hizmete açılmıştır (Kurtuluş,2009). Demiryolu, Marmara sahilinin mahallelerinden geçtikçe, banliyöler ile kent merkezi arasındaki ulaşım kolaylaşmıştır. Böylelikle, Teodosios Surları'nın dışında kalan iki uzak banliyö, Bakırköy ve Yeşilköy de kent merkezine bağlanmıştır (Çelik,2008:82). Demiryolu hattı yapılırken Samatya'da 3 yerde Marmara surları yok edilmiştir. Sözü edilen tahribatların ilki Samatya SSK Hastanesi'nin hizasında yapılmıştır. Daha sonra ise, Samatya tren istasyonuna gelmeden bir kısım surlar delinmiştir. Üçüncü ve son yıkım da, Samatya Meydanı önündeki demiryolu alt geçidinde gerçekleşmiştir (Fatih, 2008:45). Buradan geçen demiryolu hattı aynı zamanda Narlıkapı Caddesi'ni de ikiye bölmüş ve bir kısmının tren yolunun diğer tarafında kalmasına neden olmuştur.

Bugün çalışma yapılan alana bakıldığında, sahiyolu ve tren yolunun, kıyı ile tarihi meydanı birbirinden ayırdığını ve alan içinde birbirine paralel üç ana karayolunun da kıyı doldurularak yapılmış olan, Sarayburnu-Yeşilköy sahiyolu, çalışma alanının kuzey sınırı olan Marmara Caddesi ve bu ikisi arasında yer alan Samatya Caddesi

olduğu görülmektedir. Bu yollara paralel olarak, Sirkeci-Halkalı banliyö tren hattı da ulaşımı sağlamaktadır. Samatya Caddesi üzerinde Eminönü- Yedikule ve Taksim-Yedikule otobüsleri işletilmektedir. Semtın çevresi karayolu ağı ile sarılmış olduğundan yoğun bir karayolu trafiği de mevcuttur.

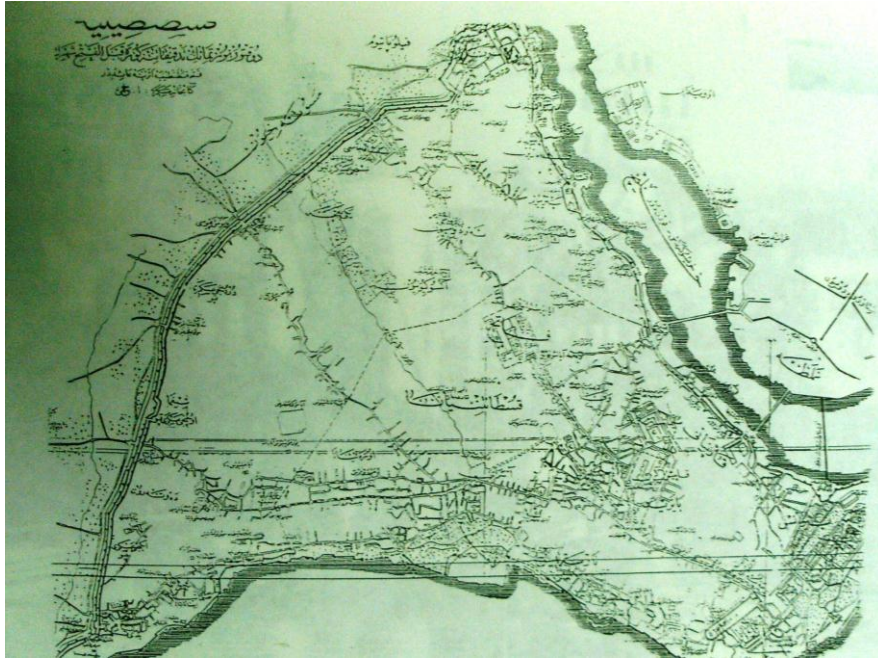
Şekil 3: 1915- 1920 tarihleri arasındaki İstanbul'un Elektrikli Tramvay Güzergahları Hat ve Numaraları (Fatih Belediyesi Arşivi).

Şekil 4: Samatya semtinden geçen trenyolu görülmektedir. Necip Bey Haritası, 1918 (Fatih Belediyesi Etüd Planlama Müdürlüğü Arşivi).

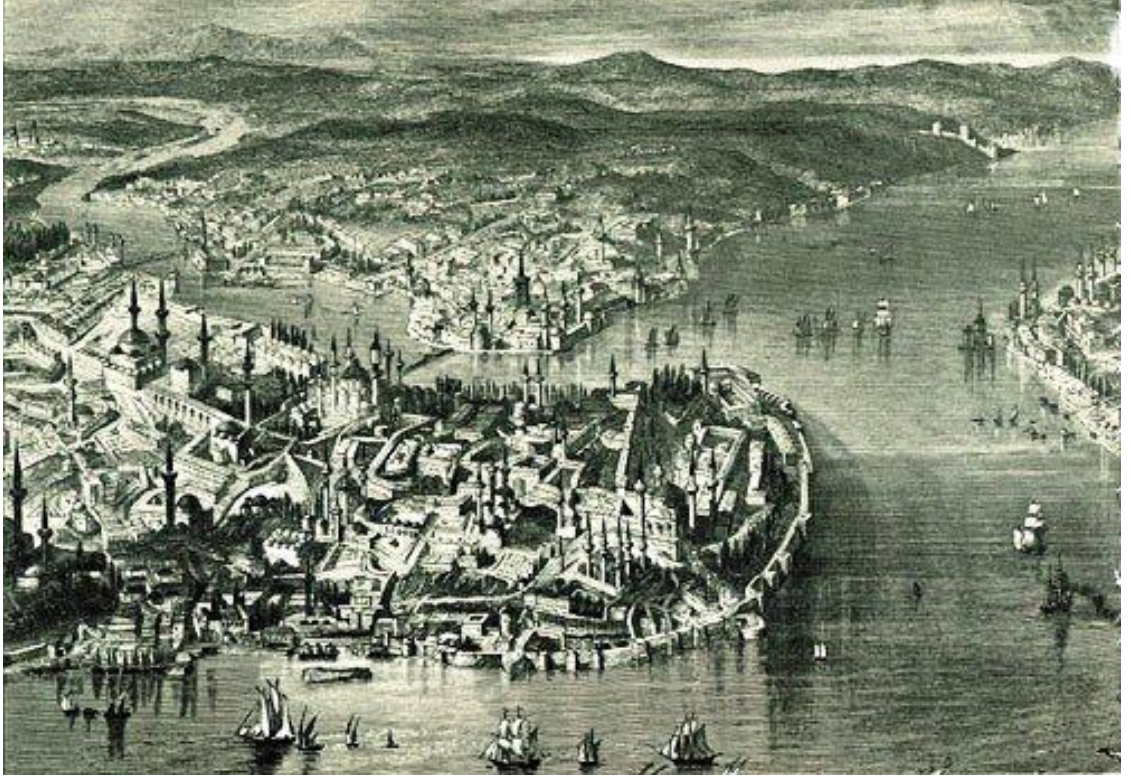
3. SAMATYA'NIN TARİHSEL GELİŞİMİ

Samatya etrafı bostanlarla çevrili balıkçı bir Rum köyü iken, Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethetmesi ve fetih sonrası Sulu Manastırı yani Surp Kevork Kilisesi'ni Ermenilere vermesi ile buraya Ermeniler yerleşmeye başlamışlardır. Böylece Yedikule'den Kumkapı'ya kadar farklı mahallelerde olmak üzere Rumlar ve Ermeniler aynı bölgede yaşamışlardır. 6-7 Eylül 1955 olaylarından sonra Rum halk burayı terk etmek zorunda kalmıştır. Rumların gitmesinden sonra, Anadolu'dan bu bölgeye büyük göç olmuş ve Samatya zaman içinde "Ermenilerin yaşadığı bir Müslüman semti" kimliğini kazanmıştır. Bu göç dalgası bölgenin fiziki yapısını da değiştirmiş, apartmanlar, kâgir ya da ahşap evlerin yerini almıştır. Bölgede arsa fiyatlarının İstanbul geneline göre çok fazla artmaması ise, günümüzde hala ahşap evlerin kalmasına neden olmuştur. 1869'da Abdülaziz döneminde Yedikule'de yapımına başlanan demiryolu hattı sebebiyle bölgedeki birçok ev yıkılmıştır. Daha sonra buradan geçen demiryolu alanın gelişmesinde önemli bir etken olmuş ve bölgenin dokusunu değiştirmiştir (Fatih,2008). Daha önce de bahsedildiği gibi sur tahribine yol açması ve semt merkezi ile deniz arasındaki ulaşımın güçleşmesine neden olduğundan olumsuz yönde bir etki söz konusu olmuştur.

Şekil 5: Konstantaniye Fetihten Önce (Dr. Mortmann, İstanbul Mekanlar ve Zamanlar, 73).

İstanbulular tarafından pek bilinmeyen ve fazla itibar edilmeyen bu bölge, Bizans'tan günümüze Konstantinopolis'in ve onun kesintisiz devamı olarak İstanbul'un en eski yerleşim alanlarından biri olmuştur. Her ne kadar Bizans'ın merkezi olan Hipodrom (bugünkü Sultan Ahmet Meydanı) ve Ayasofya'ya uzak olsa da, kiliseler, manastırlar ve savaş kazanarak kente dönen imparatorların törenle şehre girdikleri surlardaki Altın Kapı'nın varlığı, bölgeyi Bizans yıllarında adı sıkça anılan, seçkin bir semt yapmıştır.

Şekil 6: 19. yüzyılda İstanbul (İBB, Emlak Müdürlüğü).

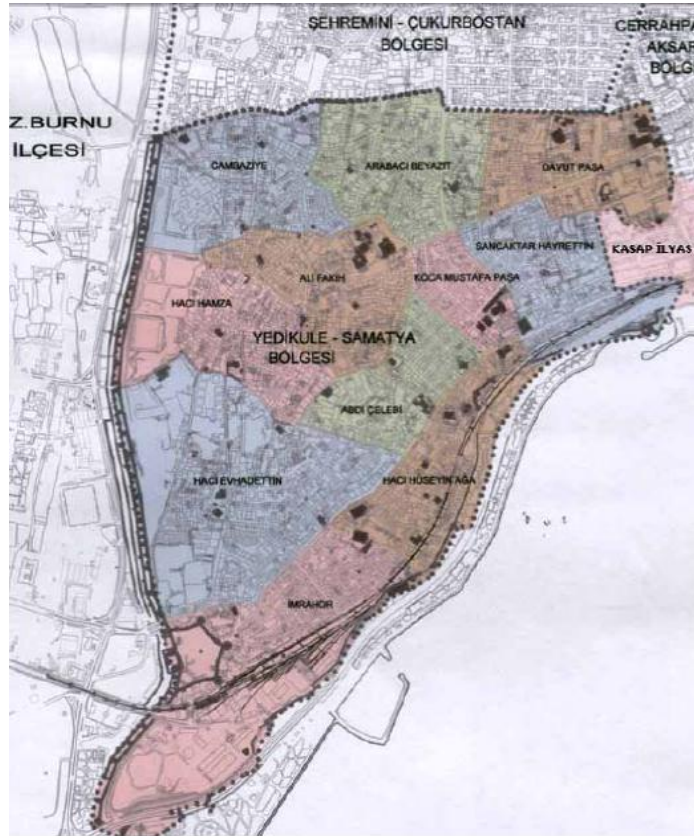
İstanbul'un fethinden sonra, Osmanlıların ilginç yerleşim ve iskan politikalarının sonucu olarak, Türkler kentin denizden uzak, yüksek ve düz iç bölgelerine (Cağaloğlu, Çemberlitaş, Beyazıt, Fatih vs.) yerleşirken; Haliç sahillerinde olduğu gibi (Fener, Balat, Hasköy vs.) Marmara Denizi'ne dönük surlar boyunca da, (Kumkapı, Langa, Samatya, Yedikule vs.) Rum ve Ermeni ağırlıklı Hıristiyan nüfus yerleştirilmiş ve kent bu yapısını 1960'lara kadar önemli ölçüde korumuştur.

Samatya- Yedikule bölgesi, İstanbul'un üst gelir grubuna mensup Rum ailelerinin yaşadığı semtlere göre, daha çok küçük burjuvazinin mütevazı koşullar altında oturduğu ve çalıştığı bir yer olarak dikkat çekmektedir (Türker, 2010:11).

Çok kültürlü karakterini, 5'i Rum, 3'ü Ermeni, 8 kilise ve çok sayıda evle korusa da, genelde son birkaç aile dışında tamamen kaybeden bölge, İstanbul'un diğer yerlerinden farklı olmayan bir sosyal yapıya sahiptir.

Samatya ismini bile resmi kayıtlarda, tren istasyonlarında ya da bir sokak tabelasında dahi görmek güçleşmiş, birçok sokağın adı, bölgenin ve tren istasyonun da adı değiştirilmiştir. Proje çalışma sınırları içerisinde kalan birkaç sokak adının değişimi: Sulu Manastır Caddesi/ Marmara Caddesi, Pamukçu Tatyos Caddesi/ Pamukçu Caddesi, Pulcuoğlu Agop Ağa Sokak/ Pulcu Sokak, Demirci Oskıyan Sokak/ Demirci Osman Sokak, Berber Kalo Sokak/ Berber Şefik Sokak, Yağlıkçı Kevork Sokak/ Balıkçı Sokak şeklinde olmuştur (Tuncer,2010:69).

Bugün bölgenin resmi adı Kocamustafapaşa'dır. Semt 2009 yerel seçimlerinden sonra Sancaktar Hayreddin, Hacı Hüseyin Ağa, Abdi Çelebi ve Kocamustafapaşa mahalleleri birleştirilerek, Kocamustafapaşa adı altında tek bir mahalle haline getirilmiştir. Yine de, semt sakinleri tarafından yukarı kısmı "Kocamustafapaşa", aşağı kısmı ise "Samatya" olarak adlandırmaktadır. Bu da, resmi olarak kullanılmayan Samatya adının, sakinleri tarafından ne ölçüde benimsendiğini ve algılandığını göstermektedir.

Şekil 7: Yedikule- Samatya Bölgesi'ndeki Mahalleler,2010(Fatih Belediyesi Etüd Planlama Müdürlüğü Arşivi).

3.1 Bizans Dönemi

Samatya'nın tarihi İstanbul'unkinden de eskiye uzanmaktadır. Megaralılar'ın ünlü kumandanı Bizas, Byzantion'u kurarken burada zaten küçük bir yerleşme bulunmaktaydı. I. Theodosios (379-395) zamanında şehir batıya doğru genişlerken, bir süre sonra Samatya da surların iç kısmında kalmıştır (Fatih,2008). Öyle ki, kentteki ilk manastır olan ve Suriye'li bir keşiş olan İsaakhos'un 382'de kurduğu Dalmatou Manastırı sur dışındaydı. Bu manastır ortodoksluğun güçlü bir kalesi olarak 12. yy'a kadar yaşamıştır. 7. yy'dan sonra imparatorların gözetiminde tutuldukları bir hapisane, 12. yy sonunda da bir rahibe manastırı olmuştur (Fatih,2008).

İ.Ö. 280'de Galat akımı sırasında bölgedeki krallıklardan Bithynalılar topraklarını Roma'ya bırakmasıyla, Byzantion Roma'ya bağlanmıştır. 330'da Roma İmparatoru Constantinus, kenti başkent yapmış ve Byzantion, Constantinopolis adını almıştır. 4. yüzyılda kente Trakya'dan getirilerek yerleştirilen halk, Samatya'nın etnik kimliğini oluşturmuştur. Aynı zamanda, bu dönemde Samatya, sahip olduğu kumsallarla Bizans'ın kum ihtiyacını da karşılamaktaydı. 395'te Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasıyla İstanbul, Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğunun başkenti olmuş ve bundan sonra hızla gelişmiş, büyümüştür (Fatih,2008).

“Samatya, Bizans döneminde şehrin görece az iskân edilmiş bir bölgesiydi ve burada bazı kiliseler ve manastırlar bulunmaktaydı. Bizantion'un tarihi Rabdos Mahallesi'nin de Samatya'nın deniz tarafında olduğu sanılmaktadır.” (İstanbul Ansiklopedisi, Cilt 6:430-31).

Kömürcüyan'ın “Konstantin'in adıyla anılan ilk sur, İstanbul'un yalnızca beş tepesini içine almaktaydı. Bu sur, Samatya civarında Etyemez'den başlayıp İsa Mescidi' nin yanındaki Güzel Kapı'ya gelir...” biçiminde ifade ettiği Konstantin surlarının 1,5 km. batısına 408-450 yıllarında yapılan Theodosios surları kentin, güneybatısında yer alan تنها mahallelerden biri olan, bazı kiliselerin ve manastırların bulunduğu Samatya' yı da artık surun içine almıştı (Çelik,1996:55).

Hıristiyanlığın kabulüyle İstanbul, ortaçağın kültür, sanat, ticaret ve siyaset merkezlerinden olmuştur. Bölgenin yoğun bir konut bölgesi olması, zaman ve insan tahribiyle, Bizans döneminden özgün bir örnek bulmayı oldukça güçleştirmektedir. Ancak Hagios Menas Kilisesi ve Studios Manastırı gibi anıtlar Bizans dönemine

tarihlenmekte ve dönem özelliklerini taşımaktadırlar. Ayrıca surlar ve Samatya Kapısı da bu döneme aittir (Özgan,1991).

13. yüzyılda kentin Latinlerce işgal edilmesinden sonra, Haçlı Seferleri sonucu ticaret yollarının değişimi ile Konstantinopolis önemini yitirmiştir.

3.2 Osmanlı Dönemi

Osmanlılar Constantinopolis'i, II. Mehmet tarafından 1453'te fethetmiş, başkent Edirne'den İstanbul'a taşınmış ve kent halkına dokunulmamıştır. Anadolu ve Trakya'da yaşayanlardan bir bölümü kente yerleşmeye özendirilmiş ve 15. yüzyılda Ermeniler Samatya'ya yerleştirilmişlerdir. Konut bölgeleri genelde boşaltılmış ve daha sonra mecburi iskânlarla belirli bir politikaya göre yeniden doldurulmuştur. Şehrin konut bölgesinin iç ve merkez kısmına Müslüman nüfus, Marmara, Haliç ve surlara bakan çevre kesimine ise Gayrimüslim azınlıklar yerleştirilmiştir (Ortaylı, 1995).

Bu iskân politikalarına göre Samatya semti ve civarında, Müslümanların daha çok Kocamustafapaşa, Ermenilerin Sulu Manastır olarak bilinen Surp Kevork Kilisesi' nin çevresine, Rumların ise İmrahor civarına yerleştirildiği görülmektedir.

Semt, Osmanlı döneminde zorunlu iskân ettirilen Ermenilerin öncesinde, İmrahor ve civarında yaşayan Karamanlı Rumların ve yanı sıra Yahudilerin de yaşadığı bir yerdi. Fakat, Osmanlı döneminde semt, daha çok Ermeni ve Rum Ortodoks ağırlıklı bir azınlık mahallesi haline gelmiştir. Samatya bu dönemde, Bizans'tan kalan etnik kimliğini korumuş, bunun yanı sıra Müslüman Osmanlıların yerleşimiyle, ahşap Osmanlı evleri, çeşmeler, Sancaktar Hayreddin Mescidi ve Tekkesi, Mimar Sinan yapılarından Abdi Çelebi Camii ve Ağa Hamamı gibi önemli yapıların yapıyla, dönemin özelliklerini bölgeye taşımıştır.

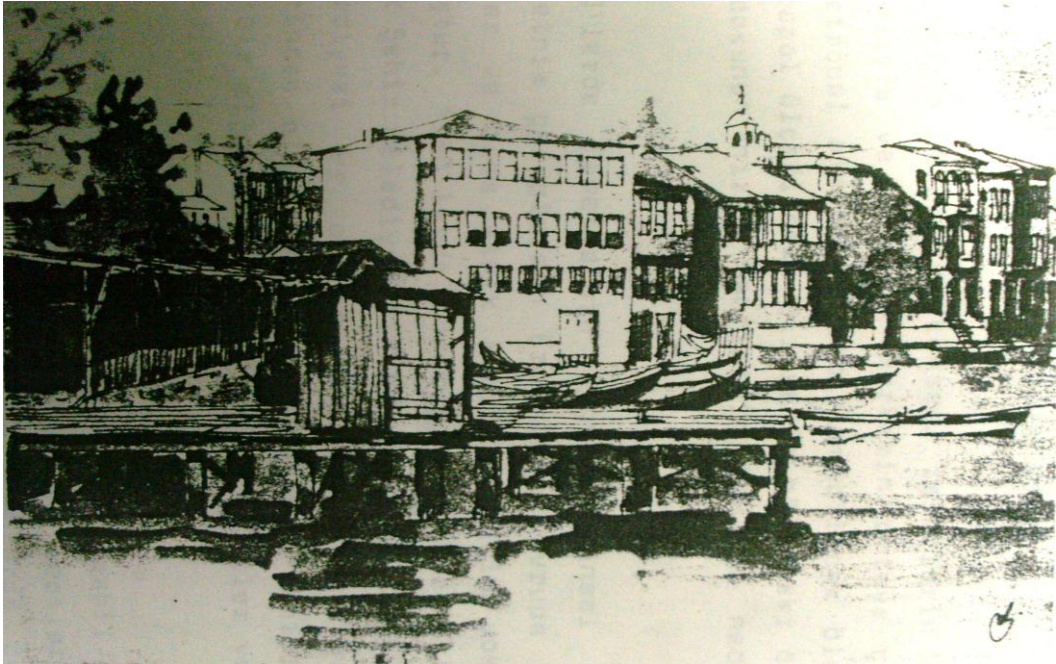
Meydan bir kent ögesi olarak sonradan oluşturulmuşsa da, 16. ve 17. yüzyıllarda meydanın bulunduğu alanın ve Samatya Kapısı'na inen sokakların balıkçılarla ve meyhanelerle dolu olduğu bilinmektedir. Papazların da uğradığı bu meyhaneler sonraları kapatılmıştır (Özgan,1991).

18. yüzyılın sonlarına doğru Samatya' da, bir bölümü Ermeni Kilisesi etrafında olmak üzere binden fazla Ermeni evi olduğu bilinmektedir (Türker, 2010). Ermeniler el sanatları zanaatlarının bölgede, asırlarca baskın olmasını sağlamışlardır.

Şekil 8: 1895 tarihinde Samatya sahili gösteren kartpostal (Atatürk Kitaplığı Arşivi).

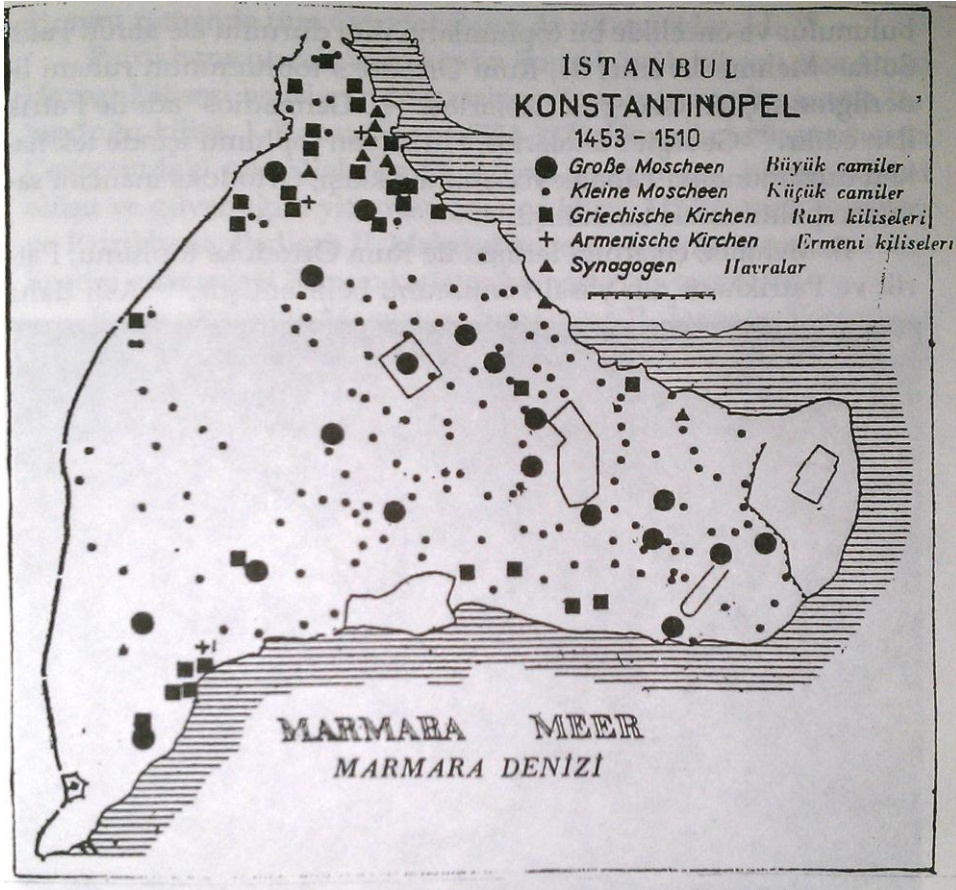
19. yüzyılda Beyoğlu bölgesinde yapılan bitişik nizam kâgir yapılar farklı etnik ve dini gruptan varlıklı insanların dikkatini çekerek, Samatya vb. yerleşim alanlarının terk edilmesine neden olmuştur (Tuncer, 2010). Semt, toplumsal anlamda değişim geçirirken aynı dönemde, önemli bir fiziksel dönüşüm de yaşamıştır. 19. yüzyılda tüm tarihi yarımadaı etkileyen yangınlardan Samatya da etkilenmiştir. Tarihi yarımada da birçok alanda görüldüğü gibi, Samatya'da da yeni ve modern bir kent düzenlemesi örneği olarak ızgara planı uygulanmıştır.

Şekil 9: 1810 yılında Samatya, (Özgan,1991).

Semtteki değişimler, 1874 yılında hizmete giren demiryolunun Samatya kıyısından geçmesi ile geleneksel kıyı kullanımını kısıtlamasıyla devam etmiştir. Buna rağmen balıkçıların, deniz kulüplerinin, deniz hamamlarının varlığından söz edilmektedir (Ağar, 2002). Ayrıca demiryolu geçirilirken surlar sekiz yerinden kesilmiş ve büyük bir tahribata uğrayarak birçok kapı ve burç yok olmuştur (Fatih,2008).

19. ve 20. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin çökmesiyle savaşlar ve ekonomik durgunluk kente yansımıştır. 1920'de kent İtilaf Devletleri kararıyla işgal edilmiştir. 1922'de İstanbul, Osmanlı İmparatorluğunun son bulması kararıyla TBMM'nin denetimine geçmiş ve 1923'te işgalden kurtulmuştur.

Şekil 10: 1453-1510 yılları arasında İstanbul'daki dini yapıların yoğunluğunu gösteren harita (Schneider,1952).

Şekil 11: 19. yüzyıl İstanbul Haritası, (H.Ayverdi).

3.3 Cumhuriyet Dönemi

Bugünkü İstanbul'un biçimlenişi Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde nüfus artışı az olduğundan, İstanbul'un imarı imkan dahilindeydi. 1930'da Avrupa'dan çağrılan Fransız plancı Henri Prost'un yaptığı İstanbul'un ilk imar planı sonraki mekânsal yapısını etkilemiştir.

Şekil 12: Henry Prost'un 1930 yılında İstanbul için Hazırladığı Planda, Proje Alanı (Fatih Belediyesi, Etüd Proje Müdürlüğü Arşivi).

20. yüzyılın ortalarında gerçekleştirilen ve İstanbul'un görüntüsünü büyük ölçüde değiştiren Menderes imar hareketinden Samatya-Yedikule bölgesi fazlasıyla etkilenmiştir. Burada göz ardı edilen İstanbul'un Bizans'tan 1950'lere kadar bozulmadan gelen doğal yapısının yok oluşudur. Yolun yapımı ile kayalıklar üzerine ahşap malzeme ile inşa edilmiş salaş balık lokantaları ve meyhaneler, yemeni yıkayan Ermeni kadınlar ile çiroz kurutan Rum balıkçılar da tarih olmuştur (Türker,2010:19). 1950'lerin sonuna kadar deniz surları adından anlaşılacağı gibi surlar, deniz sınırındaki konumunu sürdürüyordu. Bu surlardaki "kapı" ve "delik" adı verilen yer yer yıkıntılardan dışarıya çıkıldığı zaman, küçük kumsallar ve koylarla karşılaşılıyordu. Menderes döneminde, 1956-58 yılları arasında yapılan sahil yolu ile tüm doğal yapı bozulduğu gibi, kıyı kullanımını bitirerek meydana denize açılan Samatya'yı ve surları denizden bazı yerlerde 50-60 metre uzaklaşmıştır (Özgan,1991). Bu nedenle, sahil kenarında olan bu semtin, denizle olan ilişkisi ve deniz kullanımı oldukça azalmıştır.

1960'da hızla oluşan gecekonduların yanında, kent mekânının biçimlenişini değiştiren ikinci olgu imar planlarındaki apartmanlaşmadır. 1965'te kat mülkiyeti kanunuyla, kent alanındaki arsaların değeri artmıştır. İnşaat sektörü canlanırken, boş arsalar ve yeşil alanlar apartmanlarla dolmuştur.

1970'lerde nüfusun, kentsel işlevlerin sürekli ve yaygın olması, bir çok merkezin de ortaya çıkmasıyla, İstanbul metropol olarak tanımlanabilecek ölçeğe ulaşmıştır. Metropol ölçeğindeki kentleşme, bölgedeki özgün yapılaşma ve dokunun hızla tahribinin başlıca nedenlerinden biri olmuştur. Samatya'nın özgün mekânsal özelliğini oluşturan etnik gruplardan Ermeniler, Avrupa ülkelerine göç etmişler ve bu da etnik kimliğin hızla yok olmasına neden olmuştur. 1980'lerde yönetsel yapı değişmiştir. 1984'te çıkan Büyükşehir Belediyeleri kanunuyla, İstanbul' da Büyükşehir Belediyesi ve onunla bağlantılı çalışacak ilçe belediyelerinden oluşan yeni bir yönetim yapısı kurulmuştur. 1980'lerin bir diğer önemli olgusu da, istimlaklar ve kıyı düzenlemeleridir. Bu bağlamda, Samatya kıyısı da dahil olmak üzere sahil yolu kenarında yer alan gecekondu niteliğindeki yapılar ortadan kaldırılmış, kamulaştırılan bu alanlarda park ve yeşil alanlar düzenlenmiştir.

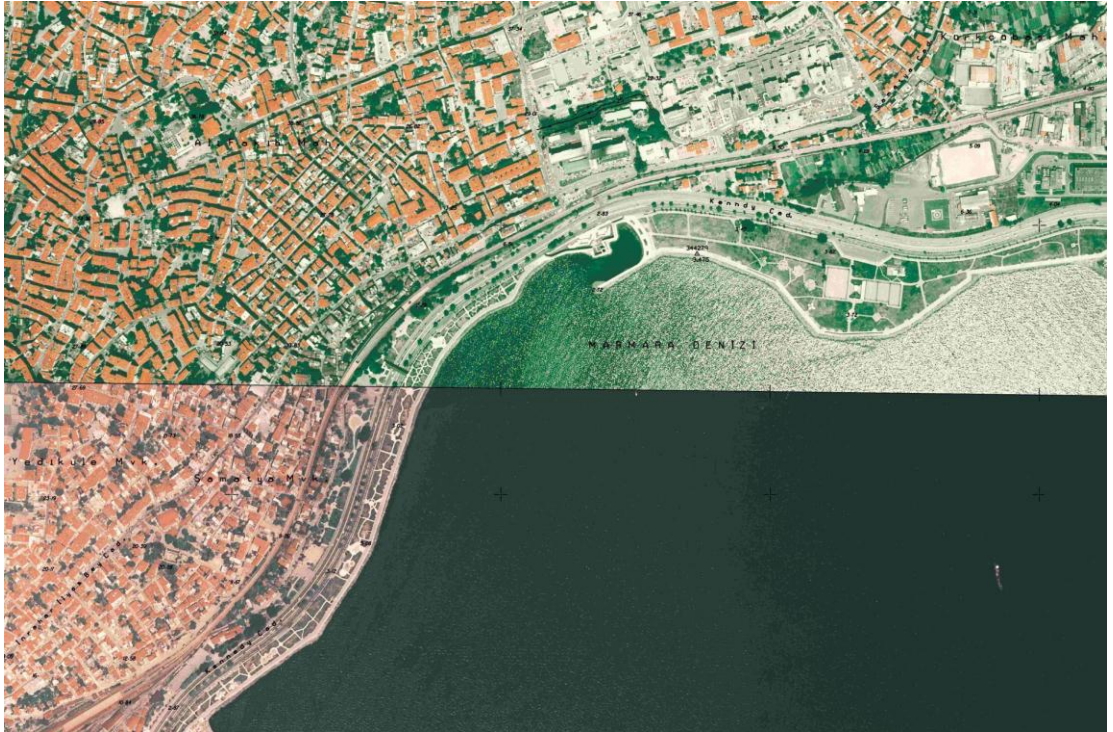
Şekil 13: 1946 hava fotoğrafı (Fatih Belediyesi, Etüd ve Proje Müdürlüğü).

Şekil 14: 1966 hava fotoğrafı (Fatih Belediyesi, Etüd ve Proje Müdürlüğü).

Şekil 15: 1982 hava fotoğrafı (Fatih Belediyesi, Etüd ve Proje Müdürlüğü).

Şekil 16: 1995 hava fotoğrafı (Fatih Belediyesi, Etüd ve Proje Müdürlüğü).

4. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE BÖLGE GELİŞİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

4.1 Yangınlar

Yangınlar Osmanlı döneminde de kent yaşamını etkileyen en önemli olgulardan biri olmuştur. Osmanlı devrinde kentin daha da kalabalıklaşması ve binaların yapımında ahşap malzemenin tercih edilmesi sonucu çıkan yangınlar, özellikle de rüzgarın etkisiyle geniş alanlara yayılarak, halkın taşınır ve taşınmaz tüm malları ile tarihi yapılarda büyük tahribatların oluşmasına neden olmuştur (Fatih,2008:44).

Tarih boyunca, büyük maddi ve manevi zararlara yol açan yangınlar meydana gelmiştir. Fetih'ten XVII. yüzyıla kadarki dönem boyunca önemli yangınlara bakıldığında, 8 Aralık 1554'te Ayasofya Camii civarında meydana gelmiş olanının ilk örneklerden olduğu görülmektedir (Cezar, 1963: 331). Bu yangın, İstanbul'da bir çok binanın tahrip olmasına ve çok sayıda insanın ölümüne yol açmıştır. 1569 yangını devlet adamlarını bazı tedbirler almaya sevk etmiş, evlerde çıkacak yangınların erken söndürülmesini ve etrafa sıçramasını önleyici bazı çabalar gösterilmiştir (Cezar, 1963:332).

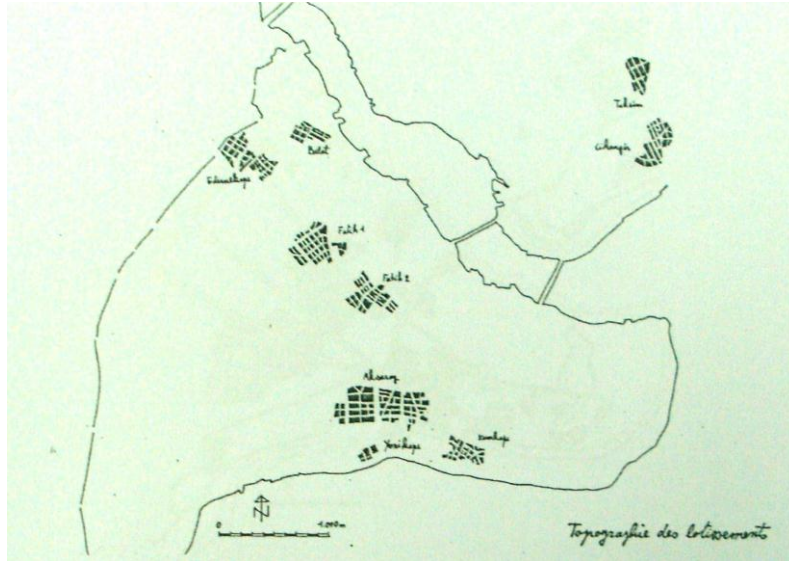
Yangınların artmasından dolayı, 1695 ve 1702 tarihlerinde evlerin taş ve tuğladan yapılmasına karar verilmiş, hatta bunun için gerekli malzemenin sağlanması konusunda kolaylıklar gösterilmişse de, ahşap malzemedен vazgeçilmediği için 1918'lere kadar İstanbul yangınları sürmüştür (Fatih, 2008:5). Ayrıca binaların yüksekliklerine de kısıtlamalar getirilmiştir. Müslüman evlerinin yüksekliği 9m., Hıristiyan ve Musevi halkının evlerinin yükseklikleri ise 6m. olarak belirlenmiştir (Fatih, 2008:5).

Samatya kent dokusu, küçük yangınların yanı sıra özellikle de 1782'de ve 1866'da meydana gelen büyük yangınlarda farklı ölçeklerde zarar görmüştür (Cezar,1963). 1782'de meydana gelen üç büyük yangından ilki Samatya' da çıkmış ve binaların yanı sıra iki Rum kilisesi yanmıştır. Ayrıca 21 Ağustos 1782'de Cibali'den başlayarak Samatya'ya kadar yayılan yangında altı Rum kilisesi tahrip olmuştur (İnciciyan,1956:69). Semtteki en büyük fiziksel değişim, 19. yüzyılın ikinci yarısında

meydana gelen yangından sonra yaşanmıştır. Surp Kevork Kilisesi ve civarındaki tüm yapılar 1866 yangınında yanmıştır (Ebeoğlu, 2006).

Sık sık değinildiği gibi, özellikle İstanbul'un fethinden sonra, kentin dar sokaklar ve bitişik nizam ahşap evlerle dolmasının bir sonucu olarak, İstanbul'da büyük yangın felaketleri yaşanmıştır. Bu yangınlardan Samatya'yı etkileyenlere değinmek gerekirse; 1660 yılında Unkapanı'nda başlayan ve üç gün süren büyük yangının Samatya'ya kadar ulaştığı bilinmektedir (İnciciyan,1956:68). 1747 yılındaki yangında Samatya'nın Yahudi Mahallesi yanmıştır. 1756 yılında bir meyhanede çıkan yangın, tüm semti kül etmiştir. 1782 yılında çıkan yangında, çok sayıda evin yanı sıra semt kiliselerinin de bir çoğu yanmıştır.1792 yılındaki yangında, Samatya ve çevresinde 7000 kadar evle birlikte kiliselerin yandığından söz edilmektedir. 1852 yangınında 2500, 1874 yangınında 687, 1895 yangınında 146 ve 1906 yangınında 115 bina yanmıştır (Türker, 2010:24).

Tarihi yarımadanın birçok semtinde, yangın sonrası bu yeni düzenlenmiş ızgara planlı mahallelere rastlamak mümkündür. 1866'da yanan Samatya mahallelerinin yeniden düzenlenmeleri de bu grup içinde yer almaktadır. Yangınların ardından semtin yeniden düzenlenmelerinde sözü edilen ızgara plan uygulamaları açıkça görülmektedir. Ancak yangın öncesi arsaların boyutları ve topoğrafyası sokakların biçimlerini etkilediğinden, ızgara planlar da bazı durumlarda tam anlamıyla kullanılamamaktaydı (Çelik, 2008:55).

Şekil 17: İstanbul'da Yangın Topoğrafyası (Pinon vd.,1989)

Bir Ermeni Mahallesi olan Samatya'daki yangın bölgesi kentin diğer yerlerindeki kadar yoğun bir yerleşim alanı değildi. Yarımadanın Teodosios Surları'na yakın olan bu güneybatı bölgesinin özelliği nispeten تنها olmasından kaynaklanmaktaydı. 1868 yılında ITK (Islahat-ı Turuk Komisyonu- Yolların Islahatı Komisyonu) Samatya'da yangın öncesi dokudan farklı, çok daha düzenli ve toplu bir yerleşim yaratmıştır. Ancak, mahalle ile kentin diğer bölgeleri arasında bağlantı kurulmamıştır. Samatya'nın düz ve yeni sokakları, çevresindeki yollara gelişigüzel biçimde bağlanmıştır. Gene de ortaya çıkan sonuç, kent planlamasında bir modernleşme örneği olarak değerlendirilmiştir. ITK'nın aynı yılki raporunda Samatya'nın yeni sokakları "... dünyada en iyi tanzim olunan memleketlere şebi olmak üzere satrançvari ve pek müstekim" olarak tarif edilmekteydi (Çelik,2008:55).

4.2. Depremler

Bilindiği gibi İstanbul, tarih boyunca çok sayıda depremle sarsılmıştır. Bu depremler, hem can kaybına hem de yapılarda büyük ölçüde hasarlara neden olmuşlardır. Marmara Denizinin içerisinden geçen Kuzey Anadolu fay hattının hemen kuzeyinde yer alan bu bölgede birinci derece deprem kuşağında yer almaktadır. Söz konusu hat üzerinde ve İstanbul'a yakın olan yer hareketlerinden Fatih bölgesi sürekli olarak etkilenmiştir. Depremler incelendiğinde, bölgenin 100 ve 250 yıllık periyotlarda yıkıcı depremlere maruz kaldığı görülmektedir.

Osmanlı döneminin ilk büyük depremi 16 Ocak 1489'da meydana gelmiştir. Ancak bu depremin Samatya'ya etkisi konusunda herhangi bir bilgiye ulaşılmamıştır.

14 Ağustos 1509 yılında "küçük kıyamet" olarak adlandırılacak kadar şiddetli olan bu depremde, yüzden fazla camii ve mescit, binden fazla ev ve çok sayıda dükkân harap olmuştur. İstanbul'daki sarayların bir çoğunda ve surlarda da büyük hasar meydana getiren bu deprem, çok yıkıcı olmuştur (Demirtaş, 2004:42).

1509 depremi en fazla hasarı İstanbul'da yapmıştır ve ölenlerin sayısı 5.000 ile 13.000 arasında olmuştur (İnalçık, 1996:232). Samatya- Yedikule bölgesinde birçok cami, ev ve Yedikule surları hasar görmüştür. Yaklaşık olarak 30-35 yıl arayla yaşanan depremlerle birçok yapı hasara uğramaya devam etmiştir. İstanbul'u ve bölgeyi etkileyen bir diğer büyük deprem ise, 1766 yılında yaşanmış ve bu nedenle kâgir ve ahşap pek çok binanın yıkıldığı görülmüştür.

İstanbul için önem taşıyan en yakın tarihli büyük deprem, 10 Temmuz 1894 depremidir. Geniş çapta bir alanı etkilemiş ve büyük hasarlara neden olmuştur (Banoğlu,2008). Depremle beraber yangın, su kesintisi gibi durumlar meydana gelmiştir. Samatya, Kumkapı, Gedikpaşa ve Edirnekapı civarında duvarları bir sıra tuğla ile yapılmış 6-7 odalı evler inşaat usulüne uygun olarak yapılmadığından, bu bölgeler tehlikeli olarak nitelendirilmiştir (Ürekli,1999:41). Kocamustafapaşa Camii'nin kubbesi çökmüştür. İmrahor Camii, harap halde uzun seneler kapalı kalmıştır. Samatya'da Ermeni Kilisesi'nin çan kulesi zarar görmüş, Kızlar Mektebi'nde çatlaklar oluşmuş ve Rumlara ait bir kilise de tahrip olmuştur (Ürekli, 1999:51).

4.3 İmar Hareketleri

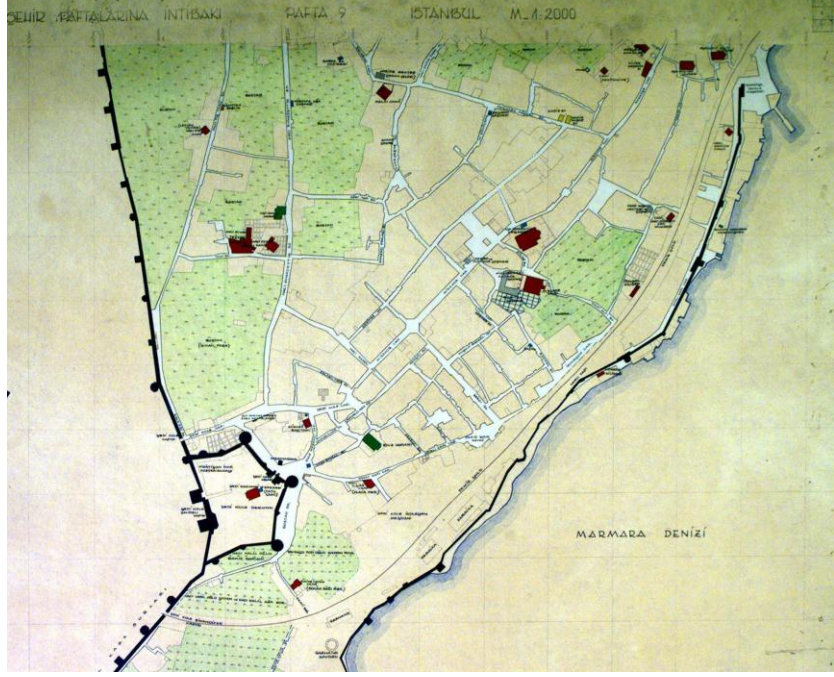
2700 yıllık geçmişi olan Fatih bölgesinde, bu uzun süreç içinde birçok değişiklik ve imar hareketi yapılmıştır. Artan nüfusu karşılamak için İstanbul Surlarının yeri bile üç kez değiştirilmiştir. Özellikle fetihten sonra kentin kimliği yüzyıllar süren imar hareketleriyle tamamen değişmiştir (Fatih, 2008:45).

İstanbul'un iskan süreci izlendiğinde, kentte bulunan ve göçlerle gelen Rumların, dini yapıların çevresinde toplandıkları görülmektedir. Dini yapılar ise önceleri, nüfusun seyrek oluşu nedeniyle, genellikle surlar çevresinde şehre girişleri sağlayan kapıların yakınında odaklanmıştır. Hıristiyanların yeni kilise inşa etmelerine ilişkin yasak sonucu, yerleşim merkezleri eski dini yapılar ve yerleşimler çevresinde büyüyerek, surlar içinde kalmıştır (Karaca, 1995:25).

1950-1960 yılları arasında Adnan Menderes'in öncülüğünde başlayan imar hareketleri ile büyük ve çok katlı konut ve büro yapılarının çevrelediği geniş yollar ve meydanlar açmak üzere, eski kent dokusu tahrip edilmiştir. Samatya semtine 1984-1986 yılları arasında Bedrettin Dalan'ın yeşil sahil bandı uygulaması yapılmıştır. Tümüyle plansız yapılmış olan bu iki uygulamaya karşı doğan tepkilere, Prost Planı'nın uygulandığı bildirilmiştir. Oysa zaten eskimiş ve geçerliliğini yitirmiş Prost Planı, tüm İstanbul metropoliten bölgesini kapsamamaktadır (Fatih,2008:45). Uygulamalar göz önünde bulundurulduğunda, Adnan Menderes dönemi imar etkinliklerinin istenildiği gibi yürütülemediği görülmektedir.

Menderes imar hareketinin Samatya semtine olan etkisi, surların önünün doldurulup buradan bir sahil yolu geçirilerek, Samatya halkının denize olan tren yolu engeline bir yenisinin daha eklenmiş olmasıdır. Prost Planı'nda ince bir yol ile gösterilen Marmara Sahil Yolu, yani Kennedy Caddesi şu anda 6 şeritli bir caddeye

dönüştürülmüştür. Bu yol 1959 senesinde yapılırken, Samatya semti sınırları dahilinde Menderes döneminde, denizin doldurulması ile kazanılan alanda Sirkeci'den Florya'ya kadar uzanan sahil yolunun yapılmasıyla, tarihi deniz surları kara surları haline getirilmiştir. Bedrettin Dalan döneminde ise 1980'li yıllarda yapılan yol genişletme ve yeşil bant dolgu alanı Samatya halkının denizden iyice uzaklaşmasına neden olmuştur (şekil19). Samatyalıların denize ve bu sözde rekreasyon alanına ulaşabilmesi için herhangi bir çözüm üretilmemiştir.

Şekil 18: Taş Baskı Haritaların 1:2000 Şehir Paftalarına İntibakı, Pafta 9, Behçet Ünsal, 1964 (Fatih Belediyesi, Etüd ve Proje Müdürlüğü Arşivi).

Şekil 19: Taş Baskı Haritaların 1:2000 Şehir Paftalarına İntibakı, Pafta 9 ile Halihazır haritanın çakıştırılmış hali.

Şekil 20: 1950'lere ait sahil fotoğrafı (Fatih Belediyesi, Etüd ve Proje Müdürlüğü Arşivi).

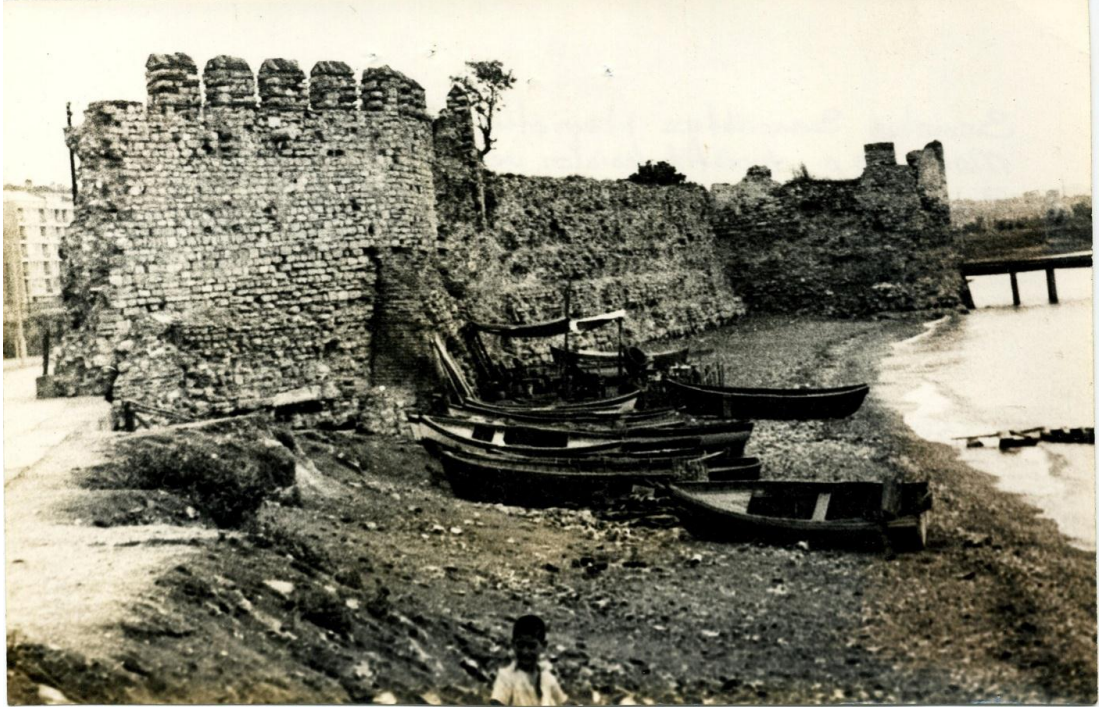
Şekil 21: 1965 tarihli Halihazır Harita (Fatih Belediyesi, Etüd ve Proje Müdürlüğü Arşivi).

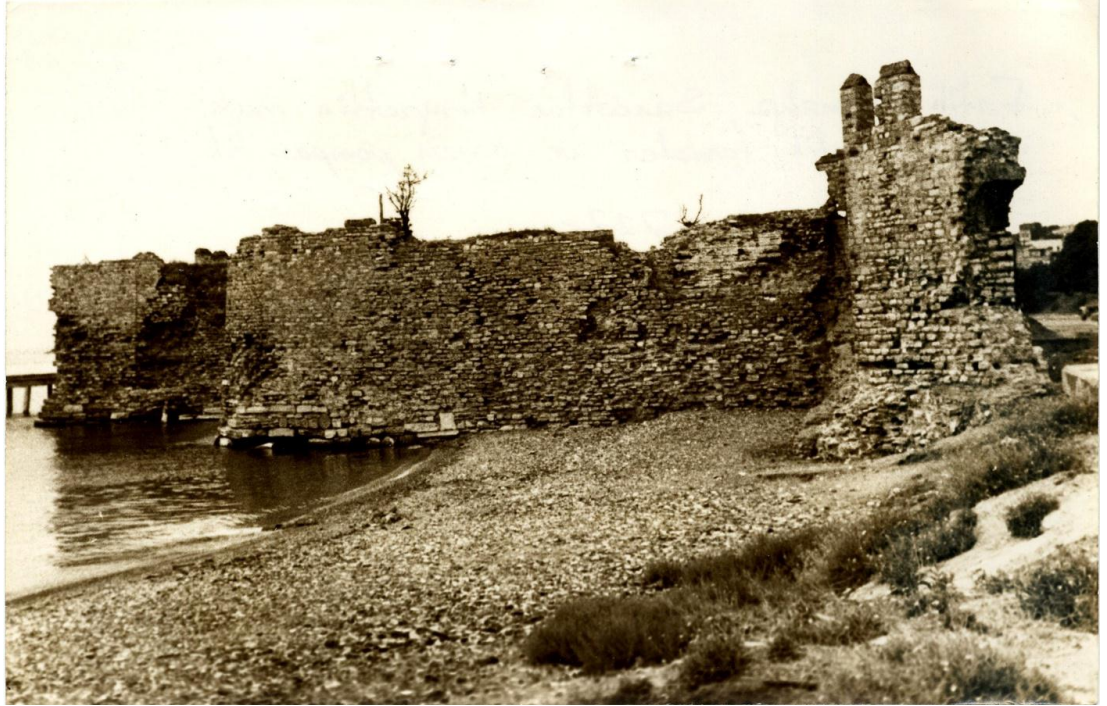
Şekil 22: 1988 tarihli Özdeş Planı'nda Samatya ve sahil bandı (Fatih Belediyesi, Etüd ve Proje Müdürlüğü Arşivi).

Şekil 23: Surlar yakın zamana kadar kara tarafı kum deposu denize bakan yüzü de kum iskelesi olarak kullanılmıştır. 1986'da boşaltılıp Belediyece çevre düzenlemesi yapılmıştır (Fatih Belediyesi, Etüd ve Proje Müdürlüğü Arşivi).

Şekil 24: Samatya'da kıyı kullanımını gösteren fotoğraf (Fatih Belediyesi, Etüd ve Proje Müdürlüğü Arşivi).

Şekil 25: Samatya'da sur-deniz ilişkisini gösteren fotoğraf (Fatih Belediyesi, Etüd ve Proje Müdürlüğü Arşivi).

5. SAMATYA'NIN FİZİKSEL ÖZELLİKLERİ

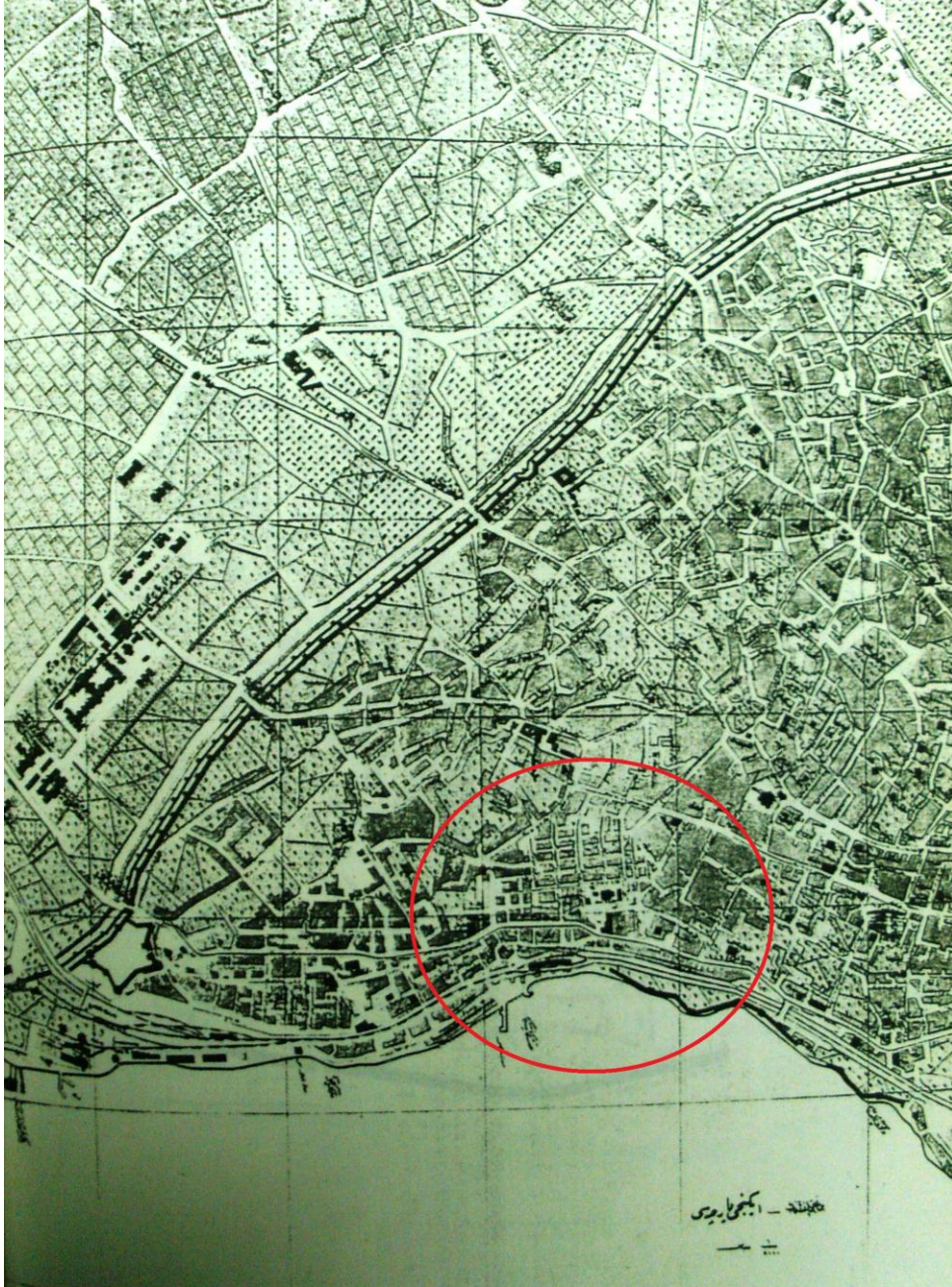
Samatya, İstanbul İli topraklarının güneybatısında, Marmara Denizi kıyısında yer almaktadır. Fatih ilçesine bağlı semtlerden biri olan, Kocamustafapaşa mahallesinin bir bölümünü kapsayan semtin batısında Yedikule vardır. İstanbul'un Marmara kıyıları doğal yapı, iklimin elverişliliği ve ulaşım kolaylığı nedeniyle eskiden beri yoğun bir yerleşme alanı olmuştur. 383 yılında Konstantinopolis şehrinde, kent merkezinin dışında ilk manastır tarzı dinî yapının Samatya'da kurulduğu sanılmaktadır (Tsai,2004:73).

Samatya'nın fiziksel yapısı, toplumsal eğilimlere, siyasi kararlara, ekonomik gelişmelere, kentin topoğrafik oluşumuna, doğal afetlere göre biçim değiştirerek bugünkü halini almıştır. Samatya, Osmanlı dönemi başlangıcında, Theodosios surlarına yakın bir konumda, bostan alanları içinde, iç taraflardaki Müslüman mahallerini saran Gayrimüslim yerleşimlerinden biri olmuştur. Semtte bulunan sekiz kilisenin ve 16. yüzyılda yapılan camilerin semtin fiziksel oluşumuna ve gelişimine etkileri olduğu söylenebilmektedir. Osmanlı dönem haritalarında, buranın 19. yüzyıl ortalarına kadar, tarihi yarımadaadaki diğer yerler gibi organik bir kent dokusuna sahip olduğu görülmektedir.

19. yüzyıl ortalarında semtin geçirdiği önemli bir yangın (1866) ve sonrasında ızgara plan uygulaması, kent dokusunda modernleşme örneği olarak değerlendirilmiştir (Çelik,1998).

Yakın zamanlara kadar yoğun olarak Ermeni kökenli vatandaşların yaşadığı semtte, İstanbul'un Osmanlılar tarafından ele geçirilmesinden önce inşa edilen ve halk arasında "Sulu Manastır" olarak da anılan Surp Kevork Kilisesi bulunmaktadır. Geçmişte çok sayıda Rum'un da yaşadığı Samatya'da, Hristos Analipsis ve Hagios Menas Rum kiliseleri, semtteki diğer önemli anıtlardır.

Son dönemlerde Samatya'nın yerli halkı ve özellikle Gayrimüslim nüfus İstanbul'un daha prestijli semtlerine taşınarak buradan ayrılmış ve semtin nüfus profili, ülkenin doğusundan gelen iç göçlerle büyük ölçüde değişmiştir.

Şekil 26: Samatya- Yedikule, 1918 (İstanbul Rehberi, Cahit Kayra, İstanbul Mekanlar ve Zamanlar, 87).

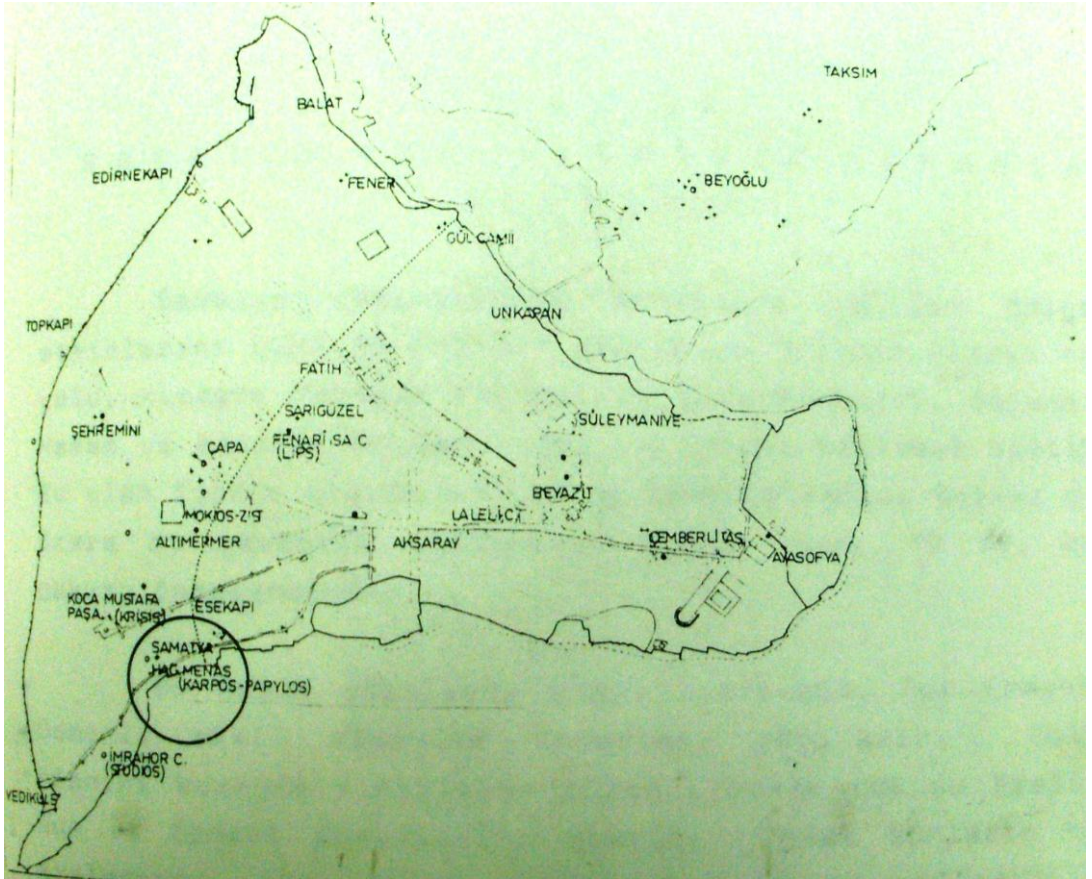
Şekil 27: İstanbul Haritası (İslam Ansiklopedisi, C.5 (12), s.124).

5.1. Anıtsal Yapılar

5.1.1 Surlar

Sarayburnu'nda ilk olarak kurulan Lyos kent surlarının nereden geçtiği bilinmemektedir. İlk surlar arkaik devre yakın bir tarihte yapılmıştır. İlk sur 196'da Roma İmparatoru Septimus Severus tarafından yıktırılmıştır. Bu surlar, Sarayburnu çevresini kuşatmaktaydı. İkinci sur kuşağı Septimus Severus adıyla yaptırılmıştır. Üçüncü sur kuşağı I. Konstantinus (306-337) tarafından yaptırılmıştır. Bu surlar Marmara yönünde Cerrahpaşa'ya kadar uzanmaktaydı. Yapımına II. Teodosios döneminde 412'de başlanan son sur kuşağı, Marmara yönünde Yedikule'ye kadar gelmekteydi. Önceki surlar Bizans döneminde ortadan kaldırılmıştır (Özgan,1991).

Dış saldırılara karşı savunma amacıyla yapılan surların bu işlevi Osmanlıların İstanbul'u almasıyla son bulmuştur. 21 km. uzunluğunda 50'den fazla kapısı, 300'ü aşkın burcu olan surların Samatya bölgesinde yer alan bölümü -Marmara kıyısı deniz surları- yaklaşık olarak 8 km uzunluğundadır (Özgan,1991:14).

Şekil 28: İstanbul suriçi eski kent alanı ve Samatya (Bildlexikon zur Topog.,İstanbul, Wurzberg, 219.

Ortalama kalınlıkları 5m. , yüksekliği ortalama 15 metredir. Bu surlar üzerinde 108 burç, ana ve yan kapılar vardır. Yan kapılar askeri amaçlıdır, bazıları zaman içinde örölerek kapatılmıştır. Sur üstü seğırdim yoluna çıkan merdivenlerin içte kapıların iki yanına yerleştirilmesi, bu zayıf noktadaki duvarların kalınlaşmasını sağlamaktadır. Önemli kapılar önünde ayrıca dış kapılar bulunmaktadır (Altun,2009).

Samatya çalışma alanı içerisinde yer alan surlar, söz konusu Marmara deniz surlarının bir kısmıdır. Sur üstündeki Samatya Kapısı, Davutpaşa Kapısı ve Narlı Kapı arasında yer almaktadır. Bu kapı, gerisindeki kiliselere gitmek için kullanılmıştır. Evliya Çelebi'ye göre, Davutpaşa Samatya arası 800, Samatya Narlıkapı arası 1600 adımdır (Altun,2009).

şekil 29: Samatya Kapısı yakınındaki Sur Duvarları (İBB, Emlak Müdürlüğü).

şekil 30: Samatya Meydanı ve Marmara Deniz Surları'nın bir bölümü (Gündoğan,2010).

Samatya Kapısı'nın batısındaki surlar demiryolu inşaatı sırasında yıkılmıştır. Osmanlılar surları korumuşlardır. 1509'daki depremde 49 burç yıkılmış ve onarılmıştır. IV. Murat dönemi İstanbul Kaymakamı Bayram Paşa 1635'te, surlara bitişik evleri yıktırılmış duvarları onartıp badana ettirmiştir. 1870-73 döneminde demiryolu yapılırken bu surlar önemli ölçüde hasar görmüş, 1910'da ikinci hattın yapımıyla bu yıkımlar sürmüştür. Cumhuriyetle birlikte, surlar koruma altına alınmıştır. Ancak 1959'da yapılan Sirkeci Mermer Kule arasındaki kıyı yolu, deniz surlarının önünden geçerek kıyıların geride kalmasına ve tarihi yarımadanın Marmara kıyılarının özgün görünümünün değişmesine neden olmuştur (Atayman, 2010). Çalışma alanı içerisinde yer alan Samatya Kapısı'ndan Davutpaşa'ya doğru uzanan surlar, önündeki evler nedeniyle bazı yerlerde 1-2 m. alçalmışlardır.

5.1.2. Dini Yapılar

5.1.2.1. Hagios Menas

Kilisenin bir cephesi Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman Caddesi'ne, diğer cephesi ise Pulcu Sokak'a bakmaktadır. 17. yüzyıl öncesinde adı, Aziz Menas ve Polykarp Kilisesi olarak geçmektedir. 17. yüzyılın başlarından itibaren ise yalnız "Aziz Polykarp" adıyla anılmıştır. Patria'dan günümüze gelen kesin olmayan bilgilere göre, İmparatoriçe Helena din şehitleri Karpos ve Papylos'a adanmış, biçim olarak mezar kilisesini andıran bir manastır yaptırır (Müller-Wiener, 2007:186). Samatya Caddesi'nde 4.- 5. yüzyıla ait kubbeli bir yapıda da Hagios Menas Kilisesi'nin altyapısında ki dönem izleri görülmektedir. Bu, Kserolophos'un güneydoğu yamacında yer almakta ve ortalama 12m çapında kubbeli bir mekânı, beşik tonozlu galerisi ve doğuda bir apsisi olan bir yapıdır (Özyalçiner-Sezer, 2003).

Şekil 31: Hagios Menas Kilisesi'nin İmrator İlyasbey Caddesi'nden görünümü (Gündoğan,2010).

Aziz Polykarpos Kilisesi ve altındaki Aziz Menas Ayazması'ndan ilk olarak 1604 yılında söz edilmiştir. 1782 yılında, kubbeli Aziz Polykarpos Kilisesi Samatya yangınında yanmıştır (Müller-Wiener,2007:187).

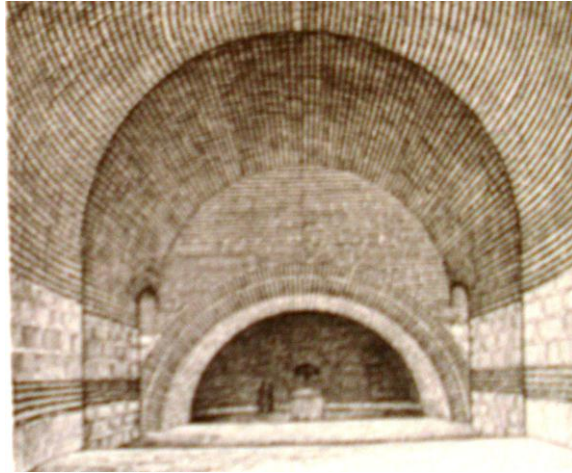

Şekil 32: Kilisenin Org. Abdurrahman Nafiz Gürman Caddesi tarafından altında bulunan İmalathaneye girildiğinde Aziz Karpos ve Papylos Kilisesi'nin günümüzde dibi dolduğu için, kubbesine yakın bir yere varmış olunmaktadır (<http://www.tayproject.org/SultanahmetDosyasi.html>).

1833 yılında, Sultan II. Mahmud' un izniyle, cemaat arasında elde edilen gelire Aziz Menas adına yeni bir kilise yaptırılmıştır. Kilisenin mimarı Konstantis Yolasıgmazis'dir (Karaca,1995:232). Ayrıca 1878-1879 yılında burada dört mezar taşı bulunmuştur. Kilise, 1955 yılında 6-7 Eylül olaylarında gördüğü tahribatlardan sonra İstanbul Vakıflar Başmüdürlüğü mimarlarından Süreyya Yücel'in kontrollüğünde yapılan onarımların ardından günümüzdeki görünümünü almıştır.

Şekil 33: Ayazma'nın bugünkü görüntüsü (Gündoğan,2011). Şekil 34: Kilise'nin içinin görüntüsü (Gündoğan,2011).

Şekil 35: W. Karnapp'ın çizdiği Martyrium'un iç mekanının rökonstrüksiyonu (Müller-Wiener,2007:187).

Kilise, kuzey ve güneyde konutlar, batıda yüksek duvarlarla çevrili avlunun ortasında yer almaktadır. Avlu duvarı, batıda kilisenin köşesine bitişiktir ve doğuda üzerinde bulunduğu yüksek setten yola bakmaktadır.

Şekil 36: Hagios Menas Kilisesi'nden yola bakış ve altındaki dükkânların üst kottan görünüşü (Gündoğan,2011).

Avluyu kuzey ve güney olmak üzere ikiye bölen kilisenin duvarı, set hizasında yol hizasına kadar inmektedir.

Avlunun güney bölümünün doğusunda bulunan çan kulesi, kare kesitli, baldaken tipinde ve beyaz mermerden yapılmıştır. Çan kulesi, mimari özellikleri ile 19. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir (Karaca,1995:234). Çan kulesinin bulunduğu köşedeki dik merdiven, Org. Abdurrahman Nafiz Gürman Caddesi'ne inmektedir. Avlunun kuzeyinde ise yönetim birimleri ve kilise görevlisinin evi bulunmaktadır.

Kilise doğu-batı yönünde dikdörtgen planlıdır. Yapı kırma çatı ile örtülüdür. Kuzey cephenin batısında, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı, kâgir giriş mekânı vardır. Mimari özellikleri, malzeme ve yapım tekniğine göre, sonradan eklendiği anlaşılan giriş mekânı, dışta yarım piramidal çatı, içte düz tavan ile örtülüdür (Karaca,2005:234). Kilisenin altında bulunan Hagios Menas Ayazması'na, giriş mekânının kuzeydoğu köşesindeki merdivenle inilmektedir.

5.1.2.2. İmrahor Camii (Studios Manastırı)

Şimdi harap durumda da olsa, İstanbul'da ayakta kalan en eski Bizans kilisesi olan ve İmrahor Camii olarak tanınan Ayios İoannis Kilisesi, erken Bizans döneminin görkemli yapılarından biri olan Studios Manastırı'nın kilise bölümüdür. 453-454 yıllarında kilisenin yapımına başlanmıştır. Bu üç nefli ve galerili bazilikanın çok kenarlı bir apsisi, küçük, haç biçiminde ölü gömülen bir mahzeni ve revaklarla atriuma açılan üç kısımlı bir narteksi bulunmaktadır. Önceleri sütunlarla çevrili olan atrium, bugün dört kapılı kuzey kapısı dışında harap olmuştur. Kilisenin güney kısmında beş nefli bir sarnıç ve doğuda kare biçiminde bir yapı yer almaktadır. Studios Manastırı, özellikle İkonolazma döneminden sonra barındırdığı 700 ya da 1000 keşişle kentin en büyük manastırlarından ve en önemli eğitim kurumlarından biriydi (Kuban, 2004:90-91).

Şekil 37: Studios Manastırı (Gündoğan,2009).

IV. Haçlı Seferleri sırasında İstanbul'u işgal eden ve 1204-1261 yılları arasında kentte buldukları her değerli parçayı Batı'ya taşıyan Haçlılar, Ayios İoannis Kilisesi'ni ve manastırın ünlü kütüphanesini de yağmalamışlardır.

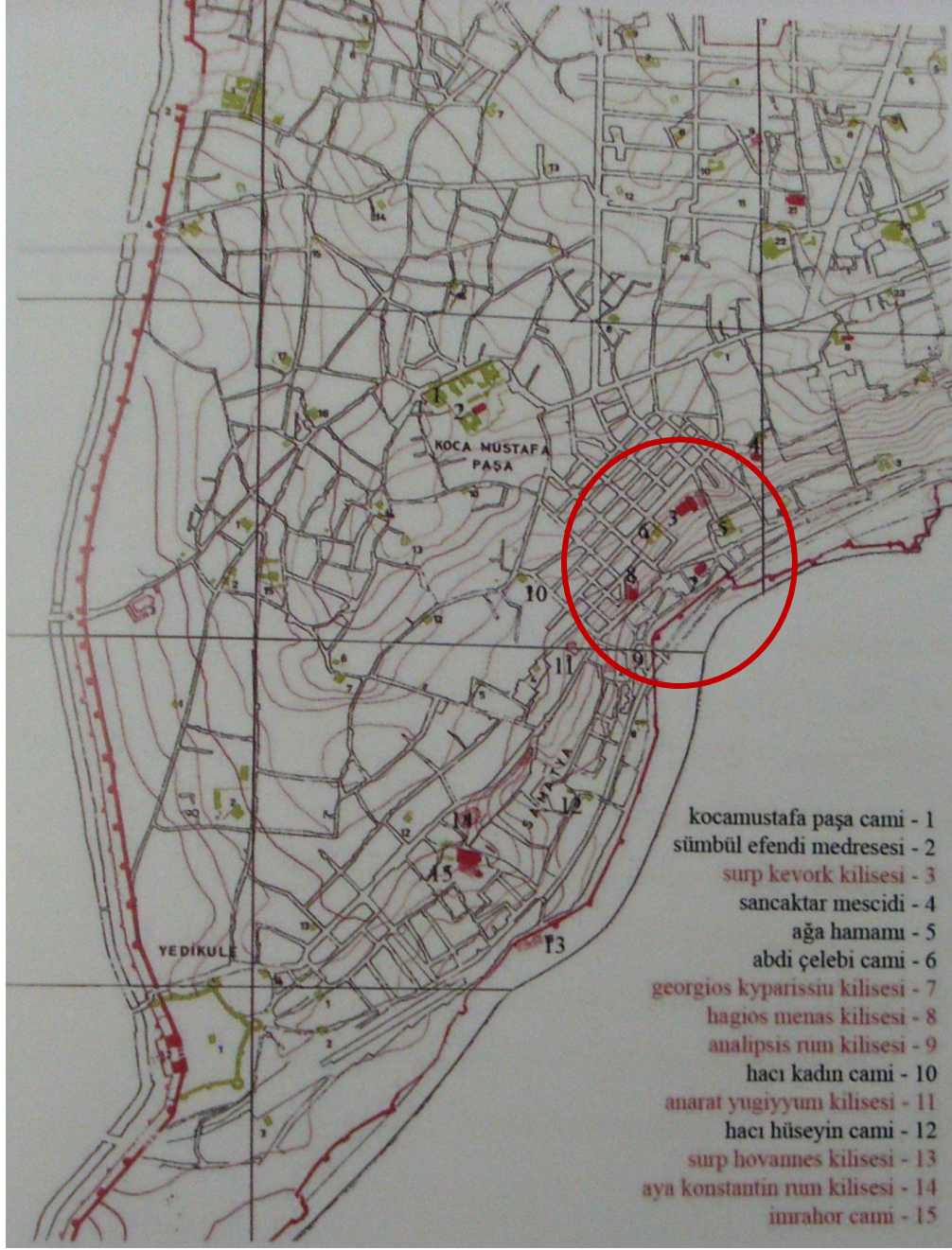
Tarlalar, zeytinlikler ve üzüm bağları arasına serpiştirilmiş büyük bir manastır kompleksi kutsal eşyaları ile birlikte hacıların ziyaret yerleri arasında yer almaktaydı.

İstanbul'un fethinden sonra, Padişah II. Beyazıd (1481-1512) döneminde, 1486 yılında bu 1000 yıllık Bizans kilisesi İmrahor İlyas Bey tarafından bir minare eklenerek camiye çevrilmiştir. Tüm bölgeyi kül eden 1782 yangınında büyük zarar gören cami, 1820 yılında tekrar yapılmıştır. 1872 yangını ve 1894 depremi ile ahşap çatısının tamamen çökmesiyle yapı terk edilmiştir (Özyalçınar-Sezer,2003:72).

1920 yılında cami yangın sonucu tümüyle harap olmuştur (Altun,2009). Uzun bir süredir harap durumda olan yapının ana gövdesi yapılan restorasyon çalışmalarıyla çatı seviyesine kadar halen ayakta durmaktadır (şekil 38). Yer yer Bizans sütunları ve tabanında eşsiz güzellikte mermer işçiliği gözlenmektedir. Civardaki yapı kalıntıları, üzerlerine evler yapılması nedeniyle giderek kaybolmaktadır.

Şekil 38: Studios Manastırı İç Görünüşü (www.flickr.com).

Şekil 39: Samatya Bölgesi'ndeki Bizans ve Osmanlı Dönemine ait Tarihi Yapılar (Müller-Wiener,2007:149).

5.1.2.3. Surp Kevork Kilisesi (Sulu Manastır)

Samatya'da Marmara Caddesi'nde bulunan kilise, İstanbul'da ki ikinci en eski Ermeni kilisesidir (İlki, Galata'daki Surp Krikor Lusovoriç Kilisesi). Duvarlı bir avlu içindeki kilise, batı-doğu doğrultusunda doğudaki çıkıntılılarıyla, bir Yunan haçı planında kesme taştan yapılmıştır.

Kilisenin ilk yapıldığı dönem incelenmek istendiğinde, o dönemki kilisenin yanında bulunan yapıda, günümüzde bile işlevini sürdüren kutsal bir kaynak olduğu

görülmektedir. Herhangi bir doğal değişim, örneğin bir deprem sonucu yer değişimi de söz konusu olmayacağından, kilisenin 5. yüzyıl sonlarından beri var olan Stephanos Kilisesi'nin yanındaki kaynakla aynı olduğu varsayılmaktadır (Müller-Wiener,2007:200).

İmparator Romanos III. Argyros 1028-1034 yılları arasında büyük arazisi ile birlikte Theotokos Perivleptos Manastırı'nı, deniz surlarının yanında, kentin güneybatısındaki tepede kurmuştur. 1080'li yıllarda manastırı büyüten Nikephoros III. Botaneiates buraya gömülmüştür.

Manastır, Latin Dönemi'nin başlarında önce Rumların, daha sonraları da Venediklilerin eline geçmiş, 1261 yılından sonra ise Mikhail VIII. Palaiologos tarafından onarılmıştır.

1402 yılında kilise yıldırım ve yangın sebebiyle zarar görmüştür. Clavijo tarafından betimlenen merkezi yapı, ön holü ve yan mekânlarıyla imparator mezarları olarak kullanılmış ve resimlerle süslenmiştir (Müller-Wiener,2007:200). Manastırın ayrıca büyük bir refektoriumu, rahipler için oturma odaları, bahçe ve üzüm bağları vardır.

Şekil 40: Surp Kevork Ermeni Kilisesi'nin Sahakyan Nunyan Lisesi'nin bahçesinden görünümü (Gündoğan,2010).

Şekil 41: Surp Kevork Kilisesi bahçesindeki mezarlar (Gündoğan,2010).

1453 yılından sonra hala Rumların elinde olan manastır, 1458 yılında bu bölgeye Ermenilerin yerleşmesi sonucu, Sultan II. Mehmed' in izniyle 1461-1480 yılları arasında Ermenilere verilmiştir. 1644 yılına kadar Ermeni patriğinin yeri olarak işlev görmüştür.

180 yıl Ermeni Patrikhanesi olarak görev yapan kilise, 1660'da yangından hasar görünce, III. Ahmet döneminde, Parik Ohannes Golod tarafından Hassa mimarı Kayserili Arapoğlu Melidon Kalfa' ya toplamda üç kilise olarak yaptırılmıştır.

1782'de yanıp, 1804'te yeniden inşa edilen, 1832 ve 1843'te onarım gören binanın bugünkü biçimindeki yapımı 1866 yılında ki, kilise kayıtlarının da yok olduğu Samatya yangınından sonradır. 1866 ve 1895'te yangından, 1894'te depremden zarar gören kilise çeşitli onarımlar geçirmiştir (Özyalçınar-Sezer,2003:274).

Yangınlar ve depremden sonra sadece eski altyapı ve çeşmenin kalıntıları kalmıştır. Onarımların ardından kilisenin iki yanına iki büyük okul inşa ettirilmiştir. I. Dünya Savaşı'nda, kilise binası karargâh, okulları savaş esirlerine ve göçmenlere barınak olarak kullanılmıştır (Özyalçınar-Sezer,2003).

5.1.2.4. Hagios Yeorgios Kiparisas Kilisesi

Semte Yenikapı yönünden gelindiğinde karşılaşılan ilk kilisedir. Bölgenin en küçük ve en eski kilisesidir. İstanbul'un fethinden sonra Rumların elinde kalan ve camiye çevrilmeyen çok az sayıdaki kiliseden biridir.

Güneyde bahçe duvarı, doğuda barakalar, batıda konutlar ile çevrili avlunun kuzeyinde yer almaktadır. Avlu, kuzeyinde bulunan bugünkü yol seviyesinden yaklaşık iki metre aşağıda yer almaktadır. Yol seviyesi, kilisenin kuzey cephesinde yaklaşık yarı yüksekliği kadardır. Kiliseye güneydoğu köşesinde Metamorphosis Ayazması bitişiktir (Karaca,1995:215). Yapı, kubbeli bazilika plan tipindedir.

Kubbe, dışta sekiz yüzlü piramidal çatı ile örtülüdür. Doğuda orta nef apsisini örten yarım konik çatı, yanlarda düz çatı biçiminde uzanmaktadır. İçte ve dışta sıvalı olan yapı, kaba yonu taş ve tuğla ile inşa edilmiş, köşelerde düzgün kesme taş kullanılmıştır (Karaca,1995:216). Pencere kemerleri tuğla ile örülmüştür. Girişlerin lento ve sövesi mermerdir.

Osmanlı döneminde 1660, 1696 ve 1782 yangınlarıyla harap olan kilise, değerli Bizans ikonalarını kaybetmiştir (Özyalçınar-Sezer,2003).

Kesme taştan yapılmış, küçük boyutlu, üç nefli bazilika planlı bu yapının en büyük özelliği sekizgen bir kubbe kasağı üzerine oturtulmuş, konik çatılı kubbesidir.

Şekil 42: Hagios Yeorgios Kiparisas Kilisesi (Gündoğan,2010).

Şekil 43: Kilisenin avlusunun görünüşü (Gündoğan,2010).

Şekil 44: Kilisenin iç mekân görünüşü (Gündoğan,2010).

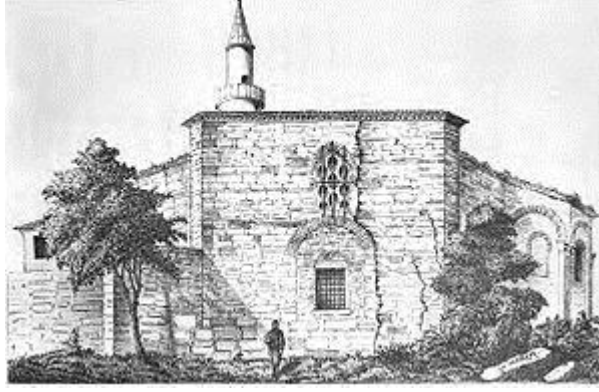
Bölgede yer alan kiliseler genelde benzer özellikler yansıtmaktadır. Hagios Yeorgios Kiparisas Kilisesi, “kubbeli bazilika” tipindeki tek örnektir. Kiliselerde bazilikal plan tipi, bir kısa kenarı doğuya bakacak şekilde konumlandırılmış, derinlemesine yönelik gösteren dikdörtgen plandır. Doğuya bakan kısa kenarda apsis yer almaktadır. Sütun dizileriyle üç veya beş nefli olarak düzenlenmiş yapılarda orta nef, yan neflerden geniş ve örtüde daha yüksektir. Genellikle batıda, girişin bulunduğu alanda narteks yer almaktadır (Karaca,1995:282).

5.1.2.5. Sancaktar Hayrettin Mescidi (Gastria Manastırı)

Değirmen ve Taberdar sokaklarının kesiştiği yerde konumlandırılan ve mescide dönüştürülmüş yapı, Cerrahpaşa Hastanesi'nin avlusunda bulunan eski adli tıp kurumunun bitişiğindeki Esekapısı Mescidi'nin 150 m. kadar kuzeybatısında yer almaktadır (Sav,2010:54).

Çok sayıda Bizans kilisesi ve manastırı içeren bu bölgede Osmanlılar Müslüman halk için büyük camiler inşa etmek yerine çözümlü, mevcut kiliseleri kiliseye çevirmekte bulmuşlardır. Haç biçimindeki iç mekânı ve apsisiyle, özel bir nitelik taşıyan bu küçük sekizgen binanın, yapı tekniğine göre ilk olarak 14. yüzyılda yapılmış olduğu düşünülmektedir. Ancak sekizgen bina ve apsis arasındaki yapı tekniklerindeki farklılıklara bakıldığında, yapının daha önce yapılmış olma ihtimali de vardır. Yapının güney ve kuzeybatısında bazı ekleme izlerinin bulunması, sekizgen binanın başka yapılarla bağlantısı olduğunu göstermektedir.

Bu sekizgen yapının, 9. yüzyıldan beri var olan Gastria Manastırı'nın mezar şapeli olması mümkündür (Altun, 2009:40).

Şekil 45: Sancaktar Hayrettin Camii (Altun, F., İstanbul'un 100 Roma, Bizans Eseri, 2009, 91).

Burada III. Mikhail'in eşi Theodora ve ailesinin bireyleri gömülmüştür (Müller-Wiener, 2007:194).

İstanbul'un fethinden sonra, Fatih Sultan Mehmed'in sancaktarlarından Alemdar Hayreddin Efendi tarafından yapı mescide çevrilmiştir (Ayvansarayı,2001:180). Hadika'da geçtiği üzere camiye minberi, mahallelinin ricası üzerine 1764-65 yılında Sadrazam Maktul Mustafa Paşa koydurmuştur (Ayvansarayı,2001:180).

1782'de meydana gelen büyük yangının çeşitli binalarda önemli tahribata yol açtığı bilirse de, Sancaktar Mescidi'ne etki edip etmediği tam olarak bilinmemektedir (Cezar, 1963).

1894 depreminde kubbesi çöken ve harap duruma gelen yapı bir süreliğine yıkıntı olarak durmuş ve 1973-1974 yıllarında yeniden yapılmıştır. Malzeme açısından iki farklı döneme işaret eden, temiz bir tuğla işçiliğinin ortaya konulduğu yapıdaki üçlü kemerlerin harcı yaklaşık olarak 6 cm. kalınlığındadır. Yapı, tuğla ile inşa edilmiş sekiz köşeli ve tek kubbeli iken tamirde çatılı hale getirilmiştir. Mihrap sade ve yapının özgün mimarisine göre açıktır. Minberi ve kadınlar bölümü ahşap, minaresi tuğladan ve tek şerefelidir (Sav,2010).

Şekil 46: Sancaktar Hayrettin Camii görünüşü (Gündoğan,2010).

Şekil 47: Sancaktar Hayrettin Camii'nden sahile bakış(Gündoğan,2010).

5.1.2.6. Hacı Hüseyin Camii

H.1012 M.1603 yılında yapılmıştır. Samatya ve civarında, 16.-17. yüzyıllarda yapılmış olan mescit boyutundaki camilerden bir tanesidir. Minberi İmam Ali Efendi tarafından koydurulmuştur. Vaktiyle bir Arabın, caminin avlusuna kuyu açtırmamasından dolayı cami, “Arap Kuyusu Camii” olarak da isimlendirilmiştir. Mabet moloz taş duvarlı, çatılı ve kare planlıdır. Mihrap çinili, tavan ve minber ahşap oymalıdır. Son cemaat ve kadınlar mahfeli vardır. Minaresi müstakildir. Taş ve tuğladan inşa edilen minarenin kurşun külahı vardır. Caminin karşısında 1600 tarihli Ahmet Dede'nin hayratı olan çeşme bulunmaktadır (Fatih Belediyesi,2003:48).

5.1.2.7. Abdi Çelebi Camii

Marmara Caddesi ile Müdafa-i Milliye caddelerinin kesiştiği köşededir. Karşısında Sulu Manastır yer almaktadır. Kitabesinde H.940 tarihi vardır ve minberi Mahmut Ağa tarafından koydurulmuştur. 1770 tarihli mektep ve çeşme ise Darüssaade Ağası Beşir Ağa'nın hayratıdır (Özgan, 1991).

1533'te Çelebi Abdullah, Mimar Sinan'a yaptırmıştır. Mimar Sinan'ın doldurma set üstüne yaptığı bu camiden bugüne herhangi bir iz kalmamıştır. II. Abdülhamid zamanında Serasker Rıza Paşa tarafından ampir üslubunda, dolma arazi ve dört fil ayağı üzerindeki kemerlerin üzerinde, tek kubbeli olmak üzere yeniden yapılmıştır. Daha sonraları ise kullanılmaz hale gelen cami, 1933 yılında Süeda Hanım tarafından tamir ettirilmiş ve halen daha kullanılmaktadır. Minaresi tuğladandır. Tamirlerden sonra halk arasında "Yeni Camii" olarak anılmaya başlamıştır. Minberi ahşap ve oymalı, mihrabı ise çinili ve ayetlidir. Son cemaat yeri ve ahşap kadınlar mahfeli vardır (Fatih Belediyesi,2003:48).

Şekil 48: Abdi Çelebi Camii (Gündoğan,2009).

5.1.2.8. Hristos Analepsis Kilisesi

Samatya'da Kocamustafapaşa tren istasyonunun arkasında, Ayios Nikolaos Kilisesi'ne çok yakın olması nedeniyle dikkat çekmektedir. Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'ne bağlı olan kilise, yüksek duvarlarla çevrili üçgen bir avlunun güneybatısındadır. Duvarın batı kenarı kilisenin kuzeybatı ve güneybatı köşelerine bitişiktir. Avlunun kuzeyinde yönetim birimleri, kuzeydoğusunda ise, kilise görevlisinin evi vardır.

Şekil 49: Hristos Analepsis Kilisesi avlu görünüş (Gündoğan,2011).

Şekil 50: Hristos Analepsis Kilisesi'nin Akıncı Sokak'tan görünüşü (Gündoğan,2011).

Doğu-batı doğrultusunda, dikdörtgen planda inşa edilen kilisede kaba yonu taş, kesme taş ve tuğla kullanılmıştır. Binayı saçak altından dolanan içbükey silme tuğladandır. Kilisenin tek, derin, yarım yuvarlak apsisi dışta beş cepheli bir çıkıntı yapmaktadır. Binanın çatısının avlu duvarına bağlanmasıyla oluşan mekânda, kiliseyle aynı adı taşıyan ayazma bulunmaktadır. Kilisenin baldaken tipteki çan kulesi, avludaki kilise görevlisinin konut çatısına yerleştirilmiştir (Özyalçiner-Sezer, 2003:206). Yapı iki yüzlü beşik çatı ile örtülüdür. Apsisin örtüsü yarım konik çatıdır. Mimari özellikleri, malzeme ve yapım tekniğinden, giriş mekânının sonradan eklendiği anlaşılmaktadır (Karaca, 1995:209). Kiliseden ilk olarak 1566 yılında söz edilmektedir. 1660 ve 1782 yangınlarında tamamen yanan kilise, 1832 yılında Mimar

Konstantinos tarafından bugünkü görüntüsüyle yaptırılmıştır. Kilisenin iç düzeni, Ayios Nikolaos'la aynıdır.

5.1.2.9. Hagios Konstantinos ve Hagia Helene Kilisesi

Samatya ile Yedikule arasında yer almaktadır ve bölgenin en büyük kilisesidir. İlk olarak 1576'da kilisenin varlığından söz edilmektedir. Çeşitli deprem ve yangınlarla zarar gören yapı, bugünkü şeklini 1833 yılında almıştır (Özyalçiner-Sezer, 2003:208).

Duvarlarla çevrili bir avlunun ortasında, dikdörtgen planlı kilisenin apsisi, doğuda dokuz cepheli bir çıkıntı yapmaktadır. Kilisenin yapımında kaba yontma taş, köşelerde kesme taş, pencere eşik ve kemerlerinde taş örme, pencerelerde renkli cam kullanılmıştır. Cephelede farklı dönemlerden kalma taş levhalar görülmektedir. Kapı girişleri mermerlerle çevrelenmiştir. Kiliseyi iki yüzlü beşik çatı, apsis çıkıntısını konik çatı örtmektedir.

Şekil 51: Hagios Konstantinos ve Hagia Helene Kilisesi (Gündoğan,2009).

Kilisenin çan kulesi, avlunun kuzeyindedir. Taştan inşa edilmiş kule, üç kademeli, baldaken (kiliselerde sunak yerini örten tahta, mermer veya madenden yapılmış bölüm) tipindedir. Kuleyi örten kubbe üzerinde maden bir haç vardır. Avluda, sosyal amaçlı binalar, yönetim birimleri ve kilise görevlilerinin konutları yer almaktadır. İstanbul'un fethinden sonra, Anadolu'dan gelen göç gruplarından Karamanlılar'ın bu semte yerleştirildiği ve yıkık kiliseleri yeniden inşa etmeleri şartıyla bölgede oturmalarına izin verildiği bilinmektedir (Özyalçiner-Sezer, 2003:208-209).

Şekil 52: Baldaken tipindeki çan kulesi (Gündoğan,2009). Şekil 53: Kilisenin iç görünümü (Gündoğan,2009).

6-7 Eylül 1955 gecesi yağmalanan ve ateşe verilen kilise, neredeyse çıplak dört duvar kalacak şekilde tahrip olmuştur.

Kilisenin yedi kitabesine göre 1805, 1833 ve 1963 tarihlerinde onarım görmüştür. 1963 yılında toplanan bağışlarla tekrar ayağa kaldırılan yapı, İstanbul'da bulunan bazilika planlı Rum kiliselerinin en büyüklerinden biridir (Özyalçiner-Sezer, 2003).

5.1.2.10. Hagios Nikolaos Kilisesi

Samatya istasyonunun yakınında, çarşı içinde yer alan bu kilise ile ilgili ilk yazılı kayıt 1583 yılına aittir. Petrides, kilisenin 1782 yılında yandığını belirtmektedir. Schneider de, yanan kilisenin yerine 1830 yılında bugünkü yapının inşa edildiğini açıklamaktadır. 1993 yılında ise restore edilmiştir (Karaca, 1995:238).

Şekil 54: Hagios Nikolaos Kilisesi'nin Akıncı Sokak'tan görünümü (Gündoğan,2010).

Şekil 55: Hagios Nikolaos Kilisesi'nin iç mekân görünüşü (Gündoğan,2010).

Yüksek duvarlar ve konutlarla çevrelenmiş bir avlunun güneydoğusunda yer almaktadır. Aynı adlı ayazma, kilisenin batıdaki avlu duvarına birleştirilmesiyle oluşturulan mekândadır. Avlunun kuzeybatısında yönetim birimleri ve kilise görevlisinin evi bulunmaktadır. Yapı ikiyüzlü kırma çatı ile örtülüdür. Doğu cephesi hariç sıvalı olan yapı, kaba yonu taş ile inşa edilmiş, doğuda ve köşelerde düzgün kesme taş kullanılmıştır (Karaca,1995:240). Yapıyı saçak altında, üstü sıvalı bir içbükey silme dönmektedir. Dikdörtgen planlı, üç nefli bazilika şeklinde planlanmış olan kilisenin ana nefi yan neflerden altışar adet ahşap sütunla ayrılmaktadır. İkonastasi, vaiz kürsüsü ve despot tahtı da ahşaptandır. Geniş bir avlu içindedir. Kaba yonu taştan yapılmış, bazilikal planlı ve çatılıdır.

5.1.2.11. Anarad Higutyun Kilisesi

1839 yılında Ermeni Katolik cemaati için yaptırılmış ve 1857 yılında yenilenmiştir(Özgan,1991). Ayios Menas Rum Kilisesi'nin yakınında yer almaktadır. Aynı dönemde İstanbul'da inşa edilmiş olan çok sayıdaki Ermeni Katolik Kilisesi'yle benzer çizgileri taşımakta ve ön cephesi neo-gotik görünümü ile dikkat çekmektedir.

5.1.3. Su Yapıları

5.1.3.1. Ağa Hamamı

Samatya Caddesi üzerinde İstanbul'un en büyük ve en güzel çifte hamamlarındandır. 1547 yılında Mimar Sinan tarafından Kapuağası Yakup Ağa adına yapılmıştır. İkinci Dünya savaşıdan önce hamam olarak kullanılmasından vazgeçilmiştir (Fatih Belediyesi,2003). Hamamın erkekler ve kadınlar kısmının planları birbirinin eşidir. Hamam sıcaklık kısımları köşelerde helvet hücreleri, ortalarda eyvanları bulunan planlamaya sahiptir.

Üzeri kubbe ile örtülmüştür. Eskiden üzeri ahşap çatı ile örtülü olduğu bilinen soyunma kısmı yıkılmış, yerine market-alışveriş merkezi olarak kullanılan bir bina yapılmıştır. Ilıklık ve sıcaklık kısımları ise depo olarak kullanılmaktadır (Fatih Belediyesi,2003).

Şekil 56: Ağa Hamamı'nın caddeye bakan tarafında görülen dükkanlar (Fatih İlk İstanbul, Fatih Belediyesi Basın Yayın Halkla İlişkiler Müdürlüğü, 2003).

Bir dönem bazı kısımları zımpara fabrikası olarak, asıl hamam kısımları ise dökümhane olarak kullanılmıştır. Caddeye bakan yüzünde dokuz adet dükkân vardır. Günümüzde bu dükkânlar market zincirleri şeklinde kullanılmaktadır. Ayrıca hamam genelinde restorasyon çalışmaları da sürmektedir.

5.1.3.2. Çeşmeler

Abdi Çelebi Çeşmesi, Abdi Çelebi Camii'nin duvarına bitişiktir. Kitabesi olmadığından yapılış tarihi bilinmemektedir. Caminin onarımı sırasında çeşmenin de elden geçirildiği sanılmaktadır. Kesme taştan inşa edilen çeşmenin suyu akmamaktadır.

Şekil 57:Abdi Çelebi Çeşmesi (Gündoğan,2009).

1795 yılında yaptırılan Arpacı Mehmet Çelebi Çeşmesi sahil surları üzerinde Samatya Kapısı'nın yanında yer almaktadır. III. Selim zamanında onarıldığı dokuz satırlık kitabesinden anlaşılmaktadır (Fatih Belediyesi,2003). Kesme taştan yapılan çeşme, günümüzde bakımsız durumdadır.

Şekil 58: Arpacı Mehmet Çelebi Çeşmesi (Gündoğan,2010).

Diğer bir önemli çeşme ise, aynı zamanda adını bulunduğu sokağa vermiş olan Hacı Kadın Çeşmesi'dir.

Şekil 59: Hacı Kadın Çeşmesi (Gündoğan,2009).

5.1.4. Kamu Yapıları

5.1.4.1. Karakol

Karakol yapısı mimari özellikleri bakımından II. Mahmut döneminin izlerini taşımaktadır. Kâgir yapı 1984 yılında restore edilmiştir (Özgan,1991), ancak günümüzde kullanılmamaktadır.

Şekil 60: Samatya Karakolu (Gündoğan,2011).

5.1.4.2. İstasyon

İstasyon binası demiryolu inşası sırasında Almanlar tarafından 1890 yılında yaptırılmıştır (Fatih,2003). Kagir, tek katlı set üstünde bir yapı ve demir konstrüksiyon-ağaç karışımı geniş saçaklardan oluşmuştur.

Şekil 61: Kocamustafapaşa Tren İstasyonu (Gündoğan,2010).

5.1.5. Eğitim Yapıları

Osmanlı Devleti'nde Kapitülasyonlara dayanarak Tanzimat'ın ilan edildiği sırada yabancı okulların sayısı 19'u kız, 21'i erkekler için olmak üzere 40'a kadar çıkarılmıştır (Büyükkaracı,2003(a):23). 1850'li yıllarda bu sayı yaklaşık olarak 80'e kadar çıkmıştır.

Yabancı okulların kapsamlı eğitim verme sürecinden dolayı, başlangıçta Müslüman öğrencisi yok iken, 1900'e gelindiğinde %10-15'i daha sonraları da yarıya yakını Müslüman öğrencilerden meydana gelmiştir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra ders müfredatlarında yapılan değişiklikler ve atanan Türk öğretmenler çerçevesinde, Gayrimüslim okulların sayısında azalmalar olmuştur. 1955-1982 yıllarında Milli Eğitim Temel Kanunu'nda yapılan değişiklikler ve o dönemki azınlık politikalarıyla birçok Rum Okulu kapanmıştır. Samatya semtindeki iki Ermeni Okulu ise, hala bölge ve civarında yaşayan Ermeni nüfusu ve bağlı oldukları Vakıflar çerçevesinde eğitim vermeye devam etmektedir.

5.1.5.1. Rum Kız İlkokulu

1874 yılında, Ayios Konstantinos Kilisesi'nin karşısına, Rum Kız İlkokulu inşa edilmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında askeriye tarafından esirlerin barındırıldığı bir bina olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde, yani 1923'ten sonra bölgedeki Rum kız ve erkek okulları nüfusun azalmasıyla, 1980 yılına kadar hizmet vermiştir (Özgan,1991).

Şekil 62: Rum Kız İlkokulu (www.istanbulrumazinligi.com)

5.1.5.2. Fotiadis Okulu

Okul binalarından biri de, halen Ayios Konstantinos Kilisesi' nin bahçesinde ayakta duran Fotiadis Okulu'dur.1894 yılında yapılmış ve Cumhuriyet dönemine kadar Rum Erkek İlkokulu olarak kullanılmıştır. Bölgedeki Rum nüfusun azalması ve okulun masraflarının karşılanamaz hale gelmesiyle, 1980 yılında okul kapanmıştır (Özgan,1991).

5.1.5.3. Sahakyan- Nunyan İlköğretim Okulu ve Lisesi

İstanbul'un fethinden sonra 1461'de Fatih Sultan Mehmet, Bursa dini lideri Hovagim Yepiskopos' u İstanbul'a davet ederek kendisine Osmanlı Ermenileri Patriği ünvanını ve bir takım haklar vermiştir (Büyükkarcı(b), 2003).

Böylece Patrik Hovagim İlk kez Samatya'da Ermeni Patrikhanesini kurmuş ve dolayısıyla Samatya semti İstanbul Ermenileri tarihinde ilk sıradaki yerini almıştır. Surp Kevork Kilisesi ilk patrikhane olma ayrıcalığına ve Samatya semti de Anadolu Ermenilerinin yeri olma özelliğine sahip olmuştur.

Patrik Hovagim, Patrikhane'nin yerleşmesinden sonra kilise bahçesine 1461 yılında İstanbul Ermenilerinin ilkokulu olan Sahakyan'ı kurmuştur. Bu tarihten itibaren

Şekil 63:Sahakyan Nunyan Ermeni Lisesi'nin Marmara Caddesi'ndeki bahçe girişinden görünümü (Gündoğan,2010).

Medrese olarak kurulan Sahakyan bir eğitim öğretim birimi olarak hizmete başlamış, kuruluşundan itibaren gelişerek zamanla yüksek bir seviyeye ulaşarak, cemaat içerisine yerleşmiştir (Büyükkarcı(b), 2003).

1789'da dönemin Padişahı III. Sultan Selim'in talimatıyla Ermenilere verilen okul açma izninden sonra Sahakyan Okulu erkek öğrencilere hizmet veren bir okul olarak hizmetine devam etmiştir. 1831 yılında Sahakyan Okulu bünyesinde Nunyan Kız Okulu da açılmıştır (Büyükkarcı(b), 2003). Sahakyan Okulu, çeşitli tarihlerde meydana gelen yangınlardan dolayı kısmen ya da tamamen zarar görmüş olup birkaç kez onarımdan geçmiştir. Ancak 1866'daki yangında Nunyan Kız Okulu ile birlikte yanmış ve tamamı zarar görmüştür (Shakyan Nunyan Okulu Arşivi).

Bu yangında Surp Kevork Kilisesi de ciddi zararlar almıştır. Bu büyük yangından 6 yıl sonra 1872 yılında daha önce ahşap olan Nunyan Kız Okulu, taş bina olarak yeniden inşa edilmiş ismi Nunyan- Vartuhyan olmuştur. Bu çalışmalardan kısa bir süre sonra erkek öğrencilerin devam ettiği Sahakyan Okulu da taş bina olarak yeniden inşa edilerek eğitim öğretime hazır hale getirilmiştir (Shakyan Nunyan Okulu Arşivi).

I. Dünya Savaşında 1915-1918 yılları arasında kilise ve okul binaları askeri kışla olarak kullanılmıştır. I. Dünya Savaşından sonra ise Nunyan Vartuhyan binası bugünkü İlköğretim Anadolu'dan göç eden Ermenilerin barınağı olarak 1923'e kadar kullanıldığından dolayı bu dönemde eğitim öğretime ara vermiştir. Bu tarihten sonra okul yeniden hizmete başlamıştır. Sahakyan ve Nunyan Vartuhyan okulları kilise bahçesinde iki ayrı bina olarak eğitimini sürdürmüştür, zaman içerisinde Sahakyan Nunyan karma ilkokuluna dönüşerek hizmete devam etmiştir. 1960 yılında ortaokulu, 1966 yılında da lisesi açılmıştır (Shakyan Nunyan Okulu Arşivi).

5.1.5.4. Anarad Higutyun İlköğretim Okulu

1868 yılında Boğos Bey Mısırlıyan tarafından kurulmuştur. 12 Mart 1866 yılında Samatya' da çıkan büyük yangında civarda bulunan bütün okullar yandığından kız çocukları eğitimlerine ara vermişlerdir. Boğos Bey Mısırlıyan, o günlerin İmrahor bey caddesinde(günümüzde İmrahor İlyas Bey Caddesi) bir bina satın alarak bunu okula dönüştürmüştür ve binayı Anarat Higutyun Rahibeleri Kız Okulları Birliği'ne teslim etmiştir. Böylece okul gündüzlü ve yatılı olarak eğitim ve öğretime başlamıştır.

İstanbul'un en eski kız okullarından biri olan okulun ilk binası ahşap ve eskimiş olması nedeniyle bugünkü binası 1922 yılında yapılmış,1926 yılında kullanılmaya başlanmıştır (Anarad Higutyun Okulu Arşivi).

1926 yılında yalnız İlkokul olarak faaliyette bulunan okula, 1931 yılında anasınıfı ilave edilmiş ve 1960 yılına kadar bünyesinde anasınıfı bulunan ilkokul olarak devam etmiştir.1960-1961 eğitim ve öğretim yılında ise ortaokula dönüştürülmüş ve 1982 – 1983 öğretim yılına kadar ortaokul olarak faaliyetini sürdürmüştür. 1985 yılında ise kız - erkek karma eğitime geçilmiştir (Anarad Higutyun Okulu Arşivi).

Halen okulun bünyesinde anasınıfı bulunan İlköğretim okulu olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir (Anarad Higutyun Okulu Tanıtım Broşürü, 2010).

5.2. Kentsel Özellikler

Samatya yerleşiminde araştırma yapılan bölgenin sınırlarını güneyde Marmara Denizi ve Sirkeci- Florya Sahil Yolu, kuzeyde Marmara Caddesi ve Sulu Manastır, doğuda Ağa Hamam ve batıda Anarat Hıgutyun Ermeni Kilisesi belirlemektedir (Şekil 64). Bu alan içinde kıyıda surlar ve Samatya Kapısı merkez olmak üzere bu çevredeki kiliseleri içine alan, 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başı sokak dokusu incelenmiştir.

Bu özgün yapılaşma alanı içerisinde, Rum, Ermeni ve Osmanlı sivil mimarlık örnekleri yer almaktadır. Çalışma alanını kuzeyde sınırlayan düzenli sokak dokusu özellikle Rum ve Ermeni konutlarını içermektedir. Konut mimarisi açısından bugüne belirli bir bütünlük gösteren yoğunluk kalmamıştır. Son 50 yıldır yol genişletilmesi adı altında yapılan yıkımlar, yangınlar, 1960 ve 1970'lerin kat karşılığı apartmanlaşması ve mevcut binaların amaçları dışında kullanılarak tanınmaz hale gelmesi gibi pek çok olumsuz etken, eski mimari dokuyu büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Sürekli değişen nüfus, bakımsızlık ve dokuyu yenileme isteği, değişen İstanbul'da konut mirasının korunamamasına neden olmuştur. 1876 tarihli ilk anayasa ile I. Dünya Savaşı'nın başlaması arasında geçen sürede İstanbul'un tamamı neredeyse yenilenmiştir. Yine de ara sokaklara girildiğinde, yer yer ayakta kalabilmiş yapılar göze çarpmaktadır.

Bilindiği gibi aynı bağlamda Gayrimüslimlerin oturdukları Taksim, Tarlabası, Samatya, Kumkapı, Balat, Cibali, Hasköy ve Fener'de de 20. yüzyıl ortalarına gelindiğinde, geleneksel kentsel değerlerden ve özgün konut örneklerinden söz etmek zordur.

6. yüzyıldan itibaren Bizans konut mimarisi Roma' dönemi örneklerinden farklı bir gelişim çizgisi izlemiştir. 10. yüzyıla gelindiğinde tipik bir Bizans evi iki veya üç katlı ve üst katlar her zaman zemin kat alanının dışına taşacak şekilde yapılmaktaydı. Bu taşmalar Osmanlı döneminde de çok görülecek olan cumbalı pencere biçimine dönüşmüştür. Evin merkezi diğer odaların etrafında toplandığı büyük bir salondur ve bu plan da Roma tarzıdır. Aynı zamanda Osmanlı evinin de kullanım ilkelerini oluşturmaktaydı (Kuban,2004:186).

İslam tarihinde, Hristiyan kültürü ve Avrupa politikasıyla bu denli iç içe olmuş iki ülke vardır; bunlar ortaçağ İspanya'sı ve Osmanlı İmparatorluğu'dur. II. Mehmet'in bu hoşgörüsüyle birçok kilise yağmalanmaktan kurtulmuştur. Bunların içinde yerleşimin çok kalabalık olmadığı Marmara kıyılarında Samatya'da bulunan Studios Manastırı da vardır ve buradaki evlerin çoğu Bizanslılara ait olduğu bilinmektedir (Kuban, 2004:186). Ayrıca Fatih Sultan Mehmet İstanbul'da, yerli Rumların elinden aldığı Bizans dönemi kiliselerini Ermenilerin kullanımına açmıştır. Kentin onarımına hız veren Fatih, bu iş için Anadolu'nun çeşitli yerlerinden Ermeni ustalarını, kalfalarını, sanatkârlarını getirmiştir. Gelenleri Kumkapı, Yenikapı ve Samatya'ya yerleştirmiştir. Müslüman olmayan bu topluluklar, kentin belirli bölgelerinde yoğunlaşarak ticaret ve zanaat yaşamında önemli bir rol oynamışlardır. Bu sebeple, Gayrimüslimlerin oturduğu mahallerde kâgir yapı ve yeni üsluplar yavaş yavaş gelenekselin yerine geçmeye başlamıştır. Özel evlerde ahşap yine de en tercih edilen malzemeydi, çünkü ahşap inşaat işçiliği çok canlıydı ve ahşap tuğladan daha ucuzdu. Bu sayede inşaat hızla ilerleyebiliyordu. Yine de, 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başı yıkıma terk edilen, Müslümanların ahşap evleriydi. Üst sınıfların Batılılaşmış yapıları ile azınlıklarınki kâgir olduğu için bir ölçüde yıkımdan kurtulmuştur (Kuban,2004:367). Buna rağmen İkinci Abdülhamid döneminden bir belgede, Osmanlı mimarisinin son durumu değerlendirilmiştir ve buna göre; "Osmanlı mimarisi Rum ve Ermenilerin eline geçtiğinden beri bir kriz içindeydi" biçiminde tanımlanıyordu (Çelik,1998:121). Bu çöküşe ise, Müslüman mimarların yerini alan çoğunluğu Gayrimüslim kalfaların sebep olduğu bilinmektedir.

İstanbul'un ahşap dokusunu önemli ölçüde tahrip eden yangınlardan sonra genellikle kâgir ve iki-üç katlı olarak inşa edilmiş Rum evleri, 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyılın başında yapılmışlardır. Bazıları görkemli kapıları ve dış cephe bezemeleriyle, Fener bölgesinin evlerini çağrıştırmaktadır. Hemen hepsinin arkalarında küçük birer bahçesi vardır. Özellikle Yedikule Caddesi ile demiryolu hattı arasındaki sokaklarda halen ayakta olan ahşap evler bulunmaktadır. Bu evlerin cepheleri çıkma ve balkonlarla zenginleştirilmiştir. Sementin dükkânları neo-klasik bezeme elemanlarıyla, alanın mimari zenginliğine katkıda bulunmaktadır.

5.2.1. Bölgenin Seçim Nedenleri ve Analizler

Ermeni, Rum ve Müslüman halkın yıllar boyu bir arada yaşadığı, komşuluklarla iç içe geçmiş kültürler ve hangi kültüre ait olduğu unutulmuş geleneklerin hüküm sürdüğü ve özgün bir mimari biçim yarattığı bir yerleşme olması ve bu özgün niteliklerini hızla kaybetmeye başlamasından dolayı, tespit, belgeleme ve öneri çalışmaları yapmak amacıyla Samatya bölgesi seçilmiştir.

Amaç, bölgenin giderek yok olan tarihi özelliklerinin saptanması ve bu özellikleri koruyan bir sıhhileştirme projesinin hazırlanmasıdır.

Çalışma kapsamında, bölgenin taşıdığı kültürel ve tarihi özellikler günümüz koşulları ve yörenin gereksinimleri çerçevesinde değerlendirilerek, bölgenin çağdaş bir görüntüye kavuşması için öneriler hazırlanmıştır.

Korunmaya değer sokak ve konut dokusunun, tarihi meydan, ana ulaşım aksları ve sahil ile ilişkisi bağlamında ele alındığında Pulcu Sokak incelenmeye değer bulunmuştur. İçerisinde kilise ve etrafında tarihi yapıların çokluğu dikkat çekmiştir. Ayrıca Pulcu Sokak, meydanın bir üst paralelinde yer almakta ve yüksek apartmanlaşmanın olduğu yapı adalarına sınır oluşturmaktadır.

5.2.1.1 Arazi Kullanımı Analizi

20.yüzyıl ortalarında semtteki fiziksel değişim, 1954'te tapu kanununun değişmesi 1966'da kat mülkiyet kanununun yürürlüğe girmesi nedeniyle, bahçeli müstakil evlerin yerini 1970'li yıllarda hızla apartmanların devralması şeklinde devam etmiştir (Tuncer,2010). 1990'lı yılların başında bir yapı adasındaki yapıların yıkılarak meydanın açılması ve düzenlenmesi, Bedreddin Dalan'ın İstanbul Büyükşehir Başkanlığı döneminde (1984-89) sahil yolunun devamına dolgu alanın ilave edilmesi gibi değişimler, bugünün Samatya'sını meydana getirmiştir.

Çalışma alanı içerisinde yapılan tespit çalışmalarına göre bölgedeki 375 yapıdan, 184 adedi konut; 105 adedi konut ticaret; 72 adedi ticaret; 11 adedi anıt ve 3'ü de kamuya ait binadır. Kamusal yapılar: tren istasyonu, karakol ile maliye ve gümrük müdürlüğü binalarıdır.

Marmara Caddesi ve bir alt paralel sokağını kesen sokaklarda yapıların ağırlıklı olarak konut + ticaret, meydanda Samatya ile bütünleşmiş balıkçılar, meyhaneler ve birahaneler tarafından kullanılan ticari yapılar, diğer alanlarda ise genel bir dağılım olarak konutların olduğu tespit edilmiştir. Sokak aralarında da, el sanatları, kalaycı, demir doğrama ve mobilyacı dükkânları yer almaktadır. Mekânsal ve sosyal düzenin belirlediği bu ticari yaşam hala eski esnaf geleneklerini yaşatmaktadır.

Semt yoğunluğunu oluşturan ve ihtiyaçların büyük ölçüde karşılandığı iki önemli aks, Marmara ve İmrahor İlyasbey caddeleridir. Bu yollar üzerindeki yapılarda karma kullanım söz konusudur. Karma kullanımlar içerisinde eğitim + ticaret sadece Sahakyan Nunyan İlköğretim Okulu'nda görülmektedir. Okulun zemin katı, cadde tarafından girişleri olan dükkânlardır ve hala Ermeni sahipleri tarafından kullanılmaktadır.

Ayrıca çalışma alanı sınırları içerisinde yer alan ve tezin 4.1.2. bölümünde ayrıntılı olarak tanımlanan yapıların sekiz dini yapıdan altısı kilise, diğer ikisi de cami ve mescittir. Bunlar: Abdi Çelebi Camii; Marmara Caddesi'nde bulunan Surp Kevork Kilisesi; İmrahor İlyasbey Caddesi'ndeki Hagios Yeorgios Kiparisas; Anarad Higtun; Hagios Menas kiliseleri ve Akıncı Sokak'ta bulunan Hristos Analepsis ile Hagios Nikolaos kiliseleridir. Marmara Deniz Surları ve Ağa Hamamı çalışma alanı içerisindeki diğer anıtlardır. Bu anıtlar etrafındaki yapı adalarında karma kullanımın ağırlıkta olması dikkati çekmektedir.

Şekil 65: Surp Kevork Kilisesi'nin Marmara Caddesi'ne bakan cephesinde ticari amaçla kullanılan dükkânlar görülmektedir (Gündoğan,2009).

Açık alan işlevi olarak ise, park ve otopark alanlarından söz etmek mümkündür. Hatta sahildeki yeşil alanda her ikisi yan yana bulunmaktadır (Şekil 68). Bunun haricinde boş parseller ve bazı çıkmazlar da yine otopark olarak kullanılmaktadır. Örneğin, Sabunhane Çıkmazı'nda ve Hagios Menas Kilisesi'nin Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman Caddesi tarafında alt kısmındaki alanı bu amaçla kullanılmaktadır (Şekil 66).

Şekil 66: Hagios Menas Kilisesi'nin alt tarafında yer alan oto yıkama ve park alanı (Gündoğan,2010).

Şekil 67: Samatya sahili yeşil alan (Gündoğan,2010).

Şekil 68: Otopark olarak kullanılan alan (Gündoğan,2010).

5.2.1.2. Kat Adedi Analizi

Geleneksel Osmanlı mimarisinde yapılar 1-2 kat yükseklebilmekteydi. Tanzimat devrinde çıkarılan nizamnamelere göre yükseltelen yapılar, 4 kata kadar çıkartılan Ebniye Nizamnameleri'ne bağlı olarak, çalışılan bölgede genellikle 2-3 katlı ahşap ve kâgir yapılar yer almaktadır.

Bölge genelinde, zaman içerisinde eski yapılara 1-2 kat eklenmiştir (Şekil 70). Bu durum sonradan yapılan yapılar için de geçerli olmuştur. Denize paralel yapı adalarında çekme katlar ve eklerle 5-6-7 katlı yapılar yükselmiştir.

Şekil 70: Çalışma alanı sınırları içerisinde Pulcu Sokak'taki 1215 Ada/7-8 Parseldeki yapılar sözü edilen ek katlara örnektir (Gündoğan,2010).

Şekil 71: Ek kata örnek olarak Pulcu Sokak, 1278 Ada/5 Parseldeki yapı verilebilir (Gündoğan,2010).

Çalışma alanı genelinde zemin + iki katlı ve zemin + dört katlı yapıların yaygın olduğu, Samatya Caddesi'nden yukarı paralel sokaklara çıkıldıkça ise zemin+ beş ve üzeri kattaki yapıların varlığı görülmüştür. Kuzeyde Surp Kevork Ermeni Kilisesi ve güneyde Kilise Altı Sokak'la sınırlanan alanda tek katlı gecekondular yapılaşmalar göze çarpmaktadır.

Şekil 72: Surp Kevork Kilisesi'nin alt kısmında bulunan gecekondu tipi yapılaşma (Gündoğan,2010).

İki önemli aks olan Samatya Caddesi ve Marmara Caddesi'nin arasında kalan bölgedeki yapılarda kot farkı ile oluşan bodrum katlar vardır. Samatya Meydanı çevresindeki ticari amaçla kullanılan yapıların yürünebilir terasa sahip oldukları ve kullanım amacına yönelik olarak terasları oturma alanı olarak kullandıkları görülmektedir.

Şekil 73: Samatya Tarihi Meydanı'nda ticari amaçla kullanılan yapıların teras çatıları görülmektedir (Gündoğan,2011).

5.2.1.3. Kullanım Analizi

Yapıların büyük bir bölümü bütünüyle kullanılmaktadır. Kısmen kullanılanların sayısı 13'tür ve çoğunluğu tescilli sivil mimarlık örneklerindedir. Yapısal durum olarak malzeme bozulmaları ve kısmi strüktürel bozulmaları ile kötü, ileri derece malzeme ve strüktürel bozulmalar sebebiyle de harap durumda olan 27 adet yapı ise boştur. Bu bağlamda, yapıların büyük ölçüde semt sakinleri tarafından kullanıldığını, boş yapıların yapısal durum analizlerinden de anlaşılacağı gibi strüktürel problemler ve ileri malzeme bozulmaları nedeniyle kullanılmadıkları anlaşılmaktadır.

Şekil 75: Pulcu Sokak, 2385 Ada/ 144 Parseldeki yapı ileri derece malzeme ve strüktürel bozulmalar sebebiyle boş durumdadır (Gündoğan, 2010).

5.2.1.4 Doluluk-Boşluk Analizi

Bu analiz çalışmasıyla alan içerisindeki yapı yoğunluğu siyahla, boş parsel, yeşil alan, bahçe gibi alanlar beyazla ve yollar ise gri ile gösterilmiştir.

Kilise ve okulların etrafında diğer parsellere kıyasla açıklıklar olduğu görülmektedir. Bunun haricinde, tren yolundan Marmara Denizi'ne kadar olan bölümde doldurma yeşil alandan dolayı geniş bir boşluk vardır. Daha önce sözü edilen gridal sistem, yolların ve parsellerin vurgulanmasından dolayı, daha net ve kolaylıkla okunabilmektedir. Orjenaral Abdurrahman Nafiz Gürman Caddesi'nin aşağı bölümünde ise, Samatya Tarihi Meydanı ve civarında, organik bir doku görülmektedir.

Şekil 77: 2010 uydu görüntüsünde dolu ve boş alanların okunması (İBB Emlak Müdürlüğü).

5.2.1.5. Malzeme ve Strüktür Analizi

Çalışma alanı genelinde, yığma tuğla, yığma taş, ahşap karkas tuğla dolgu, ahşap karkas ve briket, betonarme ve çelik strüktürle yapılmış yapılar tespit edilmiştir.

Dağılıma göre oranlara bakıldığında ağırlıklı olarak, 1970'li yıllardan sonra kat karşılığı apartmanlaşma sürecinde betonarmeye dönmüş yapılar görülmektedir. Bu sürece direnebilmiş Gayrimüslim yapılarından kâgir ve yığma olanların sayısı, tespitte bulunulan alanda yer alan toplam 375 yapı içerisinde 90'ı bulmaktadır. Yapıların cephelerinde yapılan malzeme değişimleri okunabilmekte ve buna bağlı olarak İçkalpakçı Sokak'ta sur dibindeki konutların, ahşabın bakım zorluğundan tel siva ile kapatıldığı görülmektedir.

Şekil 79: İçkalpakçı Çıkmazı (Gündoğan,2010).

Tek katlı kâgir bir yapı olan tren istasyonundaki çelik kullanımı, analizde bulunulan yapılar içinde karşılaşılan tek örnektir. İskeleti çelik olan saçağın ahşapla kapatıldığı ve çatı örtüsünün de eternit olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 80: Altgeçitten Kocamustafapaşa Tren İstasyonuna çıkarken görülen saçak malzemesi (Gündoğan,2010).

Yığma taş kullanımı ise, Marmara deniz surlarında, kiliselerin birkaçında ve özel duvar izi olarak kabul edilen kilise bahçe duvarlarında gözlemlenmiştir.

Şekil 81: İstasyonun alt kısmında yer alan sur parçası (Gündoğan,2010).

5.2.1.6. Yapısal Durum Analizi

Çalışma sınırı içerisinde yapılan analizlerde, yapıların çoğunluğunun kısmi malzeme bozulmalarına rağmen iyi durumda olduğu görülmektedir. Orta, kötü ve yıkılmış tescilli yapılar ise, daha çok ara sokaklarda gözlemlenmektedir.

Toplamda 375 adet yapıda yapılan çalışmalarda, 77 adedinin malzeme bozulmaları ve lokal strüktürel bozulmalar nedeniyle orta seviyede olduğu söylenebilir. 5 adet yapıda ileri derece malzeme ve strüktürel bozulma ve yine 5 adet yapıda, malzeme bozulmaları ve kısmi strüktürel bozulmalar tespit edilmiştir.

Şekil 83: Muallim Fevzi Sokağı, 1221 Ada/1 Parseldeki binanın yapısal durumunu gösteren fotoğraf (Gündoğan,2010).

Alan içerisinde 7 adet tescilli eser yıkılmıştır. Bu yapılardan bir kısmı 16.12.1992 gün ve 4273 sayılı karar, bir kısmı ise 21.12.1988 gün ve 755 sayılı karar ile toplu tescil edilmiştir. Mevcut arazileri boş ve tahta perdeyle çevrilidir. Yıkık ve kötü durumda olan yapıların tamamı tescilli sivil mimarlık örneklerindedir. Orta halli yapılar Surp Kevork Ermeni Kilisesi'nin alt kısmında yer alan Kilise Altı Sokak'taki gecekondü tipi yapıların olduğu bölgede yoğunlaşmıştır.

5.2.1.7. Korunmuşluk Durumu Analizi

Anıtsal ve sivil mimarlık örneği olan yapılar bazında yapılan değerlendirmede, özgünlüklerini koruma dereceleri saptanmaktadır. Cephe elemanları bazında değişikliklerin gözlemlendiği yapılardan 90 adet tescilli mimarlık örneği ile 19 adet tescilli anıtsal yapı içerisinde, 60 adedi özgün mimari öğelerini koruduğundan, “iyi” olarak değerlendirilmiştir.

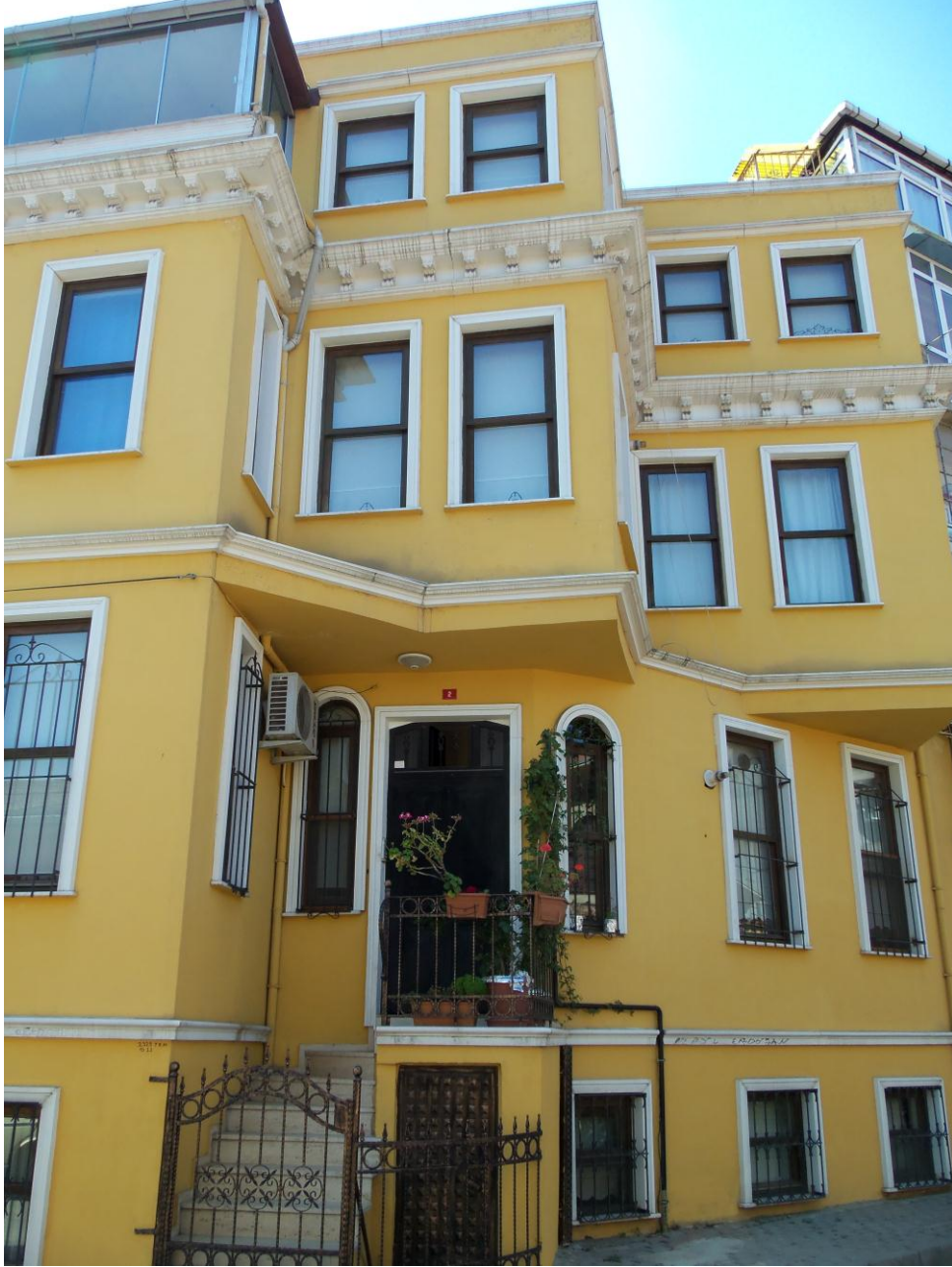
Açıklıklar bazında değişime uğrayan 20 yapı, korunmuşluk durumunda “orta” olarak değerlendirilmiştir. Buna Marmara deniz surları da dahildir. Sura bitişik cephesi olan yapılarda da bazı açıklıkların kapatılarak mekâna dönüştürüldüğü ve bunun da surun mevcut algısını etkilediği gözlemlenmiştir. İçkalpakçı Sokak'tan sura bakıldığında, yer yer yapılar tarafından sarıldığı, bu sebeple yapısal bütünlüğünün korunmasının zor olduğu görülmektedir.

Şekil 85: Sur algısını zayıflatan konutlar (Gündoğan,2010).

Kütle bazında değişime uğramış yapılar 35 adettir ve yoğunluk olarak Pulcu Sokak ile İçkalpakçı Sokak'ta yer almaktadırlar. 2-3 katlı kâgir yapılara ek kat çıkılarak, dar parsel üzerine kurulu yapılara ek mekân yaratılmak istenmiş ve yapıların özgün kimliğinin bozulmasına neden olunmuştur.

Çalışma alanı içinde yalnız 2 adet yapının rökonstrüksiyonu yapılmıştır. Pulcu Sokak üzerinde bulunan her iki yapının inşasının tamamlanması 2010 yılı içerisinde olmuştur.

şekil 86: Pulcu Sokak, 1278 Ada/5 Parseldeki Rökonstrüksiyon Yapı (Gündoğan,2010).

Geriyeye kalan yapıların tamamı yeni yapıdır ve yoğunluklarından, semtin ne  l de özgün kimliğini kaybettiği anlaşılmaktadır. Özellikle Marmara Caddesi ve İmrahor İlyasbey Caddesi aksında bulunan yapı adalarından yüksek katlı apartmanlaşma okunabilmektedir.

5.2.1.8. Çevresel Veriler ve Değerler

Bu çalışmada, çevre ölçeğinden yapı ölçeğine inerek değerlendirmeler yapılmıştır. Başlıklarda, yapı girişleri, çatı biçimlenişleri ve kaplamaları, yol kaplamaları, çalışma alanı içerisindeki elektrik direkleri, ağaçlar, asma aydınlatma elemanları, yol eğimi, özel duvar çizgileri, bakı noktaları incelenmiştir.

Sonuç olarak, topoğrafik özelliğinden dolayı oluşan eğimlerle, sahilden yukarı doğru çıktıkça, yapıların çatı biçimlenişinde teras çatı göze çarpmaktadır. Çarşı içerisinde yer alan tek katlı birkaç ticari yapı ve Kilise Altı Sokak'ta yer alan yapı dokusunda eternit çatı kaplamasının kullanıldığı görülmektedir. Geri kalan yapılarda kırma çatı ve örtü olarak da marsilya ve alaturka kiremit kullanılmıştır.

Yol kaplamasına bakıldığında ağırlıklı olarak asfaltın kullanıldığı (Şekil 90), Samatya Meydanı'nın küp granit taş, Surp Kevork Kilisesi'nin önünün ise düz beton parke kaplandığı görülmektedir (Şekil 88).

Marmara Caddesi, İmrahor İlyasbey Caddesi, Hacı Kadın Çeşmesi Sokak ve Milli Müdafaa Caddesi gibi ana akslar da aydınlatma direkleri, geri kalan sokaklarda asma aydınlatma elemanları kullanılmıştır.

Bakı noktaları daha çok üst kotlarda ve kilise çevrelerinde yoğunlaşmaktadır. Yol eğimi, çoğunlukla tek tarafa doğrudur. Yığma taştan yapılmış kilise duvarları ile sur duvarı "özel duvar çizgisi" olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 88: Surp Kevork Kilisesi'nin bahçesinden yakalanan bakı noktası ve çatı kaplamalarının görüldüğü fotoğraf (Gündoğan,2010).

Şekil 89: Surp Kevork Kilisesi önündeki alanın yol kaplaması (Gündoğan,2010).

Şekil 90: Samatya Meydanı'na bağlanan Soğuk Sarnıç Sokağı'nın yol kaplaması ve ark (Gündoğan,2010).

Şekil 91: Asfalt yol kaplamasına Pulcu Sokak örneği (Gündoğan,2010).

5.2.1.9. Trafik Analizi

Samatya semtinin özellikle aşağı kottaki mahallelerinde, dar, kıvrımlı, uzun sokakların yanı sıra birçok ıkmaız ve sonradan açılarak sokağa dönüştürülmüş ıkmaızlar da mevcuttur. Izgara kent dokusunun yer aldığı st kotta, ıkmaızlara rastlanmamaktadır. Bunların yanı sıra, Samatya Kapısı'na yakın konumda bulunan ve demiryolu kıyısında konumlanan, üzerinde 29 evin girişinin bulunduğu, oldukça özel bir ıkmaız mevcuttur. Bu ıkmaızın Bizans döneminde de var olduğu bilinmektedir (Tuncer,2010:85). Gerek Osmanlı, gerekse de Cumhuriyet döneminde bir Ermeni sokağı olan ıkmaız, bugün göçmenlerin yaşadığı bir sokağa dönüşmüştür.

şekil 93: İçkalpakçı ıkmaız Sokağı (Gündoğan,2010).

Şekil 94: Gümüş Yüksük Merdivenli Sokağı'ndan tarihi Samatya Meydanı'nın görünümü (Gündoğan,2010).

Hagios Analipsis ve Hagios Nikolaos kiliseleri önündeki sokak, Samatya Meydanı'na açılan dar yollar ve Surp Kevork Kilisesi'nin bir alt paralelinde bulunan Kilise Altı Sokak hariç, bütün yollar çift yönlüdür. Alan içerisinde İçkalpakçı ve Sabunhane Çıkmazları ile, meydana inen iki adet merdivenli sokak vardır. Meydandan tren yolunun altından geçerek ulaşılan alan, Sabunhane Çıkmazı ve Hagios Menas'ın İmrahor İlyasbey Caddesi tarafından alt kotunda kalan alan, otopark olarak kullanılmaktadır. Bu kadar araç yoğunluğunun içerisinde yaya yolları sadece, tezin arazi kullanımı analizi bölümünde sözü edilen sahil kesimindeki peyzaj alanları içerisinde yer almaktadır.

Şekil 95: Doldurma sahil bandında görülen yaya yolları (Gündoğan,2010).

Ayrıca, gün içerisinde yoğun olarak kullanılan iki adet nirengi noktası vardır. Bunlardan biri Kocamustafapaşa Parkı, diğeri ise Samatya Meydanı'dır. Gün içerisindeki çeşitli saatlerde yoğun olan yerler ise; Tren istasyonu ve sahilidir. Cumartesi pazarı, bölgenin haftalık ihtiyacını büyük ölçüde karşıladığından, kurulduğu Pamukçu Sokak, Mütesellim Sokak, Milli Müdafaa Caddesi, Berber Şefik Sokak, Mercan Balığı Sokak, Bestekâr Hakkı Sokak boyunca büyük bir aktivite merkezi niteliği taşımaktadır. Ticari kullanımın olduğu bölgeler yaya hareketliliği sağladığından, Marmara Caddesi gibi ana aksları yoğun hale getirmektedirler.

Şekil 96: Müdafai Milliye Caddesi'nde Cumartesi Pazarı (Gündoğan,2011).

Şekil 97: Ticari bölgelerde insan yoğunluğu (Gündoğan,2011).

5.2.1.10. Alanın Değerlendirilmesi

Her çalışmada olduğu gibi bu tezde de yapılan SWOT analizi çalışmalarında, bölge içerisindeki değerler, sorunlar, potansiyeller ve tehditler incelenmiştir. Değer olarak görülen anıtsal yapılar, sur duvarı ve özel duvar çizgileri ile tescilsiz nitelikli yapılar, tarihi meydan ve bakı noktaları saptanmıştır. Bölge içindeki dağılımlara bakıldığında, tescilli ve çevresel uyumlu tescilsiz yapıların genellikle kiliseler etrafında yoğunlaştığı görülmektedir.

Şekil 99: Surp Kevork Kilisesi karşısındaki Ermeni Konutları (Gündoğan,2010).

Sur duvarı, en net Samatya Meydanı ve Samatya Kapısı'nın önceleri var olduğunun izlerinin okunabildiği Çelikçi Sokak'tan algılanmaktadır. Kilisenin yığma taş, yüksek duvarları özel duvar çizgisi olarak değerlendirilmiş ve buldukları sokaklardan bakı noktaları tespit edilmiştir.

Mahalleyi oluşturan kentsel öğeler, meydan, mescit, cami, okul, hamam ve çeşmelerdir. Samatya'da biri Bizans döneminde, diğeri 17. yüzyıl içinde yapıldığı bilinen iki çeşme, Mimar Sinan yapısı olan Ağa Hamamı, semtteki mahallere adını veren Hacı Hüseyin Ağa Camii, Sancaktar Hayreddin Camisi, Abdi Çelebi Camii ve Kocamustafapaşa Camisi ve Ermeni okulları bulunmaktadır. Bu öğelerin semtin

gelişiminde etkin kent öğeleri olarak, mahallelerin odak noktaları niteliği taşıdığı söylenebilir.

Sorunlar ve tehditleri bir arada değerlendirmek gerektiğinde, doku bütünlüğünün bozulmasına sebep olan yıkılmış tescilli yapılar, sorun algısını azaltan surla bitişik yapılar, Kilise Altı Sokak'taki gecekondu tipi yapılaşma, geceleri kullanılmayan park alanı, yoğun trafiğin ve araçların park etmesiyle yaya geçişlerini engelleyen sokaklar ile tarihi meydana açılan düzensiz cepheli yapılar ve yaygınlaşmaya başlayan betonarme, yüksek katlı yapılar semt genelinde düzenlenmesi gereken alanlar belirtilmiştir.

Şekil 100: İçkalpakçı Sokağı'ndan surla yapılan müdahale görülmektedir (Gündoğan,2010).

Bölgede yaşayan halka göre aşağı bölümde yer alan Arapkuyusu mevki, yasadışı işlerin yapıldığı, tekinsiz bir alandır. Ayrıca sahil kesiminin de gündüz piknikçilerle yoğun olan nüfusunun, akşam saatlerinde tinerçilerin gelmesiyle tehlikeli bir hal aldığı görülmektedir. Sonradan yapılan düzenlemelerin Samatya'nın ruhuna ait olmadığı düşüncesiyle, sakinleri tarafından "aşağı" olarak nitelendirilen kısımlar tekin bulunmamaktadır.

Kullanım potansiyeli olan tescilli yapılara basit veya kapsamlı onarımlar yapılarak işlev kazandırılması ve semtteki nitelsiz fiziksel değişimin önüne geçecek ve bugünün Samatya'sına değer katacak çalışmalardır. Yıkılmış tescilli yapıların özgün

biçimiyle yeniden yapılmasıyla dönem özelliklerini yaşatmak, barındırdığı cami ve kiliselerle yerli ve yabancı turiste gezi rotası oluşturmak (Şekil 107), mevcut değerlerin de algılanmasını sağlayacaktır. Bunun için semt bütününde yoğunluğu tutan ve Bizans döneminden beri varlığı bilinen, organik yapının bozulmadığı tarihi meydanın da kullanımının daha etkinleştirilmesi gerekmektedir. Yılda bir kez yapılan ve meyhanelerle özdeşleştirilmiş festival gibi, tüm yıl Samatya'yı canlı tutacak aktivite ve organizasyonlara yer verilmesi gerekmektedir. Hatta bunların gerçekleşeceği alan meydanla sınırlı kalmayıp, bütünlüğünü sağlayabilmek için yeteri kadar kullanılmayan sahil yolu kenarındaki yeşil alan bandını da kapsmalıdır. Bu sayede, Samatya'ya özgü bazı gelenek ve kullanım alanlarının da yeniden canlanması mümkün olacaktır. 2011 Haziranı'nın son günlerinde Samatya Meydanı'nda yapılan festivale bir yenisi daha eklenmiştir. 17. yüzyıl başlarında Trabzon'dan İstanbul'a göçen Ermeni Zilciyan Ailesi, yaptıkları zillerle Saray'ın ilgisini çekmiştir. Ağa Hamamı'na bitişik bu atölye (şekil 101) ve değerli başarıyı anmak adına Turizm Araştırmaları Derneği (TURAD) tarafından "Samatya'da Müzik; Zil ve Caz" Festivali başlatılmıştır (şekil 102). Bunun yanı sıra Haziran 2011'de Samatyalı bayanların aile bütçelerine katkı sağlamalarını amaçlayan "pazar filesi" ve "şişe kılıfı" (şekil 103) yarışmaları düzenlenmiştir. Bunun sonucunda Marmara Üniversitesi Tekstil Sanatları Bölümü öğrencilerinin tasarımları, Samatyalı bayanlar tarafından üretilerek satışa sunulacaktır.

Şekil 101: Kennedy Caddesi ve Trenyolu arasında kalan işlevsiz yeşil alan (Gündoğan,2010).

Şekil 102: Samatya Ağa Hamamı'nın yan tarafında bulunan Zilciyan Atölyesi (TURAD,2011).

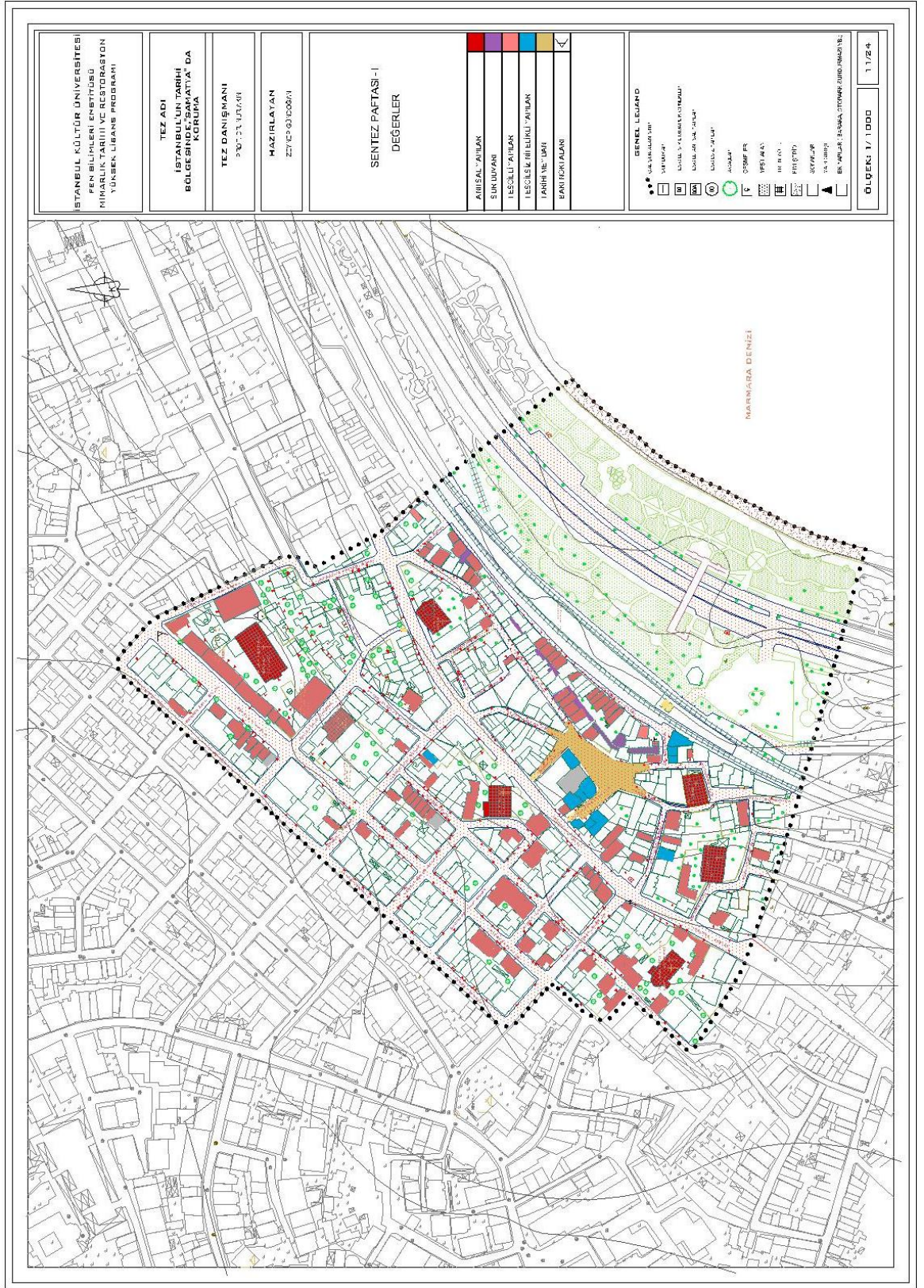

Şekil 103: Samatya Meydanı'nda düzenlenen Samatya'da Müzik; Zil ve Caz Festivali (TURAD,2011).

Şekil 104: Üniversite öğrencileri tarafından tasarlanan pazar fileleri ve şişe kılıfları (TURAD,2011).

Yeşil alan ve sahil kısmı üst geçitle birbirine bağlanmaktadır. Görsel bütünlüğü bozan bu sistem yerine, her iki bölümün daha etkileşim halinde olmasını sağlayan bir alt geçitle, kapalı alanın da kullanım potansiyeli göz önünde bulundurularak, mekân algısına katılması sağlanmalıdır. Meydan ve ona açılan ara sokakların ötesinde canlanan bir semt ve sorun olarak görülen ıssız ve güvensiz mekânların kullanım alanına katılmasıyla potansiyellerin artırılması hedeflenmelidir.

Şekil 105: Değerler Paftası.

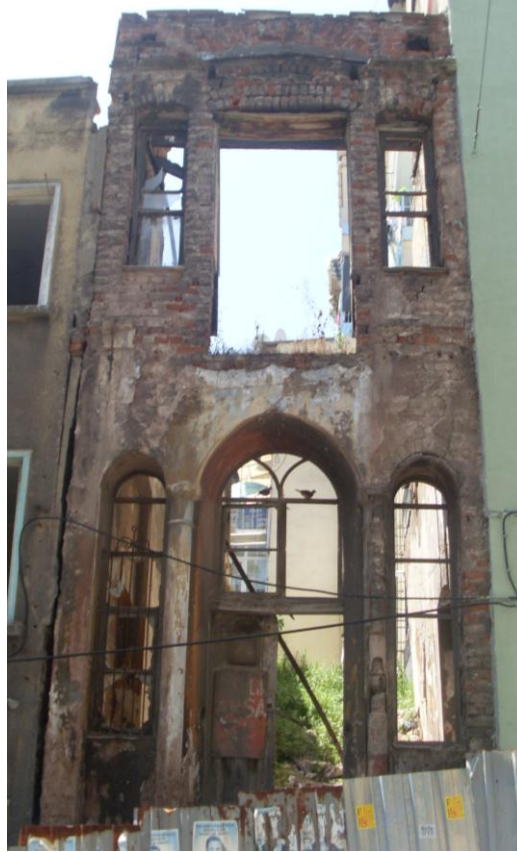
5.2.1.11. Müdahale Önerileri

Müdahaleler basit ve kapsamlı olmak üzere iki şekilde ele alınmıştır. Basit müdahaleler adı altında: olduğu gibi koruma; cephe boyanması; sıva onarımı; cephe temizliği; malzeme değişikliği başlıkları belirlenmiştir.

Kapsamlı onarım başlıkları ise: eklerin kaldırılması; yapı elemanlarının bütünlenmesi ve değişimi; çatıdaki müdahaleler; strüktürel güçlendirme; kat indirimi; kat ekleme; cephe düzenleme; rökonstrüksiyon; infill ve kaldırılacak yapılardır.

Özgün kimliğini büyük ölçüde koruyan sivil mimarlık örneklerinde basit onarımlar, kütleli veya açıklık bazında değişimlerin olduğu yapılarda ve çevresel bütünlüğün sağlanması amaçlı müdahale edilebilir yapılarda, kapsamlı onarım öngörülmektedir.

Yapısal durumu açısından, geçirdiği yangınlar ve terk edilmeye kötü durumda olan yapılarda öncelikle strüktürel güçlendirme ve yapı elemanlarının değişimi yapılarak, özgün görünümlerine dönüşmeleri sağlanmalıdır. Yıkıldığı bilinen tescilli yapı parsellerine ise, bütünlük sağlamak amacıyla yapının özgün biçimiyle yeniden kurulması ya da infill önerilebilir.

Şekil 108: Rökonstrüksiyon müdahalesinde bulunulabilecek 1215 Ada/ 15 Parseldeki yapı (Gündoğan,2010).

5.2.1.12. Morfolojik Analizler

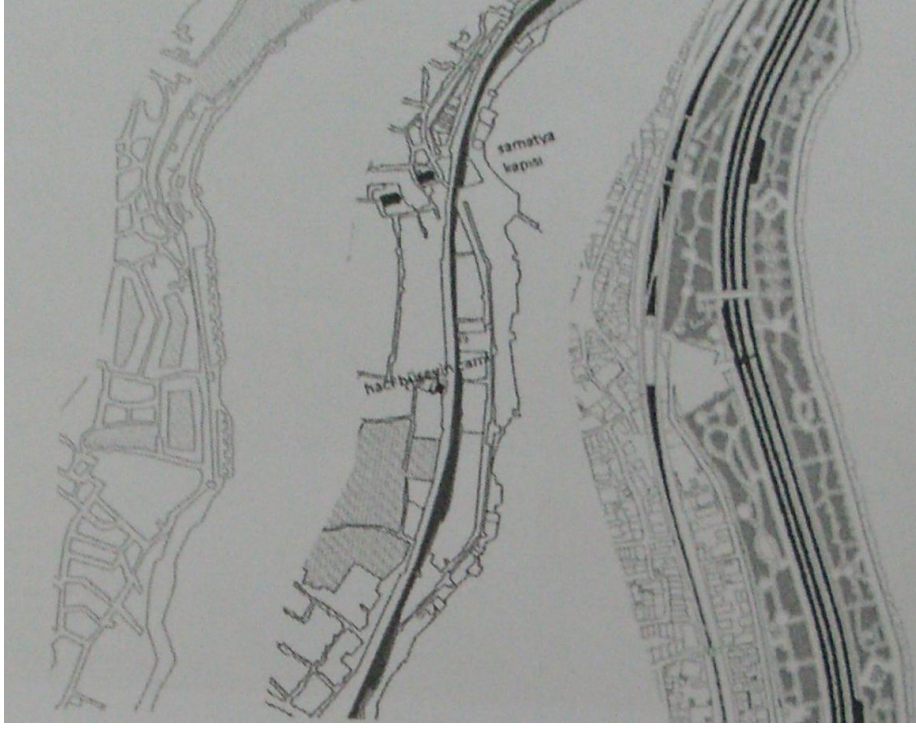
İstanbul'un Osmanlı dönemi kent haritalarında, 19.yüzyılda çıkan yangınların boşalttığı alanlarda, parça parça uygulanan ızgara planlarından önce, organik dokuya sahip olduğu görülmektedir. Tarihi yarımada'nın çeşitli yerlerinde, sık aralıklarla görülen yangınların şiddeti ve büyük etkisi, yapıların ahşap olmasına yakın ve sıkışık yerleşim dokusundan ötürü yangının kolayca yayılabilmesine ve yangının çıktığı noktalara kolayca ulaşamamasına bağlanmaktadır.

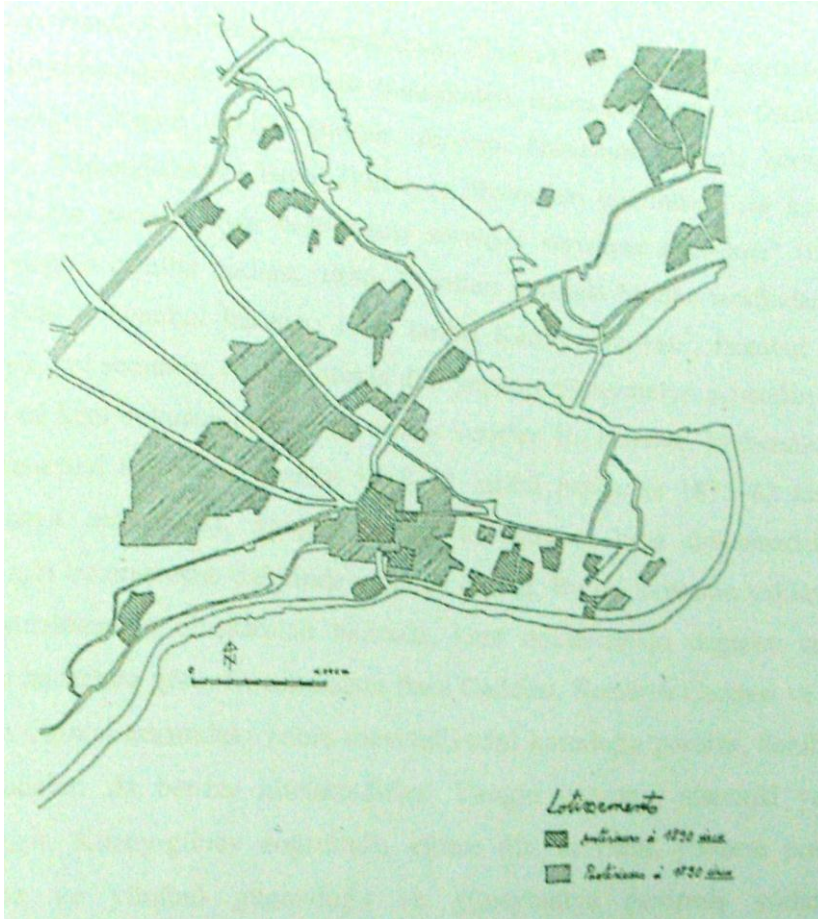
Şekil 110: 1882 tarihli Ekrem Hakkı Ayverdi haritasında görülen organik doku.

Samatya semtindeki çıkmazlar, buralarda yoksul insanların oturmasına rağmen ıssız ya da tehlikeli yerler değildir. Aksine oldukça canlı, dış mekân kullanımının gözlemlenebildiği ve sokağa gelen yabancıların güvenlik açısından kontrol edilebildiği sokaklardır.

1872-85 tarihli Ayverdi'nin İstanbul haritasındaki Samatya ile 1913-14 tarihli Alman Mavileri İstanbul haritasındaki Samatya'da, yol şeması açısından belirgin bir farka rastlanmamaktadır. Ancak ızgara planlı olarak yenilenen alanda, bu plana göre düzenlenmiş yapı adaları üretildiği, yeni geometrik yolların oluşturulmasına devam edildiği görülmektedir.

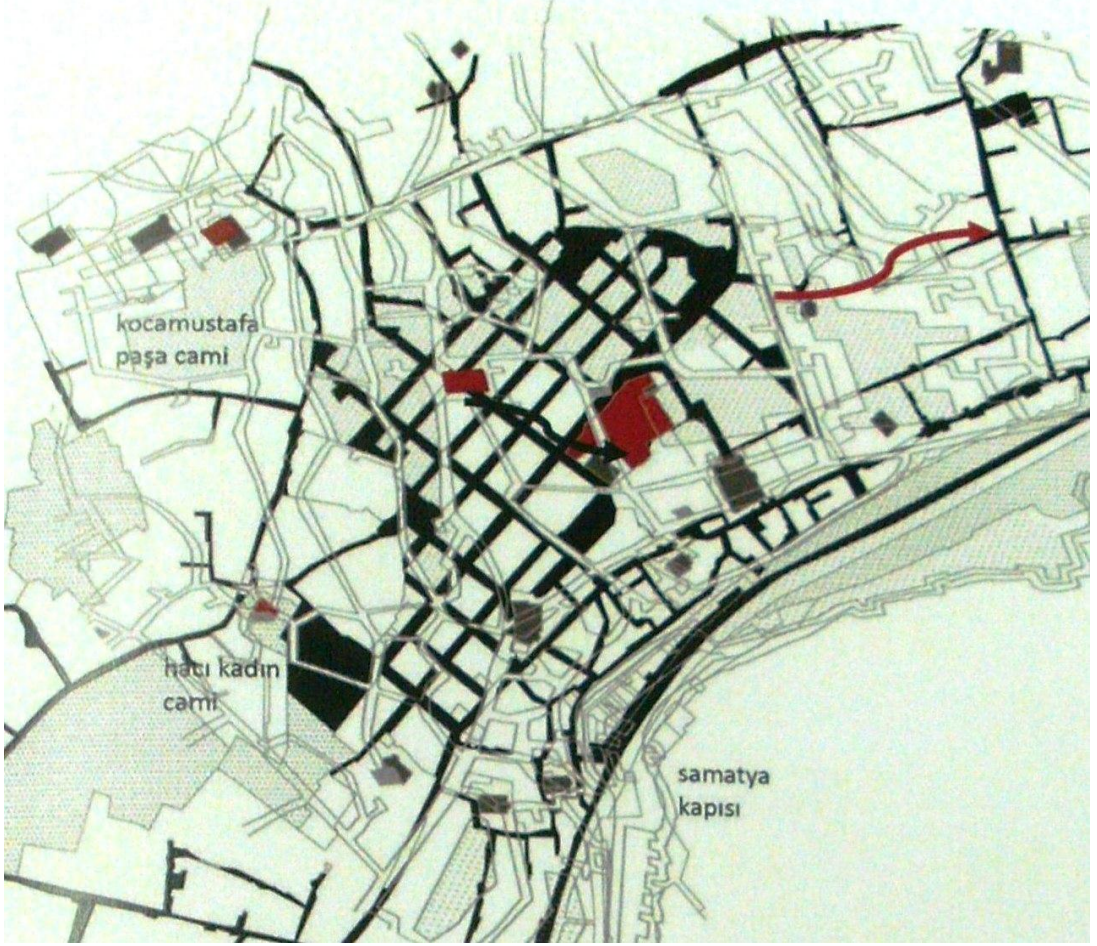

Şekil 111: Samatya kıyı çizgisinin değişimi, ilki Mühendishane-i Berri Humayun Öğrencileri Haritası 1851, ikincisi Ayverdi Haritası 1882, sonuncusu 2008 tarihli güncel harita (Gündoğan Arşivi).

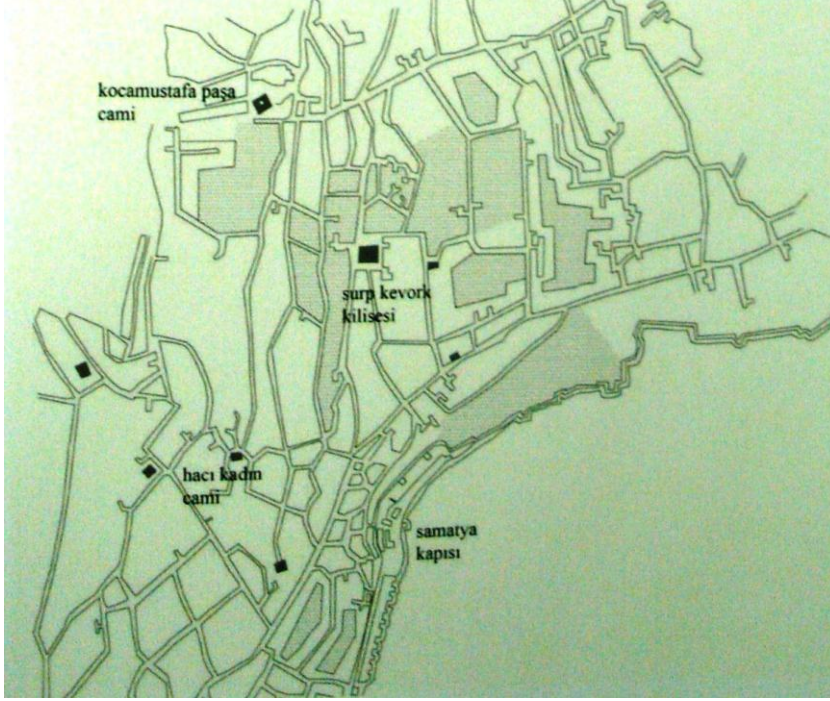
Şekil 112: 1890 öncesinde ve sonrasında planlanan ızgara alanlar; Samatya'nın 1890 öncesinde planlandığı görülür. (Pinon vd., 1989).

Alman Mavileri ile güncel haritalar karşılaştırıldığında, 20. yüzyıl başına kadar hala varlığını sürdüren çıkmazların, iki ucu açık sokaklara dönüştüğü göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra, eski kent dokusunda da yeni yollar açılmış, yapı adaları bölünmüştür. Bu bölünme, daha fazla binanın yapılmasına neden olmuştur. Ayrıca, yollar genişlemiş, Samatya sahiline de geniş bir yol, yeşil alan yapılmıştır.

şekil 113: Samatya yangını öncesi ve sonrası kent dokusunun karşılaştırılması (Tuncer,2010).

Kent meknındaki fiziksel dönüşümlere 1950'li yılların başında, İstanbul'a doğru yönlenen yoğun gn etkisiyle, öncelikle kent merkezlerinde artan yapı yoğunluğu eklenebilir.

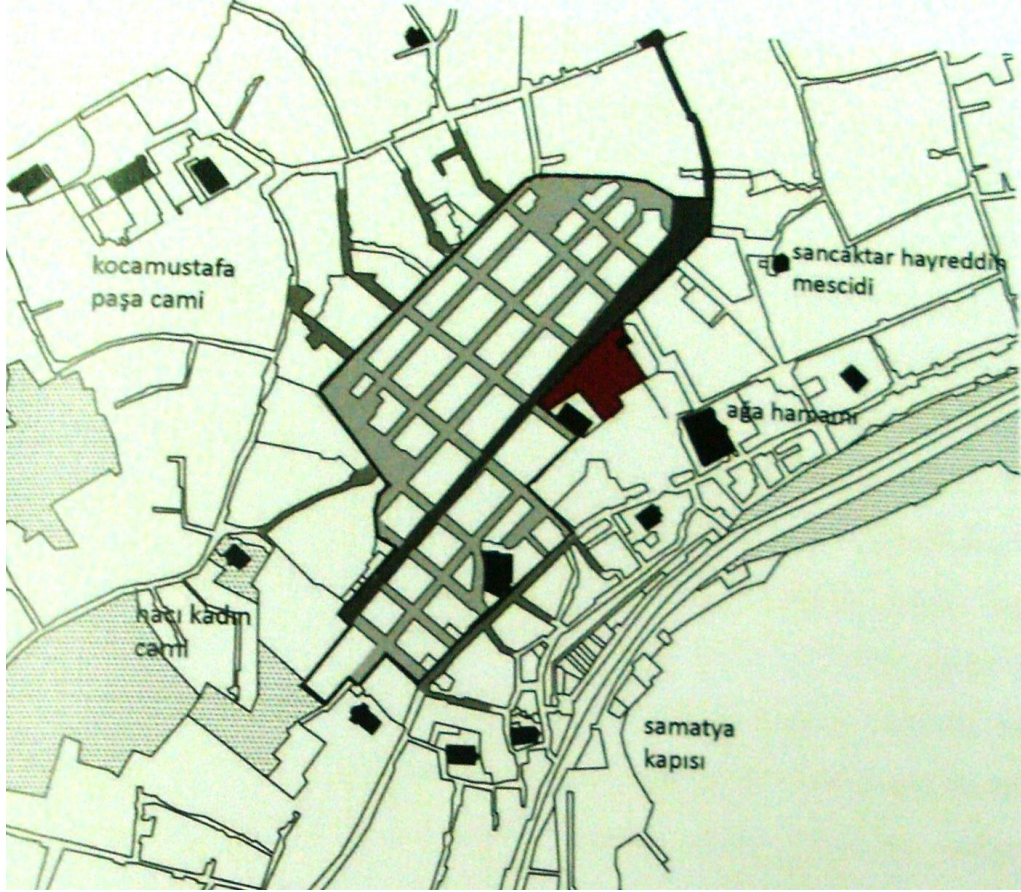

Şekil 114: Mühendishane-i Berri Hümayun (1848- 51) haritasında, Surp Kevork Kilisesi çevresindeki bostan alanları (Kuban,1978:56).

Organik kent dokusu Samatya Caddesi ile sahil şeridi arasında kalan yapı adalarında, ızgara planlı kent dokusu ise Samatya Caddesi ile Kocamustafapaşa Caddesi arasında gözlemlenmektedir.

Semtin üst kısmında yapı yoğunluğu daha fazla algılanmaktadır, çünkü yapıların kat sayıları aşağı kısma göre daha fazladır ve topoğrafyaya göre teraslanmış bir ızgara düzeni bulunmamaktadır. Bu düzen içinde, birbirinin önünü kapatan yapılar çoğunlukla beş-altı katlıdır. Aşağı kısımda ise, yapıların kat sayıları daha önce de belirtildiği gibi iki-üç kata inmektedir.

Izgara sistem içinde orta avlulu, avlusuz ve tekil binalar çevresinde boşluğu olan ada örneklerine rastlanırken, organik dokuda, uzun, dairesel biçimde ve L biçimli adaların oluştuğu söylenebilir. Dini ve kamusal yapıların içinde olduğu yapı adalarında ise, bitişik nizam düzeni bozulmakta ve bu binaların önünde ya da arkasındaki boşluklar dikkat çekmektedir.

Şekil 115: Samatya ızgarasının sınırlarını, belirgin özelliklerini ve organik dokuyla bağıını gösteren Ayverdi haritası (Tuncer,2010).

Mekânın eskimesi ve yatırım için fazla çeperde kalmasından dolayı, fiziksel dokuda okunabilen yoğunluk, toplumsal yapıyla da örtüşür durumdadır.

5.2.2. Sosyo- Ekonomik Özellikler

Başkent nüfusunun %40'ını oluşturan ve her türlü üretim alanında çalışan, ekonomik yaşamda Müslümanlarla eşit haklara sahip ve belli kurallara bağlı olmakla birlikte, kentin her köşesinde var olan Gayrimüslimler, İstanbul'un çok kültürlülüğünü yaratmışlar ve kent yaşamının canlı birer parçası olmuşlardır.

Bu grup içinde çoğunluğu oluşturan Rumlar genellikle deniz kıyısındaki Samatya, Kumkapı, Galata, Fener ile Cibali arasına, Boğaziçi ve deniz ticaretiyle olan ilişkilerinden dolayı Kasımpaşa, Hasköy ve Tophane'ye yerleşmişlerdir.

Ermeniler Marmara kıyılarına yerleşmiştir. Önceleri Samatya'daki Sulu Manastır'da olan patrikhaneleri, 1641'de Kadırga Limanı'nın batısındaki Kumkapı'ya taşınmıştır

(Kuban,2004:281). Ermenilerle Rumlar, Samatya'dan Kumkapı'ya kadar olan bölgede, kıyı boyunca ayrı mahallerde ama birbirlerine komşu olarak yaşıyorlardı.

İstanbul'un mahalleleri milletlere göre ayrılmıştır. En büyük grubu oluşturan Müslümanlar yarımada'nın merkezinde yaşarlar, Ermeniler, Rumlar ve Yahudiler ise daha çok sahillerde yerleşmişlerdir. Marmara sahillerinde genellikle Ermeni ve Rum mahalleri varken Haliç, Rum ve Yahudi mahalleri ile çevrelenmiştir.

19. yüzyılın ilk yarısında kentin nüfusu, yarımada'nın batısında kara surlarına doğru seyrekleşmektedir. Kentin en geniş boş arazisi, Teodosios surlarına bitişik olan bölgede bulunmaktaydı. Bu seyrek boş alanlarda, meyve bahçeleri ve bostanlar vardı. Buna karşın, batıda Teodosios surları ile surların tarihi yarımada içi yoğun bir nüfusu barındırmaktaydı (Türker,2010).

5.2.2.1 Bugünkü Demografik Yapı

1550'lerde İstanbul'un genel nüfusunun 400 bin – 500 bin kişiye çıkmasına rağmen, etnik oran sabit kalmıştır: %58 Türk ve %42 Rum, Yahudi, Ermeni ve Frenk'tir. Bunlar kendilerine verilen bölgelerde, Ermeniler Sulu Manastır ve Kumkapı'da, Rumlar Haliç'in kıyı bölgelerinde, Fener, Balat civarı ile güneyde ki Samatya'da, Yahudiler ise Balat'ta Çıfıt Kapısı'nda (bugünkü Yeni Camii civarı), Galata ve Hasköy'de kalmışlardır. Bu üç grup zanaatkâr ve tüccar olarak kentin ekonomisinde büyük rol oynamışlardır (Müller- Wiener, 2007:33). Daha önce de vurgulandığı gibi Samatya, Ermeni ve Rumların yaşadığı bir Gayrimüslim mahallesidir ancak 16.yüzyılda yapılan camiler, çevrelerine Müslüman grupları çekmiştir. Böylece semtin homojen yapısı çözülmeye başlamıştır.

Geçtiğimiz yüzyılda Ermenilerin, Rumların, Musevilerin ve Türklerin farklı kültürel kimlikleri, ibadet biçimleri, gelenekleri ile iç içe yaşadığı, dönemin özgün mimarisi ile inşa edilmiş Samatya'nın, bugününü tasvir ederken özellikle göç ve yoksulluğun ağırlıkta olduğu belirtilmelidir.

1880'lerde Samatya bölgesinde 730 aileye dağılmış olarak 4000 kadar Rum'un yaşadığı yazılmaktadır. 1949 yılında İstanbul Rum Patrikanesi' nin yaptırdığı sayıma göre bölgede, 577 Rum ailesi, 6-7 Eylül olaylarının meydana geldiği 1955 yılında, bu bölgede 524 aileye dağılmış olarak yaklaşık 2800 Rum yaşamaktaydı (Türker, 2010). 1964 yılında Kıbrıs sorunu nedeniyle Türk-Yunan-Rum ilişkilerindeki sorunlara bağlı olarak, bölgeden Yunanistan ağırlıklı olmak üzere büyük bir dış göç

yaşanmıştır. İstanbul'da kalmayı sürdüren birçok aile de, Samatya'yı terk ederek kendilerini daha güvenli hissettikleri Fener gibi semtlere yerleşmeyi uygun bulmuşlardır.

Kocamustafapaşa mahallesi muhtarı Adem Akdemir'le yapılan söyleşide¹, günümüzde mahalle nüfusunun %25'inin Gayrimüslim olduğu öğrenilmiştir. Bu da, toplam nüfusu 40 bin civarında olan mahallede, yaklaşık olarak 10 bin Gayrimüslim yaşadığını ortaya koymaktadır.

Samatya, fetihten sonra İstanbul'un en önemli Ermeni yerleşim alanlarından biri olmuştur. Günümüzde bölgede bulunan görkemli Ermeni yapıları da, Ermenilerin buradaki köklü geçmişlerinin göstergesidir. Ermeniler daha çok Surp Kevork Kilisesi'nin çevresinde yaşamaktaydılar. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi nüfusun bir kısmının yurtdışına göçmesi, bir kısmının da şehrin başka bölgelerine taşınmaları nedeniyle Ermeni nüfusu azalmıştır. Ama yine de kiliseleri, okulları ve sosyal faaliyetleri ile varlıklarını hissettirmektedirler.

1915-16 yılları arasında yüz binlerce insanın hayatına mal olan, Doğu Anadolu'daki savaş bölgesinde yaşayan Ermeni nüfusun tamamının güneye sürülmesi, ya da Küçük Asya'nın Rum Ortodoks nüfusuna karşı uygulanan iskân politikası (1912-23), devlet bünyesinde gerçekleştirilen homojenleştirme çabalarının sonuçları olarak değerlendirilmelidir (Güven,2005).

1920'li-1930'lu yıllarda Bakırköy ve Yenimahalle arasındaki geniş alanın sahile yakın kesiminde İstanbul'un o yıllardaki önemli sanayi bölgelerinden biri olan Kazlıçeşme bulunmaktaydı. Buradaki tabakhane ve deri atölyeleri, ilkel koşullar altında da olsa İstanbul'da yaşayan çok sayıda yoksul aile için bir iş imkânı yaratmaktaydı.

Kazlıçeşme deri sanayi bölgesi Gayrimüslimlerin çalıştığı yerken, 1960'lardan sonra hızla Türkleşmiştir. 1980'lerin sonunda ve 1990'ların başında İstanbul'un yerleşim bölgeleri içinde kaldığı gerekçesiyle dönemin İstanbul Belediye Başkanı Bedrettin Dalan tarafından istimlak ettirilerek tarihe karışmıştır. Samatya'nın Kazlıçeşme'ye yakın ancak merkezden uzak olması, burada çalışan yoksul ailelerin ikamet olarak Samatya'yı tercih etmelerine neden olmuştur. Bu sayede kent merkezinden uzak ve تنها sayılabilecek bir noktada hem ikamet etmekte, hem de çalışmaktaydılar.

¹Adem Akdemir'le söyleşi 09.10.2010 tarihinde saat 13:00'te muhtarlıkta yapılmıştır.

Her ne kadar Cumhuriyet, Hıristiyan azınlıkların haklarını devletler hukuku çerçevesinde güvence altına almış olsa da, 1920'li ve 1930'lu yılların hükümetleri zaman zaman bu azınlık grupların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içerisinde eriterek yok etmişlerdir. 1930'lu yıllarda, demiryollarında çalışan Gayrimüslim personel işten çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra, 1942'de istisnai olarak çıkarılan Varlık Vergisi ile Ermeni, Rum ve Yahudilerin ekonomide öteden beri üstlendikleri öncü role son verilmesi hedeflenmiştir. 1950'lerde de siyasi durum, 1930'lu - 1940'lı yılların devamı olarak görülebilir (Güven,2005).

Resmi bir Türk kaynağına göre 4.214 ev, 1004 işyeri, 73 kilise, 1 sinagog, 2 manastır, 26 okul ile aralarında fabrika, otel, bar vb. yerlerin bulunduğu 5.317 tesis saldırıya uğramıştır (Güven,2005).

İstanbul Başpiskoposluk Arşivi'nde kayıtlı olan 95 Rum Ortodoks Kilisesinin, yine aynı kaynağa göre 61'i ya kısmen ya da tamamen tahrip edilmiş, bunların 8'i kundaklamaya uğramıştır. Amerikan Dışişleri Arşivi'ne göre 33 Ermeni kilisesinden 3'ü ve toplam 22 Ermeni okulundan 4'ü saldırıya maruz kalmıştır. Bunlardan Samatya'da yer alanlar şöyledir: Aya Konstantin Rum Kilisesi, Aya Paraskevi Rum Ortodoks Kilisesi, Aya Yorgi Kiparisa Rum Ortodoks Kilisesi, Aya Mina Rum Ortodoks Kilisesi.

1955 yılında Türkiye'ye bakıldığında, Cumhuriyet' in neredeyse tüm Gayrimüslimleri İstanbul'da yaşamaktaydı. Amerikan konsolosluğunun verdiği sayılara göre, aralarındaki dağılım şu şekildedir: 103.809 Rum Ortodoks; 60.260 Ermeni Gregoryen; 76.965 Yahudi ve 21.950 Roman Katolik (Güven, 2005:171).

6-7 Eylül 1955 olaylarından Rumların göç etmesinin engellemesi çabasına rağmen, saldırıların üzerinden bir yıl geçtikten sonra 5 bin kişi göç etmiştir. Türk hükümetinin resmi verilerine göre Türkiye'de 79.691 Rumca konuşan kişi varken, bu rakam 1960'ta 65.139'a, 1965'te ise 48.096'ya düşmüştür (Güven, 2005).

Aynı şekilde İsrail devletinin kurulmasıyla, Cumhuriyetin kuruluşundan beri süren Türk Yahudilerinin göçü, rekor düzeylere ulaşmıştır. 1945'te Türkiye'de yaşayan 76.945 Yahudi'nin 6-7 Eylül 1955 olaylarından sonra aynı yıl içinde 339, 1956'da 1710 ve 1957'de 1911 kişi Türkiye'yi terk etmiştir. 1960'lar da ise göç eden toplam Yahudi sayısı 10 bini bulmuştur. Ermenice konuşan nüfusun sayısı 1955'te yaklaşık 70 bin kişi olarak verilirken, 1965'te bu sayı 56.376 olmuştur. Türkiye'de bulunan Hıristiyanların sayısı 1955'te 270 bin iken, bu rakam 1960'ta yaklaşık 230 bine,

1965'te ise 206 bine düşmüştür. 6-7 Eylül olayları, Rum, Ermeni ve Yahudilerin büyük göç dalgalarıyla ülkeden ayrılmasına neden olmuştur.

Bugün bölgede, Samatya'nın yerlileri İstanbul ve Anadolu Ermenileri, Anadolu Türkler ve Kürt göçmenler yaşamaktadır. Bölgedeki toplumsal değişim ve göç hareketleri, semtte toplumsal ve mekânsal farklılaşmaya neden olmuştur. Orta halli, kırsal kökenli, Anadolu Ermenilerin gelişinden rahatsız olan varlıklı İstanbul Ermenilerinden gücü yetenler bu göç sürecinin etkisiyle Samatya'dan ayrılmışlardır. Sonrasında 6-7 Eylül olayları da gündeme gelince çoğu İstanbul Ermeni'si Kanada, Fransa, Amerika gibi ülkelere göç etmişlerdir.

Bugün Samatya'da yaşayan Ermeni ailelerinin çoğunun yaşlı ve orta- düşük gelirli emekliler oldukları görülmektedir. Samatya'nın yerlileri 1990'ların başından beri Samatya' ya yerleşen Kürt göçmenlerin gelişlerinden, buradaki yaşam tarzlarından, görüntülerinden rahatsız olduklarını belirtmektedirler.

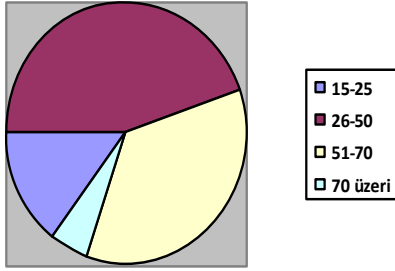
5.2.2.2. Çalışılan Alandaki Sosyal Yapı Özellikleri

Yapılan anket çalışmalarının sonucu olarak semt sakinleri, genellikle mahalle civarında dolaştıklarını ve ihtiyaçları için uzak yerlere gitmek zorunda olmadıklarını belirtmişlerdir. Ev hanımlarının gün içinde dükkân önlerinde oturup sohbet ettikleri, dışarıdaki işlerini yapmak için evden çıkıp tanıdıklara sabah kahvesi içmeye uğradıkları sıkça gözlemlenmiştir. Mahallede en sık kullanılan yerler Marmara Caddesi, Kocamustafapaşa Caddesi üzerinde ki dükkânlar, okullar ve kiliselerdir. Görüşmeciler, günlük alışverişlerini cadde üzerindeki bakkallardan ve marketlerden yaptıklarını ve cumartesi pazarını haftalık alışverişleri için kullandıklarını belirtmişlerdir. Semt dışında bir yere gitmek masraflı olduğundan, semt sakinlerinin lüzumlu haller dışında mahalle dışına çıkmadıkları sonucuna varılmıştır. Ayrıca eski alışkanlıklarından olan gazino gezmeleri ve yazlık sinemalarının yerine günümüzde yapılan bir aktivite bulunmamaktadır.

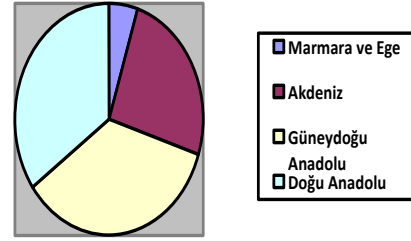
Anadolu kentlerinden İstanbul'a kitlesel göçün başladığı yıllar, İstanbul'daki Gayrimüslümlerin 6-7 Eylül olaylarından kenti terk etmeye başladığı yıllardır. O dönemde İstanbul'a göç edenler Ermeni ve Rumların değerinin altına satmak durumunda kaldığı evleri almışlardır.

Gelenlerin bazıları Samatya'daki geleneksel balıkçılığı devam ettirirken, bazıları midyecilik yapmış, büyük bir kısmı da Ermeni ustalardan öğrendikleri konfeksiyonculuk, tornacılık ve kuyumculuk yapmışlardır. Yapılan anketler soru içeriklerine göre dört ana başlık altında incelenmektedir. İliki "Kişisel Bilgiler" başlığıdır. Ankette yer alan, yaş grupları, doğum yeri, meslek durumu ve semte geliş nedenlerini içeren soruların pasta dilimi gösterimleri hazırlanmıştır.

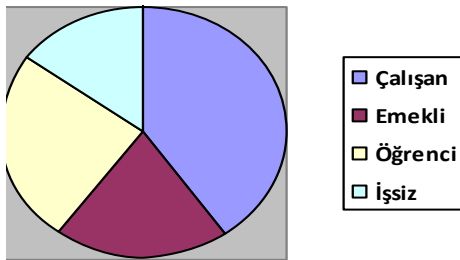
Anket Yapılan Yaş Grupları

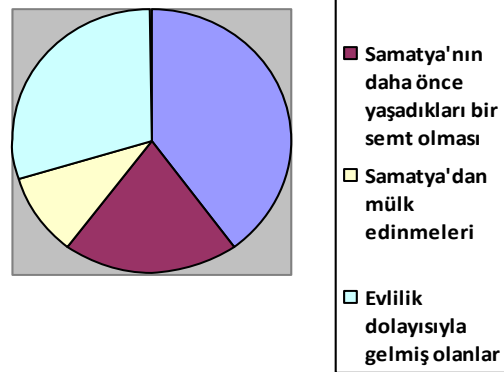
Kişilerin Doğum Yerleri

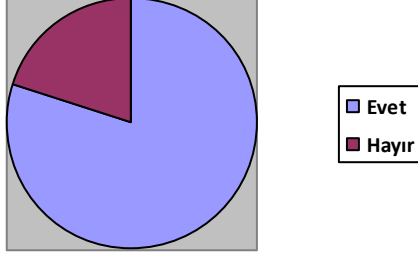
Çalışma Durumları

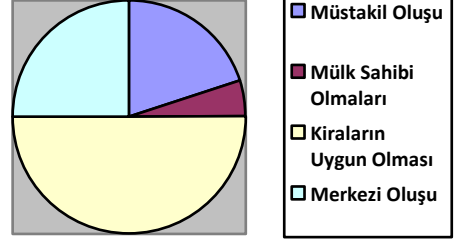
Semte Gelis Nedenleri

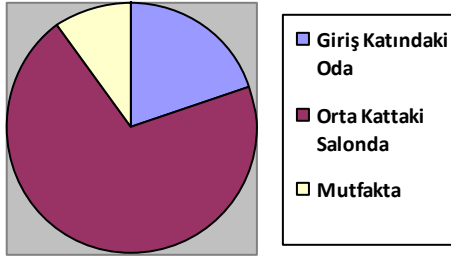
Oturulan Evden Memnun Olma Durumu

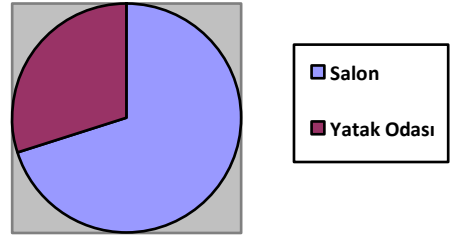
Memnuniyet Nedeni

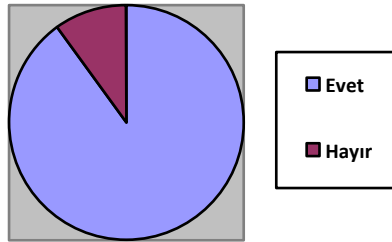
Evde Yemek Yenilen Mekân

Evde Oturma Mekânı

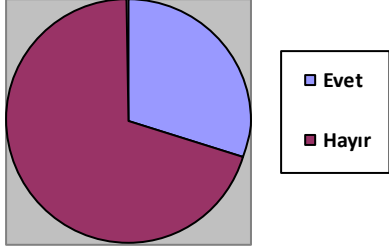

Evin Güneş ve Hava Almasından Duyulan Memnuniyet Durumu

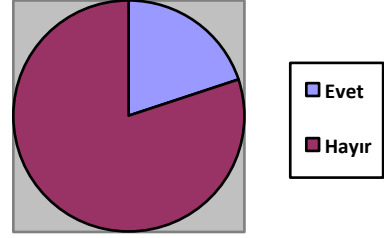

İkinci incelenen başlık “Konut- Çevre İlişkisi” üzerinedir.

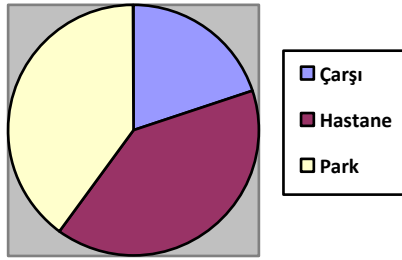
Mahalle Gürültülü mü

Komşular Birbirleriyle İyi Geçinebiliyor mu?

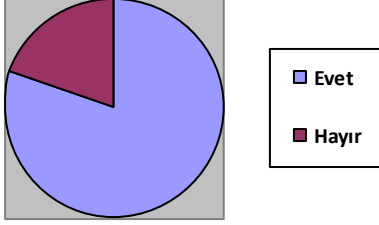

Evin Hancisine Yakın Olması İsteniyor

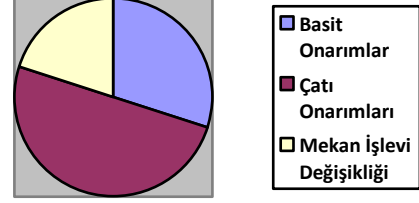

Son olarak “Yenileme- Koruma İlişkisi” üzerine grafik çalışmaları yapılmıştır.

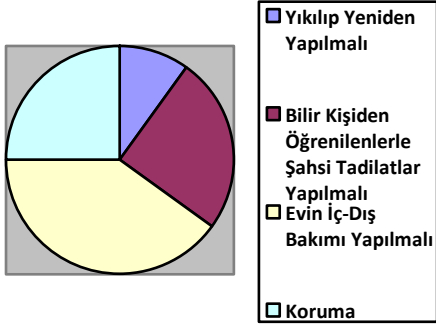
Evin İçinde Değişiklik Yapılması İstenmekte mi?

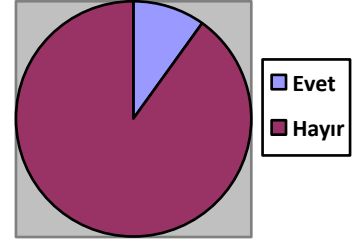
Ne tür değişiklikler istenmekte

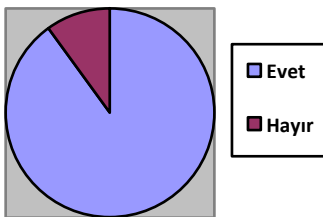
Eski Evleri Daha İyi Yapmak İçin Ne Yapılmalı

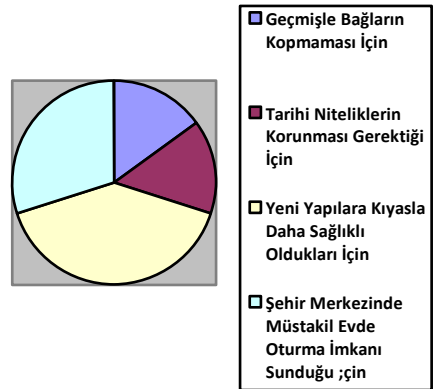
Eski Evler Yıkılarak Yenileri Yapılmalı Mı

Evler Korunmalı Mı?

Evler Neden Korunmalı?

İkinci başlık olarak "Konut-Aile İlişkisi" soruları incelenmiştir. Göçlerin sonucu olarak farklı etnik gruplar bir arada yaşamaya başlamışlardır. Fakat Türk sakinlerin Rum ve Ermeni gruplarla arasında görülen uyum, Kürt vatandaşlarla gözlemlenmemiştir. Samatya'da yaşayan Kürt ailelerin çoğu, 1980'li yılların sonları ve 1990'lı yılların başlarında, köy korucusu olmayı kabul etmedikleri için köylerinden çıkmaya zorlanmış ailelerdir. Birçok aile 20- 25 senedir İstanbul'da yaşamakta ve yine çoğunluğu 8-10 senedir Samatya'da oturmaktadır.

Anket sonuçlarından cinsiyete göre eğitim durumlarına bakıldığında, elli yaş üzeri göçmen kadınların neredeyse tamamının okuma yazma bilmediği görülmektedir. İkinci kuşak kızların okuyabilenlerinin ise sayısı azdır. Yaklaşık 25-30 yaş arasında ki genç kadınların çoğu evli ve bir ya da iki çocukludur. Ortaokul ya da liseyi bitirememiş genç erkekler, 18'ine gelince askere gitmekte sonrasında da bir işe girmektedirler.

Yapılan gözlemlerde bütün gruplar için geçerli olan durum; toplu halde çeşitli aktivitelerde bulunmalarıdır. Bir araya gelip çay içmek, kapı önünde oturmak gibi eylemlerle sokakları da yaşam mekânı haline getirmişlerdir.

15 ile 29 yaş arasında ki genç nüfusun diğer yaş gruplarına göre daha fazla olduğu okunabilmektedir. 55-84 yaş aralığının da çok olmasına rağmen, genç ve orta yaşlıların yarısından fazlayı oluşturduğu görülmektedir.

Samatya'da ikamet edenlerin bir kısmı İstanbul doğumludur. Görüşmelerden bilindiği gibi, İstanbul doğumluların çoğu Fatih ve Kocamustafapaşa'da doğup büyümüşlerdir. Yozgatlıların büyük bir kısmı Ermeni, Malatya doğumluların ise 1950'li ve 1960'lı yıllarda ki ilk göç dalgasıyla İstanbul'a göç eden ailelerin olduğu tahmin edilmektedir. Mardinlilerin ise 1990'lı yıllardan itibaren İstanbul'a göç edip Samatya'ya yerleşen göçmen aileler olduğunu ve bugünde aynı durumun devam ettiği görülmektedir.

Samatya'da ikamet eden erkekler okuma- yazma bilmekte ve çoğu da ilkokul mezunudur. Kadınlarda durum erkeklerinki gibi olsa da, okul bitiremeyenlerin sayısı erkeklere oranla daha fazladır.

5.3. Konutlar ve Özellikleri

5.3.1. Plan Tipleri ve Özellikleri

Samatya'da tarih boyunca oluşan etnik mozaik, Rum, Ermeni ve Müslüman halkın yaşadığı ve oluşturduğu konutlar, etnik kimliklerinin özelliklerini yansıtmıştır. Rumlar ve Ermeniler kâgir, buna karşılık Müslüman halk ahşap malzeme ve teknikte konutlar üretmişlerdir. Bu farklı dünya görüşünün sonucudur.

Rum ve Ermeni evleri taş ve tuğla duvarlı, 2-3 katlı, saçakları korniş ve silmelerle biten yapılardır. Plan şeması dışa dönük olan bu yapılarda sokak kapısının karşısında merdiven, alt katta mutfak, üst katta tuvalet ve odalar yer almaktadır. Düzenli geometrik çizgileri olan bu evler düzgün sokaklar oluşturmuşlardır.

Müslüman evleri ise, ahşap malzemeyle taş temel ve su basman üzerine iki katlı olarak yapılmışlardır. İçerisine girilen bazı yapılarda gözlemlenen, zemin katta tuvalet, mutfak ve bir odanın yer aldığı ve üst katlardaki odaların ise, merdiven holüne açıldığı bir plan düzenidir.

5.3.2. Yapım Tekniği ve Malzeme

Kâgir temelli ahşap yapılar Müslümanlara ait yapılardır ve yapının saçakları ya hiç yok ya da çok azdır. Saçak kenarları ahşap süslemelerle biçimlenmiştir. Furuşların olduğu örneklerle de karşılaşılmaktadır. Çıkmalar ve ahşap konsollar fazla farklılık göstermemekte, pencere üstlerinde saçak şeklinde süslemeler ile kat hizalarında ahşap silmeler yer almaktadır.

Sur dibindeki yapılaşmayı denetlemek için birtakım nizamnameler çıkarılmıştır. Buna göre sur çevresinde yapılan bu yapılar genelde iki katlı ve ahşap olup, sur içindeki binalarla kale duvarı arasında 4 arşın yol bırakılacaktır (Özgan,1991). Bunun, yaklaşık olarak 3 m. olduğu düşünüldüğünde günümüzde bu duruma uyulmadığını görülmektedir.

Kâgir yapılar Gayrimüslimlere ait yapılardır ve kâgir konsollar görülmektedir. Kâgir tuğla işçiliği ile yapılan yapıların çatı örtüsü kaplaması kiremittir. Osmanlı mimarisiyle özdeşleşmiş çıkmalar, bu yapılarda da görülmektedir. Giriş kapıları çoğunlukla metaldir. Çoğunun cephesi sıvalıdır. Sıvanmadan, çıplak tuğla olarak

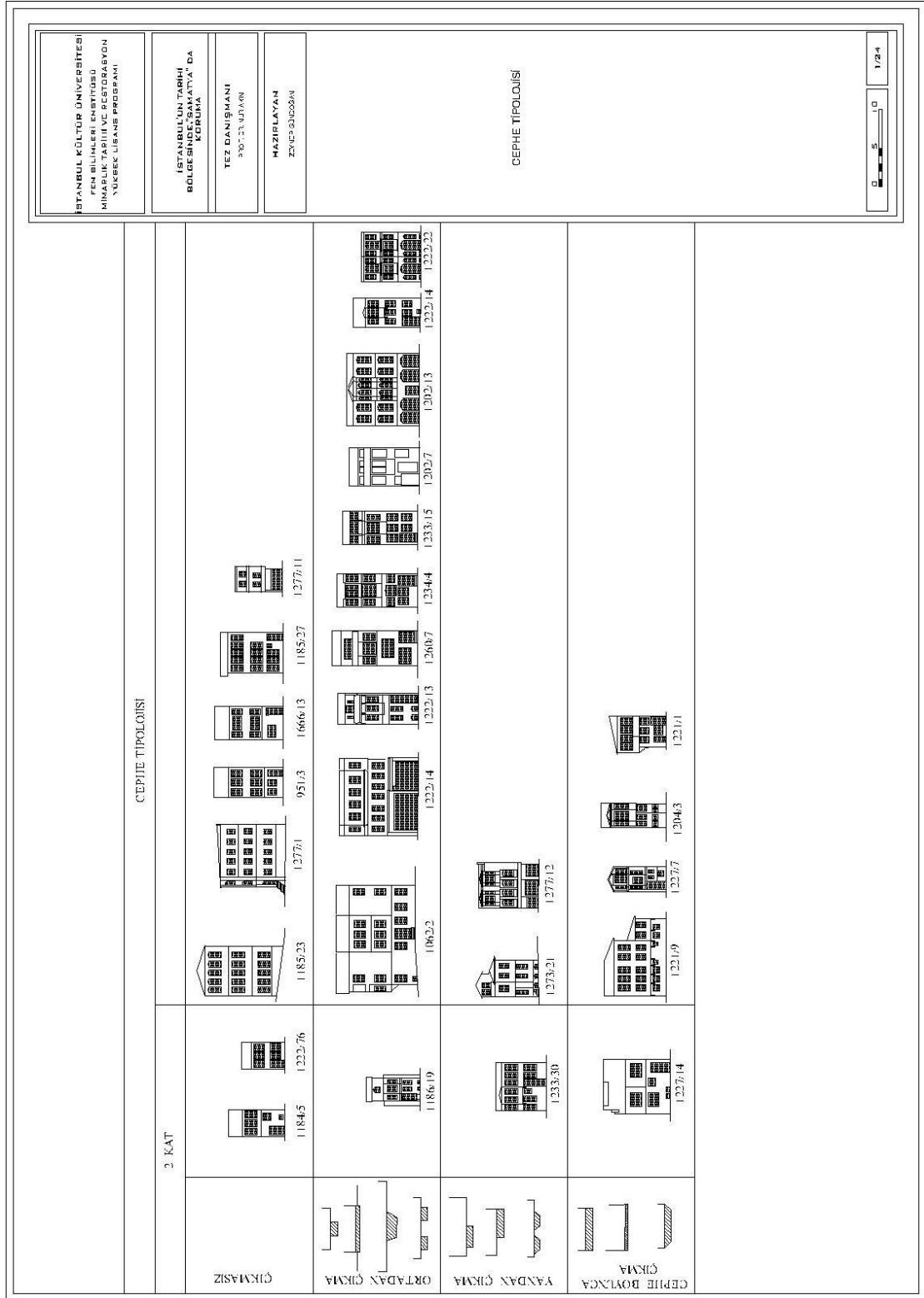
5.3.3. Cephe Özellikleri

5.3.3.1. Cephe Tipleri

Cephe tiplerine bakıldığında, örnekler iki, üç katlı ve çıkmasız, ortadan çıkmalı, yandan çıkmalı, cephe boyunca çıkmalı olmak üzere ayrılmıştır. Çıkmasız cephe tiplerinden özgün açıklıklarını koruyabilmiş yapıların sayısı az da olsa tespit örnekler mevcuttur. Bu değişimlere daha çok zemin katları ticarete ayrılan yapılarda rastlanmaktadır. Ortadan çıkmalı örnekleri, özel çalışma alanı olan Pulcu Sokak'ta yoğun olarak görülmektedir. Ancak kâgir, iki katlı olan bu yapılara zaman içerisinde eklenen bir katla, çıkma özelliği ve algısı yitirilmiştir. Yandan ve cephe boyunca çıkmalı örnekler daha çok İmrahor civarında rastlanmaktadır. Özgün cephe kimliğini koruyabilmiş yapılar ne yazık ki, yüksek katlı apartmanların arasında sıkışıp kalmıştır.

Şekil 118: İmrahor civarında çıkma tiplerine örnek iki yapı (Gündoğan,2009).

Şekil 119: Cephe Biçimlenişlerini Gösteren Pafta.

5.3.3.2. Çıkma Tipleri

Çıkmalar, ahşap ya da kâgir yapılarda kullanılan ortak bir özelliktir. Çalışma alanı içinde yer alan örneklerin tümünde çıkmalar kapalıdır. Cephenin ortasında bir veya iki yanında, cephe boyunca yer alan çıkmalar, dikdörtgen veya gönyeli çokgen çıkma olabilmektedirler. Ahşap konutlarda çıkmalar çoğunlukla ortada simetrik biçimde bulunur. Dar sokaklarda ise kenarda, köşede bulunan çıkmalar genellikle arazi çarpıklıklarını düzeltme şeklindedir.

ÇIKMALAR		KÜŞEDE		CEPHE BOYUNCA	
ORTADA		KENARDA		KÜŞEDE	
DİZ		KENARLARI PAZLI		KÜŞEDE	
ORTADA		KENARDA		CEPHE BOYUNCA	
DİZ		KENARLARI PAZLI		KÜŞEDE	

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TABİHİ VE RESTORASYON
ANABİLİM DALI
YAPILAR VE SAKLAMA

TEZ ADI
İSTANBUL ANI SAKIMI
BÖLGESİNDE "SAKIYAT" DA
KONUTLAR

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. AYDIN
MAZULAYIM
ZİYECİOĞLU

ÇIKMA TİPOLOJİSİ

0 2 4
1/24

Şekil 120: Çıkma Biçimlenişlerini Gösteren Pafta.

5.3.3.3 Kapı Tipleri

Kapılar, ahşap ve demir olmak üzere iki grupta toplanabilmektedir. Ahşap yapılarda genellikle ahşap kapılar kullanılmıştır. Kâgir yapılardaki kapılar metaldir. Çalışma alanında yer alan kapıların üst kısmında ışıklık adı verebileceğimiz pencereler bulunmaktadır. Işıklı olanların çoğu kemerlidir. Bu pencere, girişi ve devamındaki merdiveni aydınlatmaktadır. Işıklı olmayan örnekler de rastlanmıştır. Bu durumda, çalışma yapılan sınırlarda ışıklı kapıların oranını %66, ışıklısız kapıların oranını ise %34 olarak verilebilmektedir.

Kapılar, yapıdaki yerini girişlerin yerine ve durumuna göre almaktadır. Bu durumda niş içinde ya da yapıyla aynı yüzeyde, yapının ortasında, sağ ya da solunda, merdivenli ya da merdivensiz bir giriş yer alabilmektedir. Niş içinde yer alan kapıya örnek olarak Bestekâr Hakkı Sokak No: 11 verilebilir (Şekil122). Merdivenli girişlerde 2-3 basamakla kapıya ulaşılmaktadır. Çift kanatlı ve ahşap tablalı olanların yanı sıra, üst tablası cam olan kapılar da, alan içerisinde rastlanan örneklerdendir.

Şekil121: 2385 ada138 parsel

Şekil122: 1215 ada 53 parsel

Şekil:123: 2385 ada 151 parsel

5.3.3.4 Pencere Tipleri

Samatya tarihi merkezi ve çevresinde yer alan özgün yapılarda tespit edilen pencereler giyotin ve kanatlı olmak üzere iki tiptir. Pencereler genelde çok parçalıdır ve tek kanatta çift veya çok bölmeli camların olduğu söylenebilmektedir. Genişlikleri 80 cm ile 250 cm arasında değişmektedir. Yükseklikleri ise, 130 ile 210 cm arasındadır. Ayrıca giriş kat pencerelerinde güvenlik amacıyla, demir parmaklıklar yer almaktadır.

Ahşap konutlarda pencereler basit dikdörtgen şeklindedir. 1 ve 2 birimden oluşan pencere tipleri $\frac{1}{2}$ oranındadır. Bazı örneklerde ahşap işçiliğın tüm inceliğini yansıtan pencere silmeleri göze çarpmaktadır. Kâgir pencereler ise, basık daire ya da sepet kulpu kemerlerden meydana gelmiştir. Bazı pencerelerin kenarları taş bezemelerle süslenmiştir.

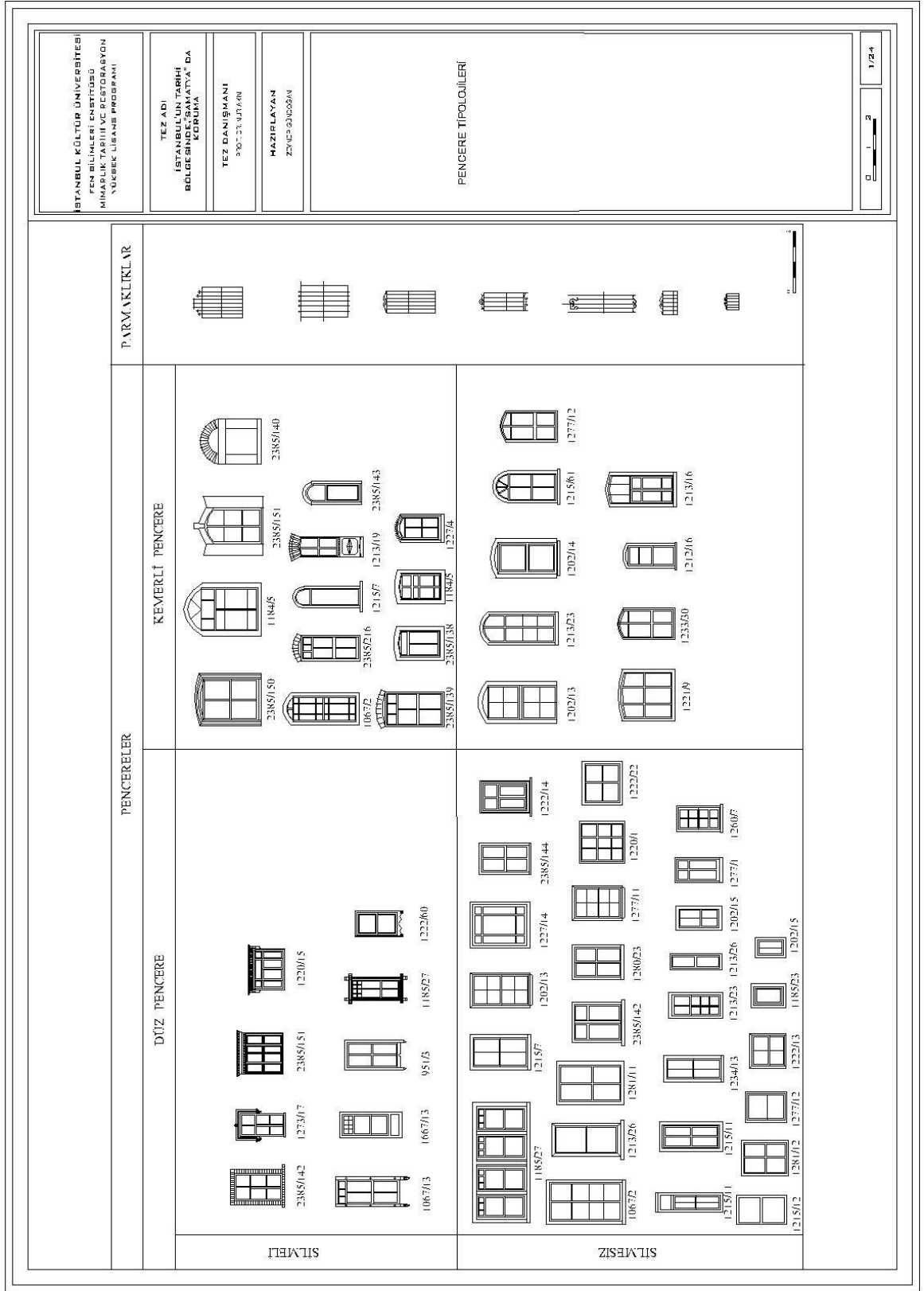
Şekil 125: 1213 ada 25 parsel

Şekil 126:1222 ada 16 parsel

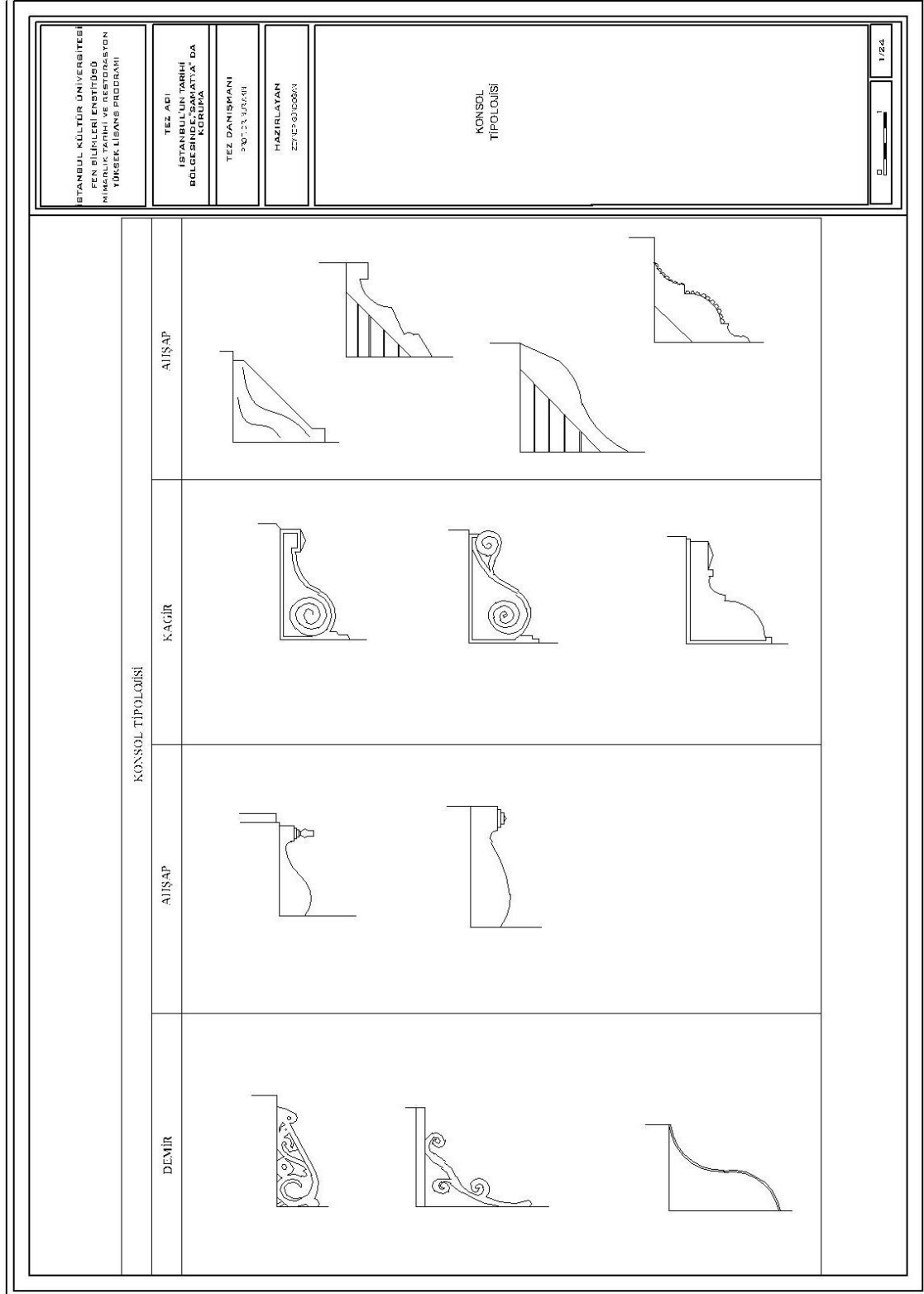
Şekil:127: 2385 ada 138 parsel

Şekil128: Pencere Tipolojileri.

5.3.3.5 Payandalar

Semt genelinde çıkmalar, demir, ahşap, kâgır konsollarla ya da ahşap payandalarla taşınmıştır. Rum ve Ermeni evlerinde kâgır konsollar, Müslüman Türk evlerinde ise ahşap konsollar ve payandalar tespit edilmiştir.

Şekil 129: Konsol Tipojisi Paftası

5.3.3.6 Saçaklar

19. yüzyılda çıkan nizamnamelerle ahşap yapılarda yangınların yayılmasını kolaylaştıran, geleneksel geniş saçakların boyutları azaltılmış ve 20 cm.'e kadar indirilmiştir. Bazı yapıdaysa saçaklar tümüyle kaldırılmıştır. Ahşap konutlarda var olan saçaklar furuşlarla tamamlanmıştır.

Genellikle alaturka kiremit olan çatı örtüsünde, kiremitlerin düşmesini önlemek amacıyla kiremit altı tahtasına alınlıklar çakılmıştır. Bu alın tahtalarının uzantıları süsleme elemanlarıyla bitmektedir. Feston olarak adlandırılan bu elemanlar, birbirlerinin tekrarı olarak devam etmektedirler.

Kâgir yapılarda saçaklar silmelerle bitmiştir. Silmelerde de festonların, taş olarak tekrar edildiği görülmektedir.

Şekil 130: 1278 ada 5 parseldeki silmeler.

Şekil 131: 2385 ada 151 parseldeki yapıda kâgir furuş örneği.

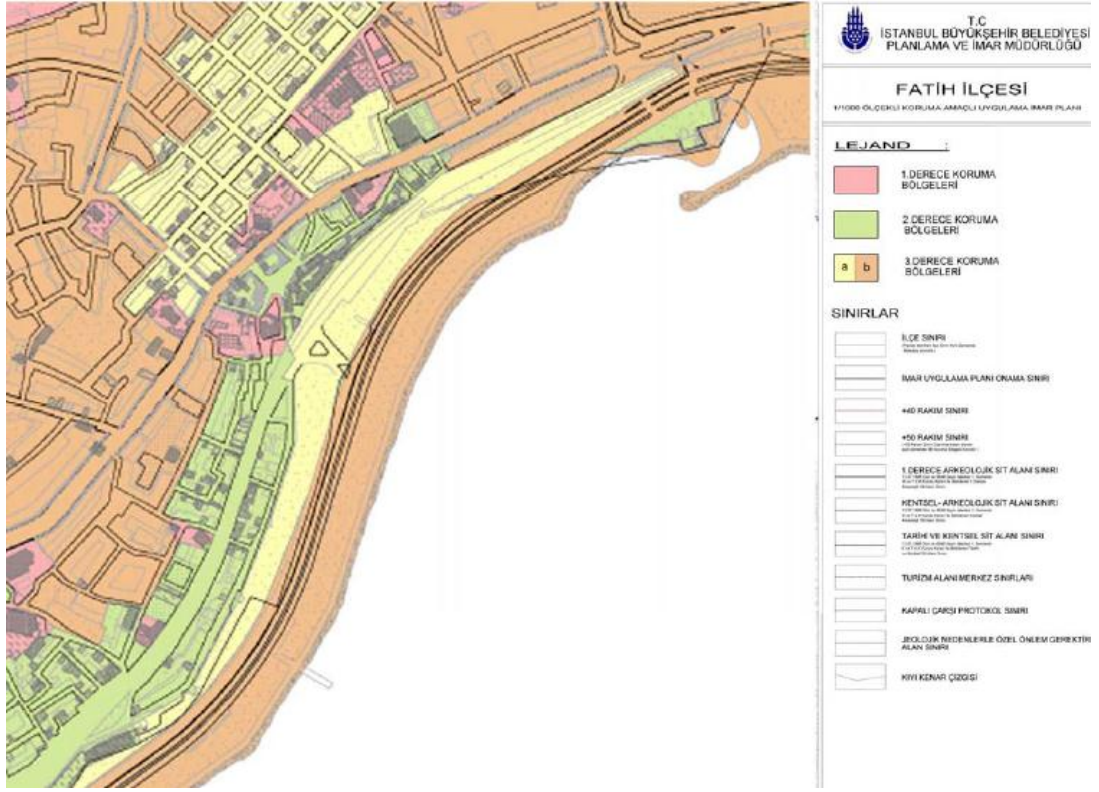
6. SAMATYA İLE İLGİLİ KORUMA/YENİLEME PROJELERİ

Tarihi Yarımada (Fatih) 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı Plan Notları'ndaki özel hükümlerden B-II-A-2 Marmara-Haliç ve Kara Surları Bölgesi bölümünde: "Haliç, Marmara ve Kara Surlarının sur duvarları, burçları, kapıları, su hendekleri İstanbul I Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu görüşü alınarak, kültürel fonksiyonlara kavuşturulacak, çevresindeki yeşil alan, arkeolojik sergileme-park alanları, sergi-seyir terasları, tema parkları gibi fonksiyonlar ile bütünleştirilecektir" denmektedir.

Ayrıca B-II-B-1 Küçükmustafapaşa-Zeyrek-Balat-Ayvansaray-Yalı-Samatya-Yedikule Kentsel Bölgesi için: "Yeni yapılaşmalarda (+50 rakım haricinde) Hmaks: 12.50m.aşılmayacak, bölgenin geleneksel yapım tarzı ve orijinal malzeme ve tekniği dışındaki uygulamalara izin verilmeyecektir" ifadesi yer almaktadır.

Samatya Bölgesinin tipolojik özellikleri; 2-3 katlı ahşap-kagir, yığma yapılardan meydana gelen cumbalı, furuşlu ve eliböğründeleri olan özgün bina dokusu oluşturmaktadır. Tüm konutlar, ahşap, kâgir ve betonarme yapılar olarak bitişik nizamda inşa edilmiştir. Rum ve Ermeni evleri taş ve tuğla duvarlı, 2-3 katlı, saçakları korniş ve silmelerle biten yapılardır. Müslüman evleri ise ahşap malzemeyle, taş temel üzerine 1-2 katlı olarak yapılmışlardır.

Belirtilen hüküm ve bilgilerle sınırlandırılan -başta irtifa ve fonksiyon özellikleri olmak üzere- çeşitli notlar paftalara işlenmiştir.

Şekil 132: 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı (İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü,2011).

Şekil 133: 1/1000 Ölçekli Koruma Amaçlı Uygulama İmar Planı (İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü,2011).

Şekil 134: Marmara Sahili Konut Alanları Genel Dağılımı (İBB,2003:3-89).

Şekil135: Fatih hmax 6.50 m ve 9.50 m irtifalı Konut Alanları Genel Dağılımı (İBB,2003:3-95).

Tarihi yapı stoğu, mevcut doku, farklı kültürlerin birleşim noktası olması, kara surları, sahil şeridi, rekreasyon alanları, düşük yoğunlukta konut alanları, Samatya Meydanı, Marmaray Projesi, ulaşılabilirlik ve turizm potansiyelleri olarak görülmektedir.

Demiryolu hattının Samatya ile fiziksel bir sınırlayıcı olması, gürültü, sahil ile konut alanları arasında bağlantıların güçlü olmaması, tescilli kültür varlıklarının bakımsızlığı, mevcut yapı stoğunun bakımsızlığı, güvenlik ve madde bağımlılığı ile altyapı, sorunlar başlığında yer almaktadır.

Şekil 137: Yenileme Projesinin sınırları (<http://www.fatih.bel.tr/bpi.asp?caid=631&cid=21>).

Konutların yapım yılları:

Ortalama bina alanı:

Isınma yöntemi:

YIL	ORAN (%)
0-20	10.5
20-30	5.3
30-40	5.3
40-50	18.4
50-100	44.7
100+	15.8
TOPLAM	100

BÜYÜKLÜK (M2)	ORAN (%)
0-50	3.8
51-75	30.8
76-100	44.2
101-150	17.3
150+	3.8
TOPLAM	100

ISINMA YÖNTEMİ	ORAN (%)
SOBA	62.3
KALORİFER	37.7
TOPLAM	100

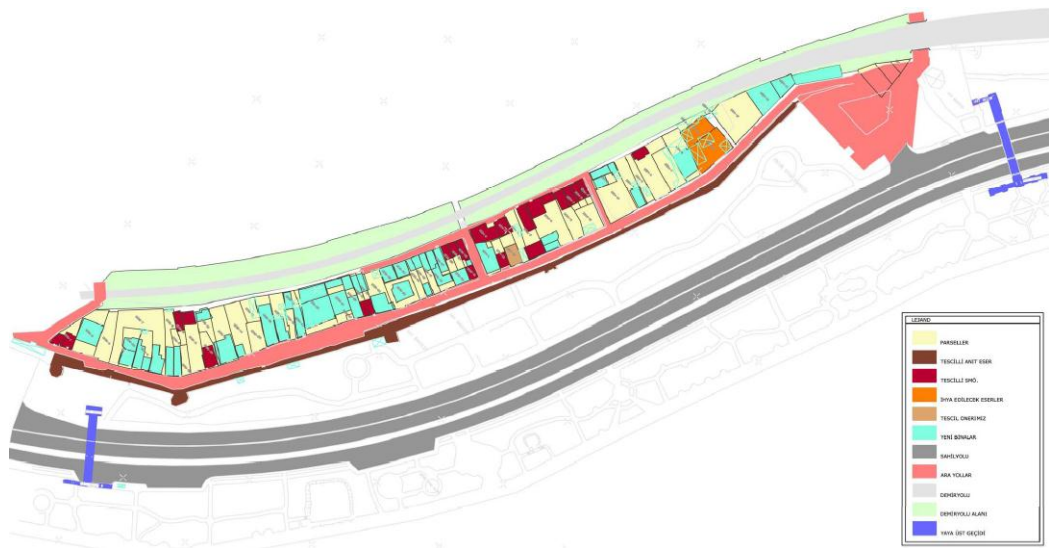
Ayrıca, bu bağlamda yapılan anket sonucu, bölgede yaşayan kullanıcıların %82'sinin Samatya'da yaşamaktan memnun olduğu, bölge ile ilgili sorunları sorulduğunda da, en çok demiryolunun oluşturduğu gürültü ve dışarıdan gelen madde bağımlıları gibi etkenlerden doğan güvenlik sorununu yaşadıklarını aktardıkları görülmektedir. Yaptıkları anketin sonuçları yüzdeleriyle birlikte aşağıda aynen verilmiştir:

SORUNLAR	ORAN (%)
ALTYAPI	8.5
TRAFİK	2.8
GÜRÜLTÜ	22.5
YEŞİL ALAN	4.2
ULAŞIM	7
ÇOCUK OYUN ALANI	2.8
MAHALLELİ	
YARDIMLAŞMIYOR	5.6
ÇÖP	5.6
HAVA KİRLİLİĞİ	1.4
GÜVENLİK	19.7
MADDE BAĞIMLILARI	12.7
YEŞİL ALANLARI	
KULLANANLAR	7

Bu bilgiler ışığında, planlamaya yönelik ilkeler şu şekilde ifade edilmiştir: Tarihi Yarımada için üretilmiş olan üst ölçekli planlama kararlarına uygunluk; alanda var olan sosyo-ekonomik ve fiziki "patina"nın korunması; alan içinde nüfus ve yapı yoğunluğunun sınırlandırılması; ulaşım planlaması açısından yeni bir ulaşım deseni yaratılarak, raylı sistem ve sahildeki karayolu için kıyı ve iç bölgeleri bütünleştirecek kararlar getirilmesi; bu yeni desenle alanın, ziyaretçiler tarafından fark edilebilirliğinin ve kullanılabilirliğinin sağlanması; planlama ve tasarımda bütüncüllüğün ve sürdürülebilirliğin yakalanması; bunun yaşam kalitesini arttırıcı tedbirlerle bağdaştırılması.

olarak prestij kazanması amacıyla, alan içinde bulunan boş alanların konut işlevini besleyecek ve geliştirecek donatılara ayrılması, Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı İmar Planı ilkeleri doğrultusunda 6.50 m kat yüksekliği ile uyumlu yapılaşma sağlanması, ancak gereklilik durumunda ve tarihi silueti tamamlama ve bütünleme amacıyla yer yer 9.50 m yüksekliğe olanak tanınması, alanda yaşayan nüfusun tamamını yenileme uygulaması sonrasında burada yaşatılması, bu amaçla farklı büyüklüklerde daireler üreterek ekonomik anlamda bu ilkenin gerçekleşmesine olanak tanınması, alanda bulunan tescilli yapıların aslına uygun olarak yeniden inşasına ivedilikle başlanması için mülk sahipleri ile işbirliği yapılması (teknik destek sağlanması, fonlardan faydalanmaları konusunda rehberlik edilmesi, vb.), tescilli olmayan yapıların yenilenmesi sürecinde eski dokuya saygılı olunması, doluluk boşluk oranları, parsel – taban alanı büyüklükleri, tipoloji gibi konularda eski dokunun ipuçlarından yararlanılması, alanın sürdürülebilirliğini sağlama adına alana yeme içme mekanları ve sanat aktivitelerinin yerleştirilmesi, sur bandının çift taraflı kullanımının sağlanması, surun kıyı tarafındaki yüzü boyunca, açık müze ve sergi işlevleri getirilmesi, kıyı bandı ile semtin iç bölgelerinin ilişkisini sağlayacak meydan düzenlemeleri yapılmasıdır.

Son olarak ekonomik yapıya yönelik ilkeler: Alanın sosyal bir proje olarak yenilenebilmesi için kamunun projenin bizzat uygulayıcısı olması, yalnızca semtte yaşayanların değil, tüm kentlinin ilgisini çekerek alana canlılık getirecek fonksiyonların geliştirilmesi, desteklenmesi, alanın sakinleri arasında bulunan marjinal sektör çalışanları ve sosyal güvencesi bulunmayanların belli bir kısmının yenileme sürecinde eğitilerek istihdam edilmesi şeklinde açıklanmıştır.

Şekil 139: Tescil Durumunu Gösteren Pafta (Fatih Belediyesi, Etüd ve Proje Müdürlüğü,2011).

7. SAMATYA'DA TARİHİ ÇEVRE KORUMA ÖNERİLERİ

7.1 Kentsel Koruma Önerileri

Samatya tarihi merkezi ve çevresinde yapılan mimari analiz ve tespit çalışmaları sonunda elde edilen verilere göre, bölgeyi tehdit eden unsurları kısaca şöyle özetleyebiliriz:

Bölgenin 1950'lerden önce ağırlıklı halkı olan azınlıkların göçü, kalanların yaşlılar olması, konutların terk edilmesi veya depo şeklinde kullanılması, bakımsızlıkla beraber evlerin hızla yıpranmasına ve yok olmalarına sebep olmaktadır.

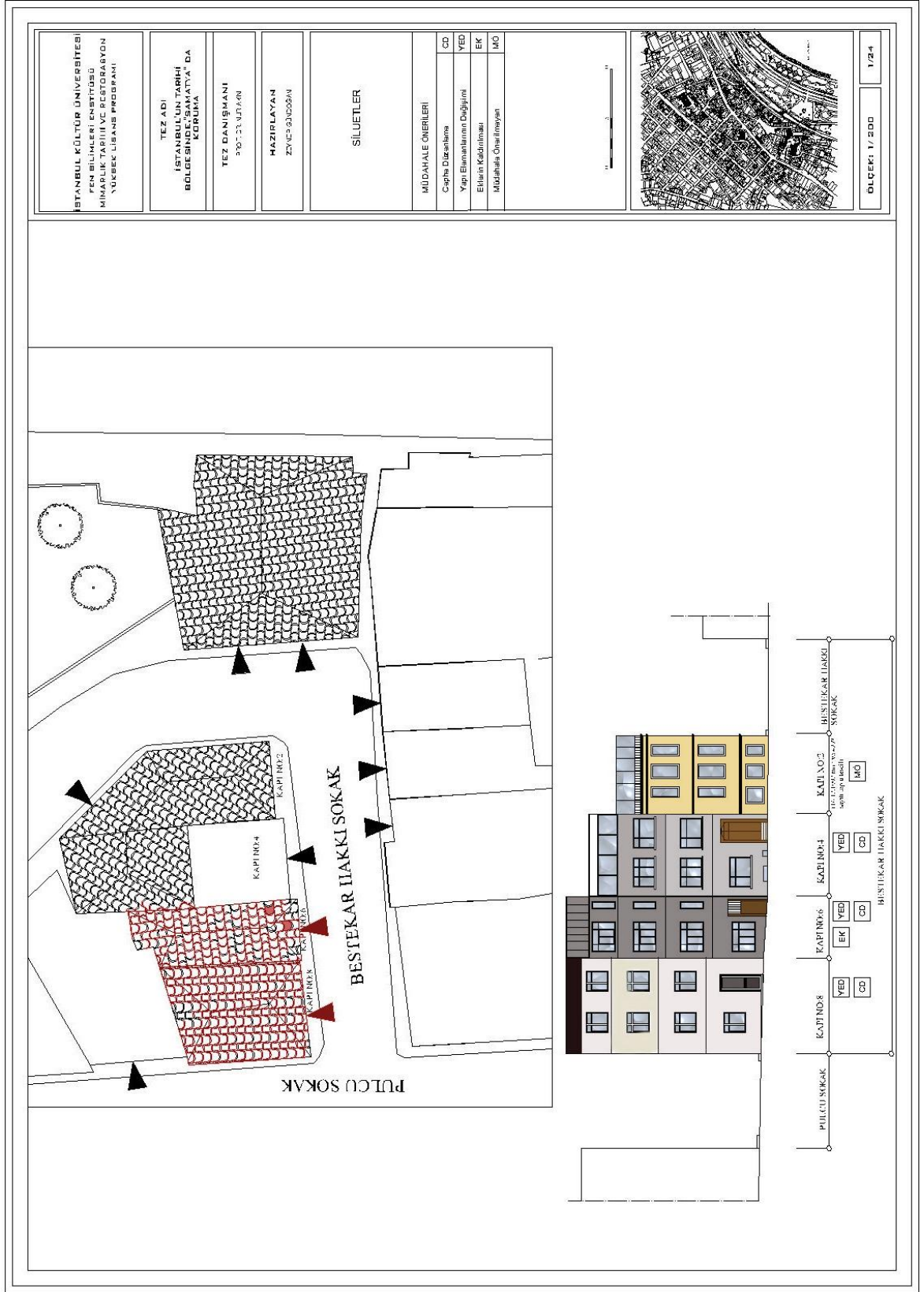
İçkalpakçı Sokak'taki ahşap konutlar çok sayıda aile tarafından paylaşılmakta, buna bağlı olarak da çeşitli ekler ve bilinçsiz müdahalelerle sağlıksız yaşam koşulları oluşturmaktadır. İstanbul'da arsa fiyatlarının yüksek oluşu nedeniyle bölgedeki uygun arazilerde gelişen hızlı apartmanlaşma da bölgedeki tarihi dokuyu hızla tahrip etmektedir.

Yapılan analizler ve koruma amacıyla gerçekleştirilen ve önerilen yeni yapılaşma düzeni, çalışma alanını İmrahor İlyasbey Caddesi'nin alt ve üstü olarak ikiye ayırmayı, sahil ve cadde arasında kalan Samatya Meydanı ve meydana açılan sokaklarda kontrollü trafiğin sağlanarak, işyerleri için gelen malzemelerin nakliyesi haricindeki zamanlarda trafiğe kapalı alan olarak öngörülmektedir. İçkalpakçı Sokak'taki evlerin, özgün ve korunmaya değer nitelikte olanlarının, sur ve arkasındaki evlerle restore edilerek bir el sanatları pazarı haline getirilmesi ve sokak boyunca belirli günlerde kurulacak olan pazarda, daha önce sözü edilen 2011 Haziranında Samatyalı bayanların aile bütçelerine katkı sağlaması amacıyla düzenlenen pazar filesi ve şişe kılıfı yarışmasıyla ilk uygulaması gerçekleştirilen el yapımı ürünlerin sergilendiği bir pazar haline getirilmesi önerilmiştir. Samatya Kapısı önündeki meydanın, çeşme ve kahveyle bütünleştirilerek demiryolu ötesindeki yeşil alanla geçişinin sağlanması, yeşil alanın rekreasyon alanı olarak yeniden

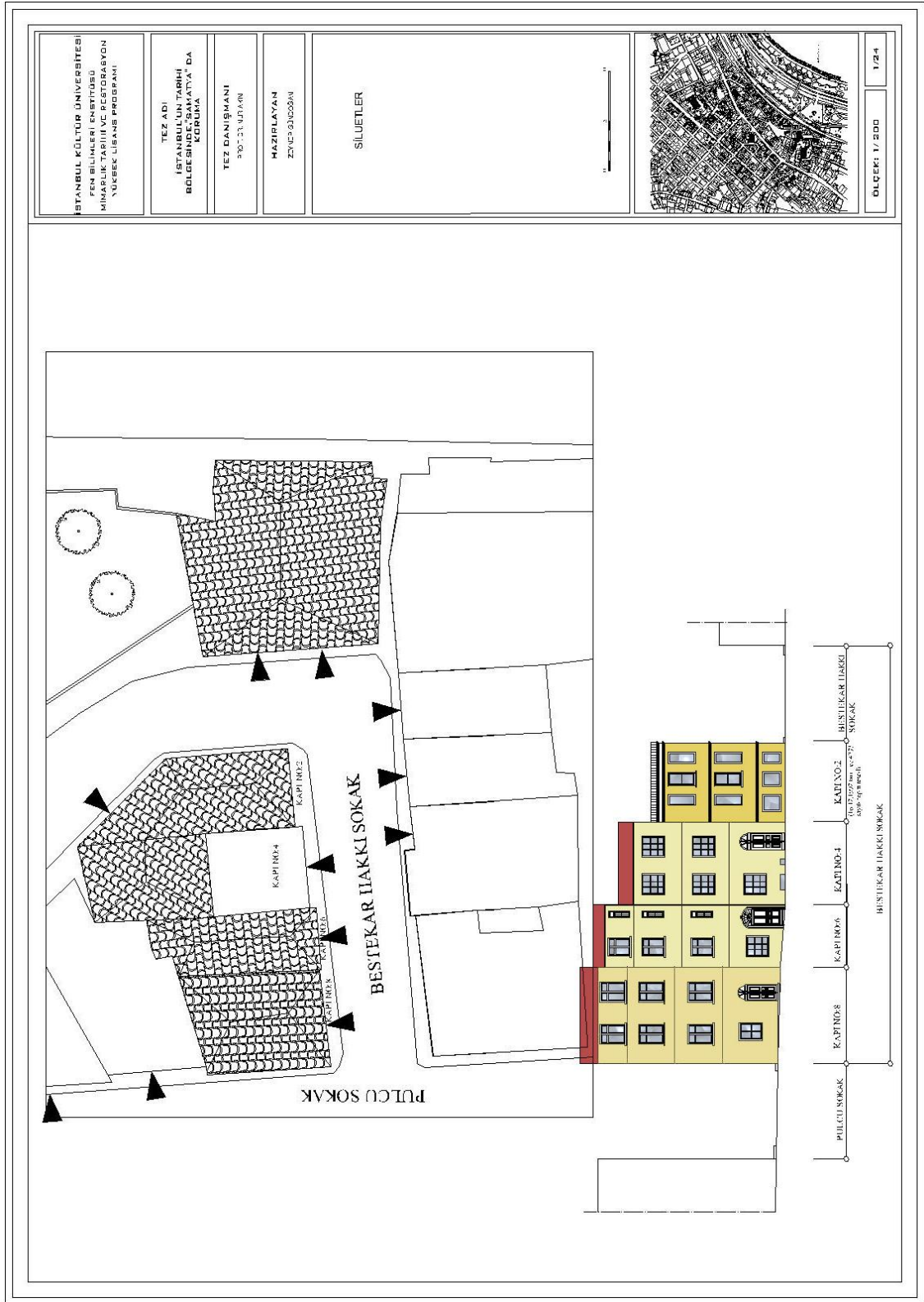
düzenlenmesi ve sahil yolu çevresi ağaçlandırılarak, taşıt trafiğinin yarattığı kirlenme ve toz sorununun azaltılması uygun olacaktır. Bu sayede yolla arasında seperatör oluşturulmuş alan ve sur cephesi, çeşitli açık sergi organizasyonlarıyla kullanılacak alana dönüşmüş olacaktır.

Bu önerilerle sağlıklılaştırılması öngörülen alanda kültürel turizmi geliştirmek adına, yerli ve yabancı turistlerin, anıtsal yapılar ve sivil mimarlık örneklerini görmek üzere bölgeyi dolaşmalarını kolaylaştırıcı gezi rotası belirlenmesi ve bu uygulamanın parçası olabilecek Samatya Meydanı ve meydana açılan Eski Kullukçu ve Akıncı Sokağın yayalaştırılması önerilmiştir. Bu bağlamda, alan içerisinde Marmara Caddesi üzerinde yer alan Surp Kevork Kilisesi ile başlayıp, Mütesellim Sokak'tan özel proje alanı olan Pulcu Sokak'ta Hagios Menas Kilisesi ve sivil mimarlık örneği yapılar görülerek Tarihi Samatya Meydanı ve Akıncı Sokak'tan devam ederek Hagios Analipsis ve Hagios Nikoloas Kilisesi görülerek İmrahor Mahallesiine doğru gezi rotasının devam etmesi öngörülmüştür.

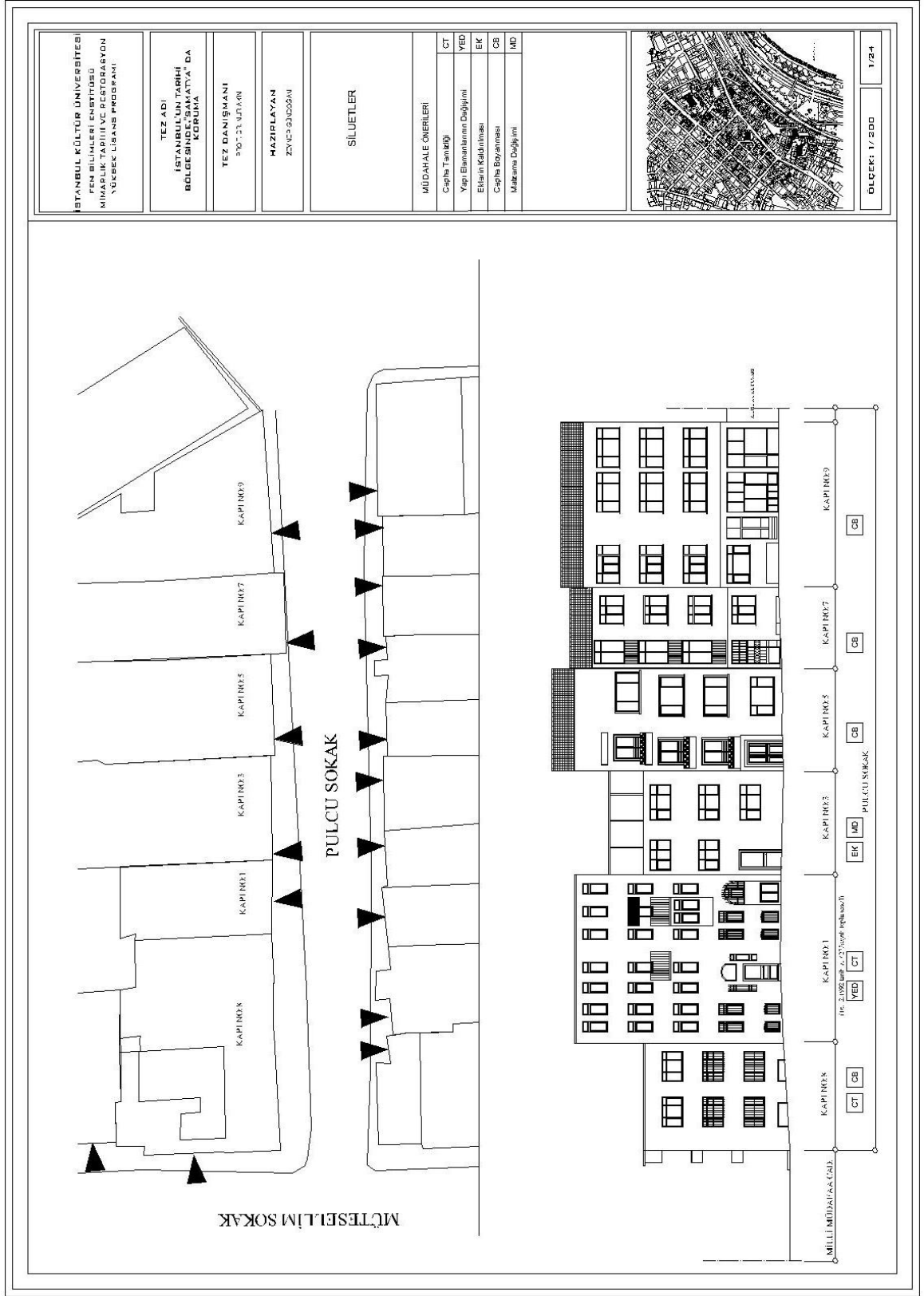
Ayrıca özel çalışma alanı olarak seçilen Pulcu Sokak'ta yapılan mevcut durum tespitlerinin ardından, öneri siluet çalışmaları da yapılmıştır. Bu sayede, özgün mimarinin görüldüğü önemli sokaklardan biri olan Pulcu Sokak'ın sağlıklılaştırılması ve korunmasına yönelik bir çalışma yapılmıştır. Hagios Menas Kilisesi ve sivil mimarlık örneklerinin görülmesi açısından da, bu sokak belirlenen gezi rotası üzerinde yer almaktadır.

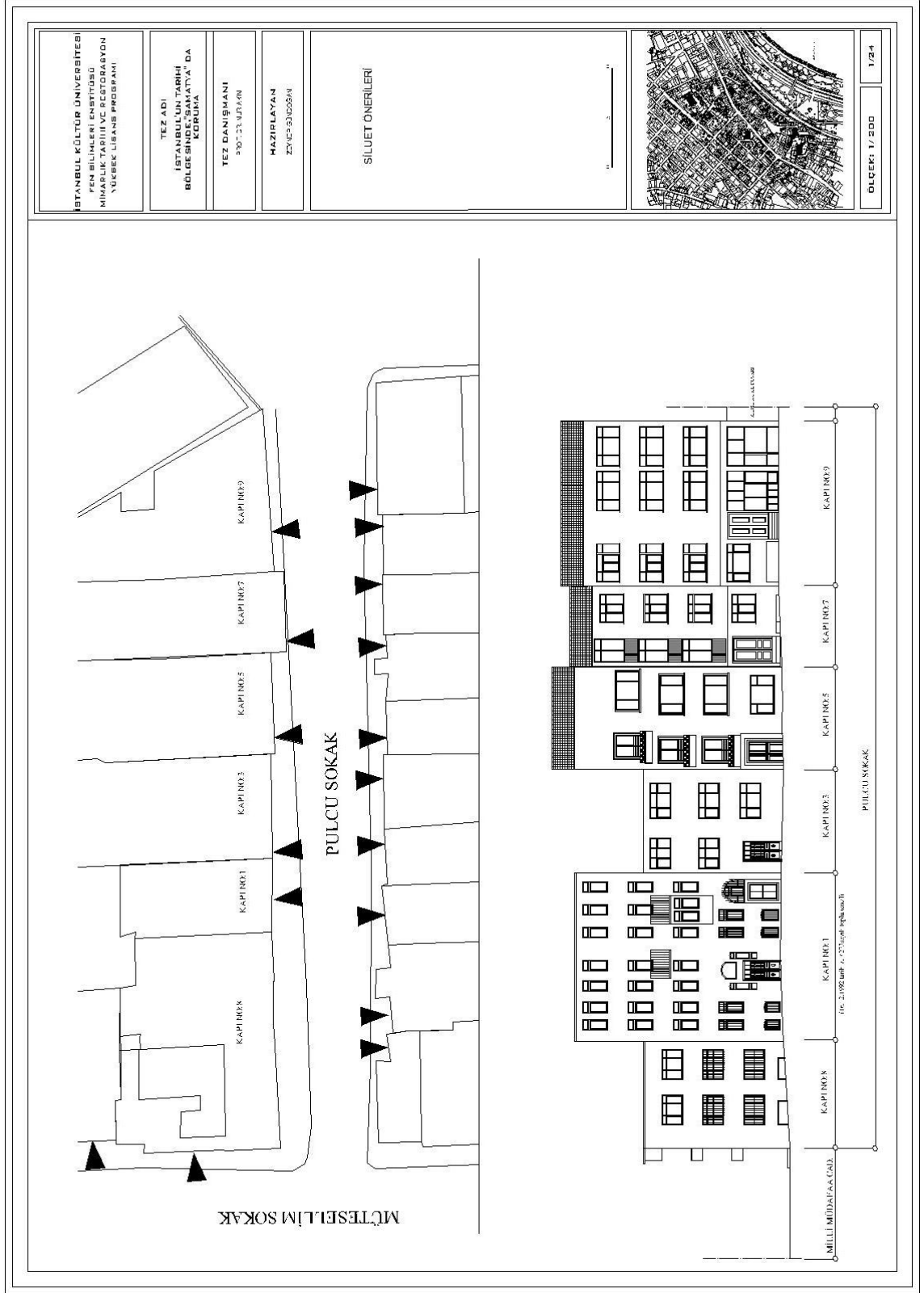
Şekil 142: Bestekar Hakkı Sokak Siluet Çalışması.

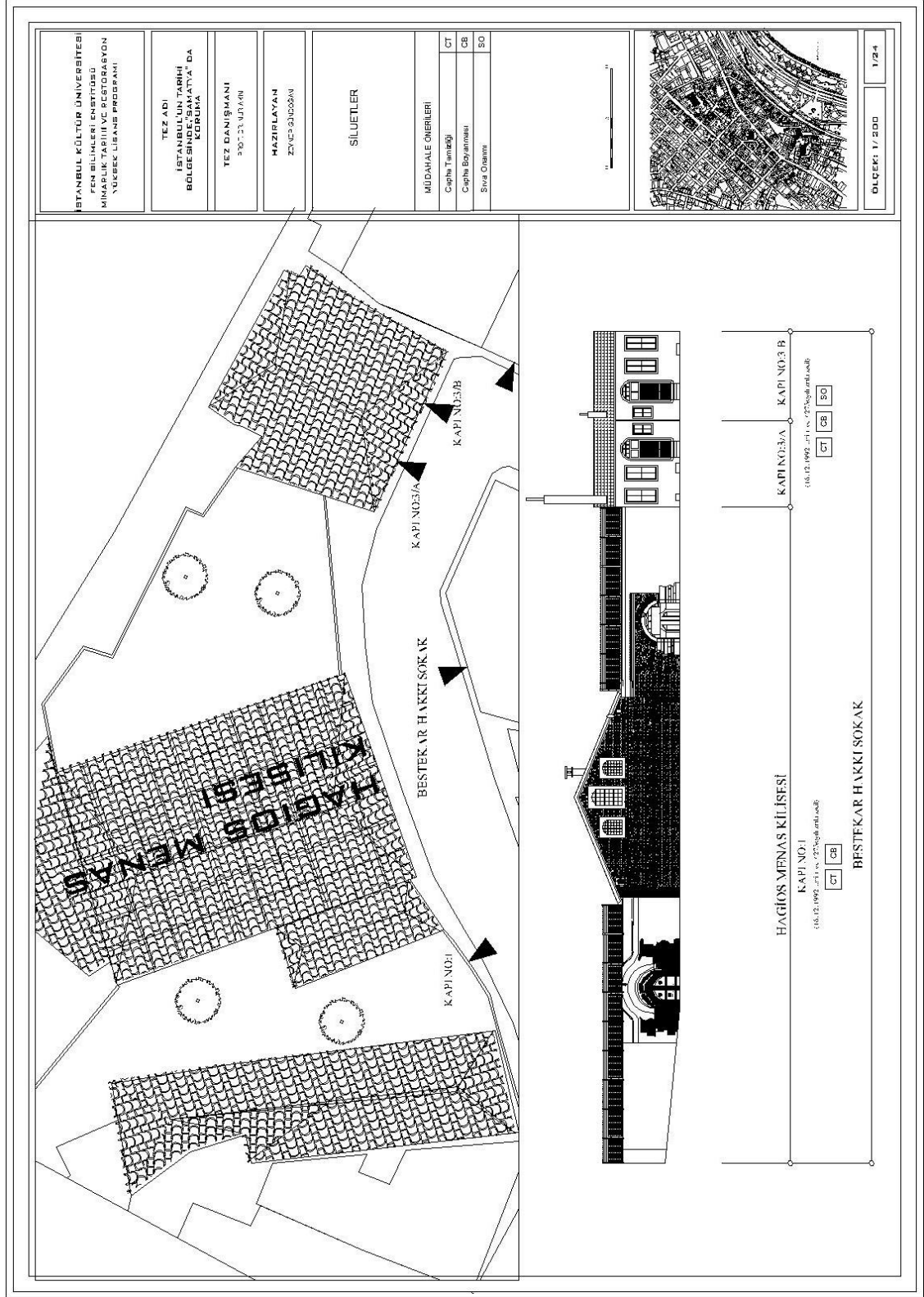
Şekil 143: Bestekar Hakkı Sokak Siluet Öneri Çalışması.

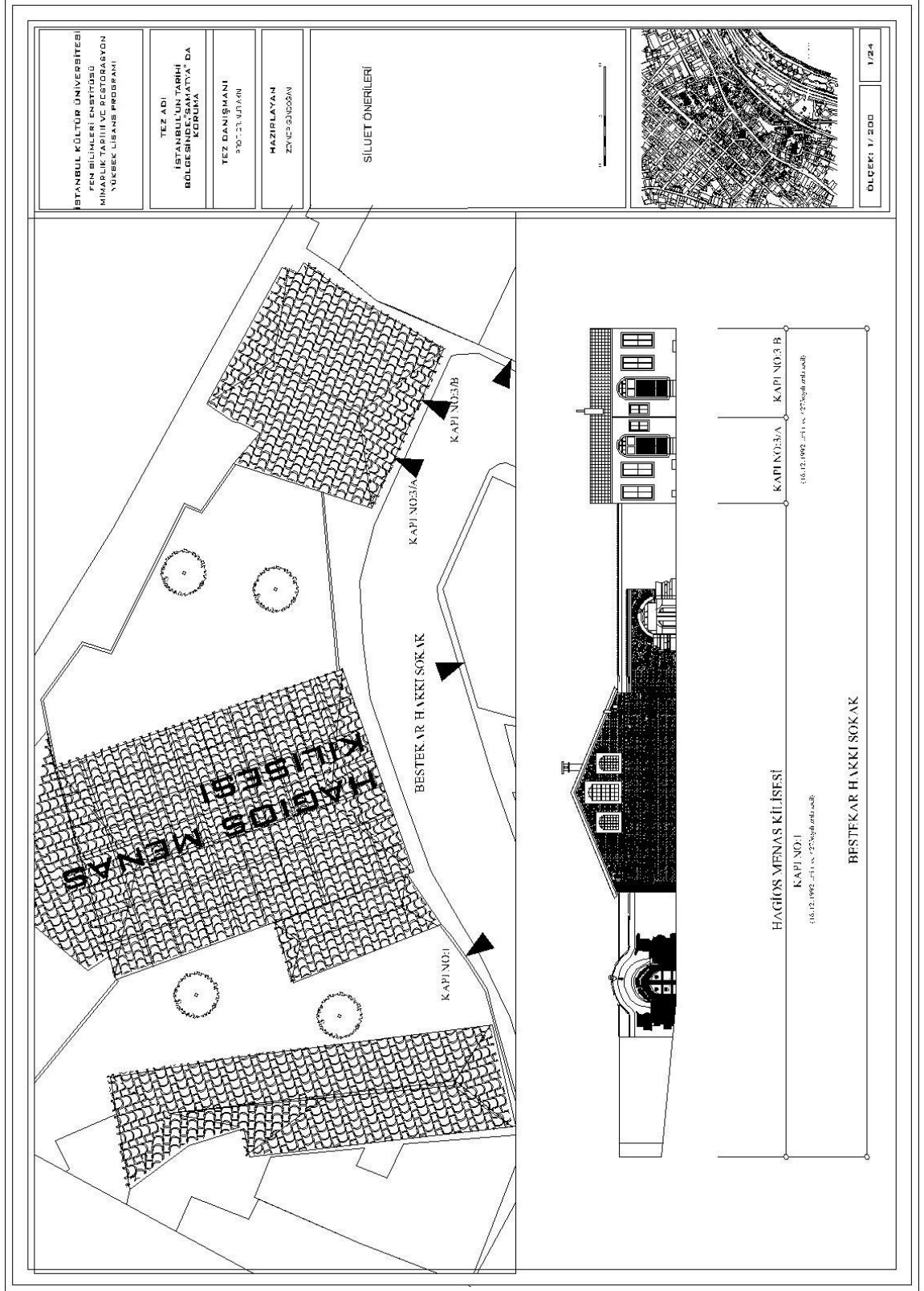
Şekil144: Pulcu Sokak Silüet Çalışması.

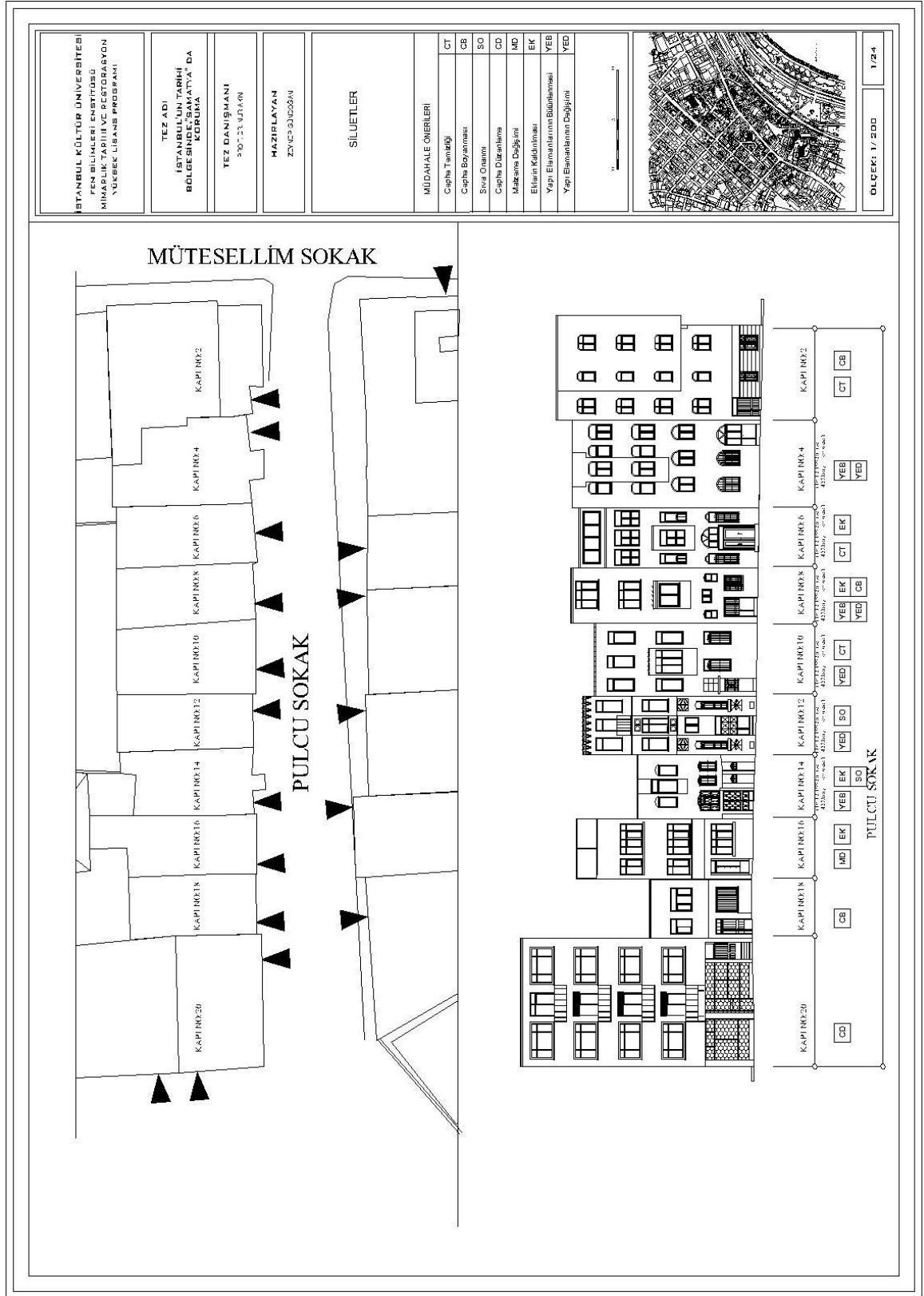
Şekil 145: Pulcu Sokak Silüet Öneri Çalışması.

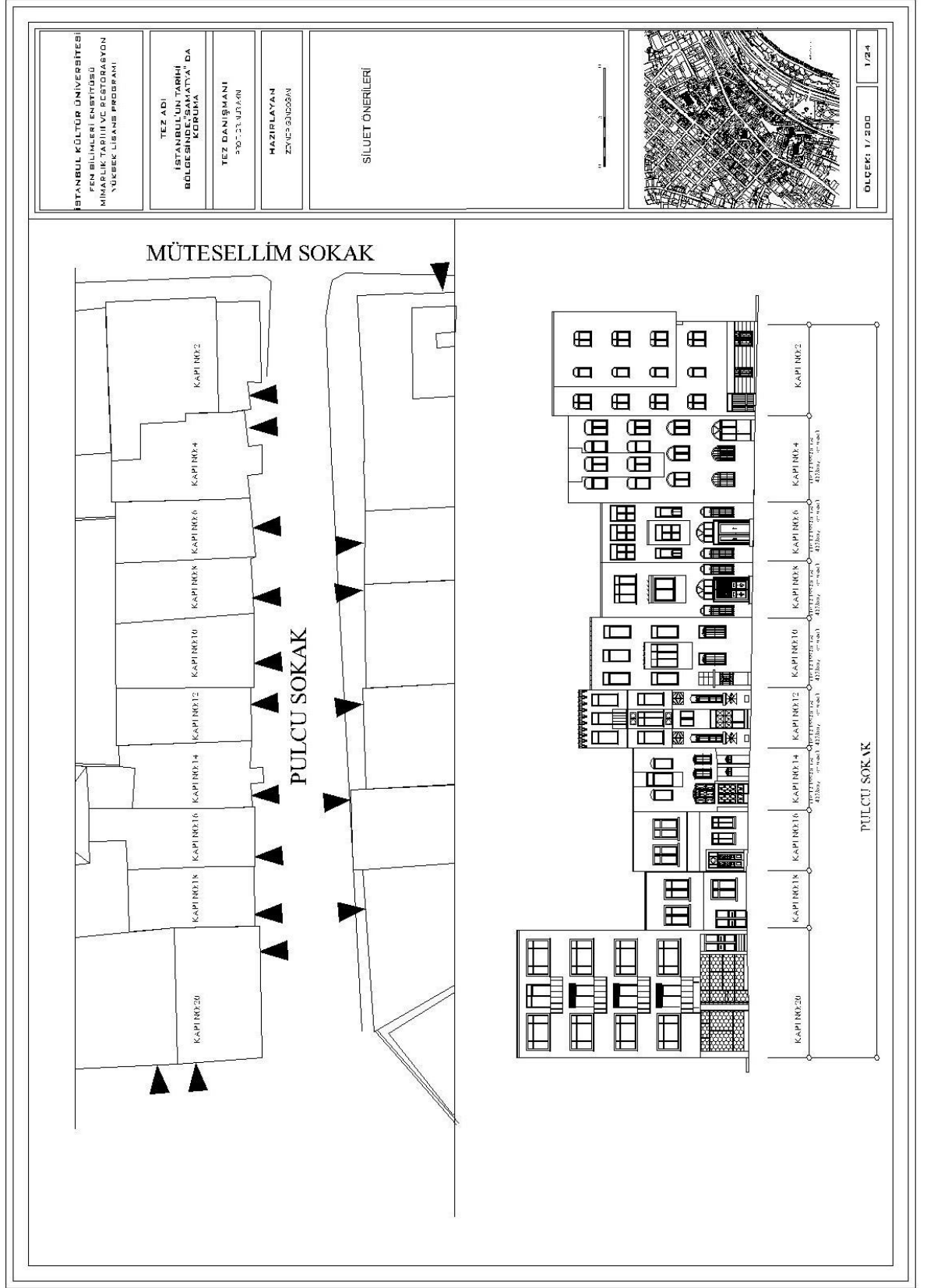
Şekil 146: Bestekar Hakkı Sokak Siluet Çalışması.

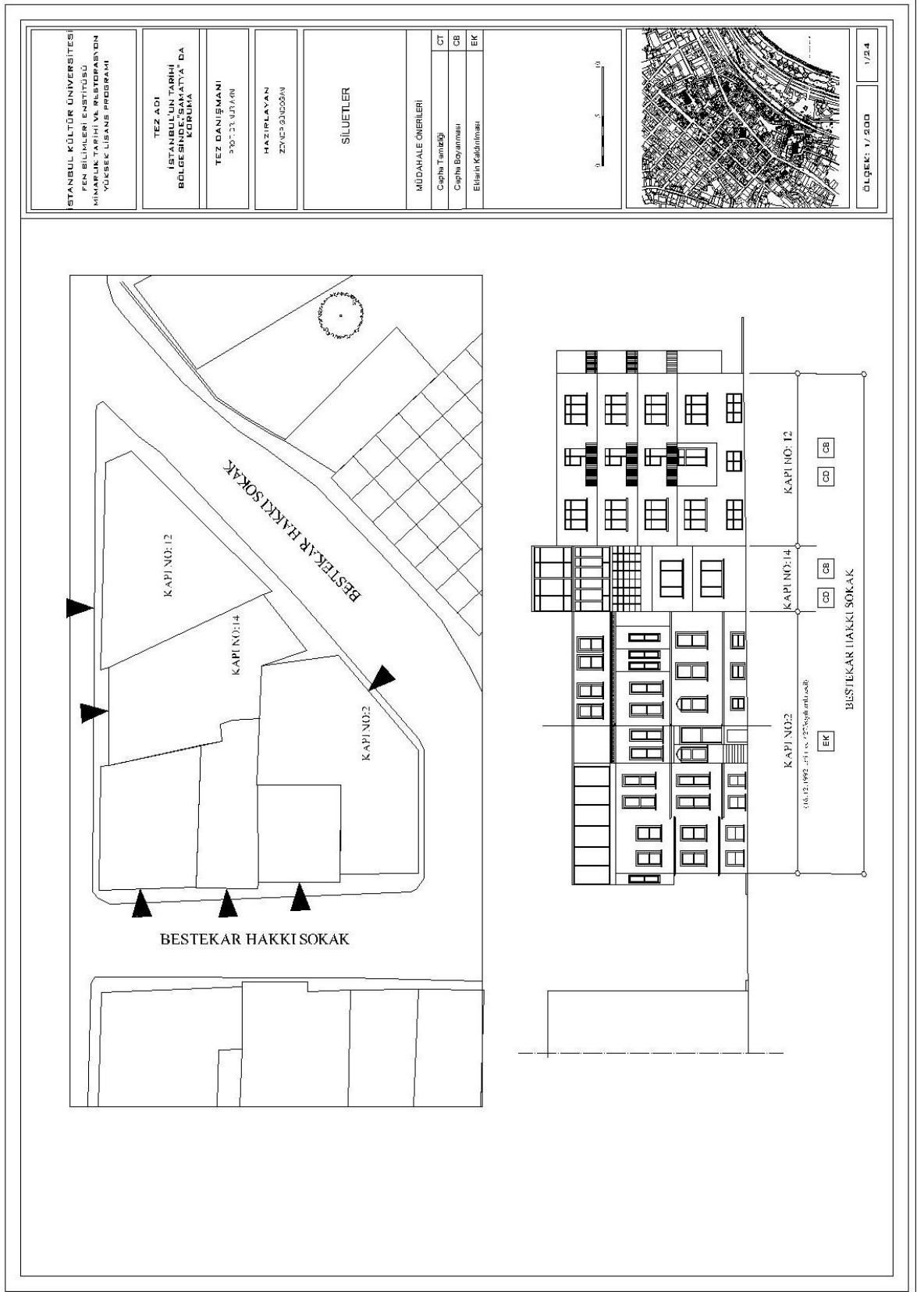
Şekil 147: Bestekar Hakkı Sokak Silüet Öneri Çalışması.

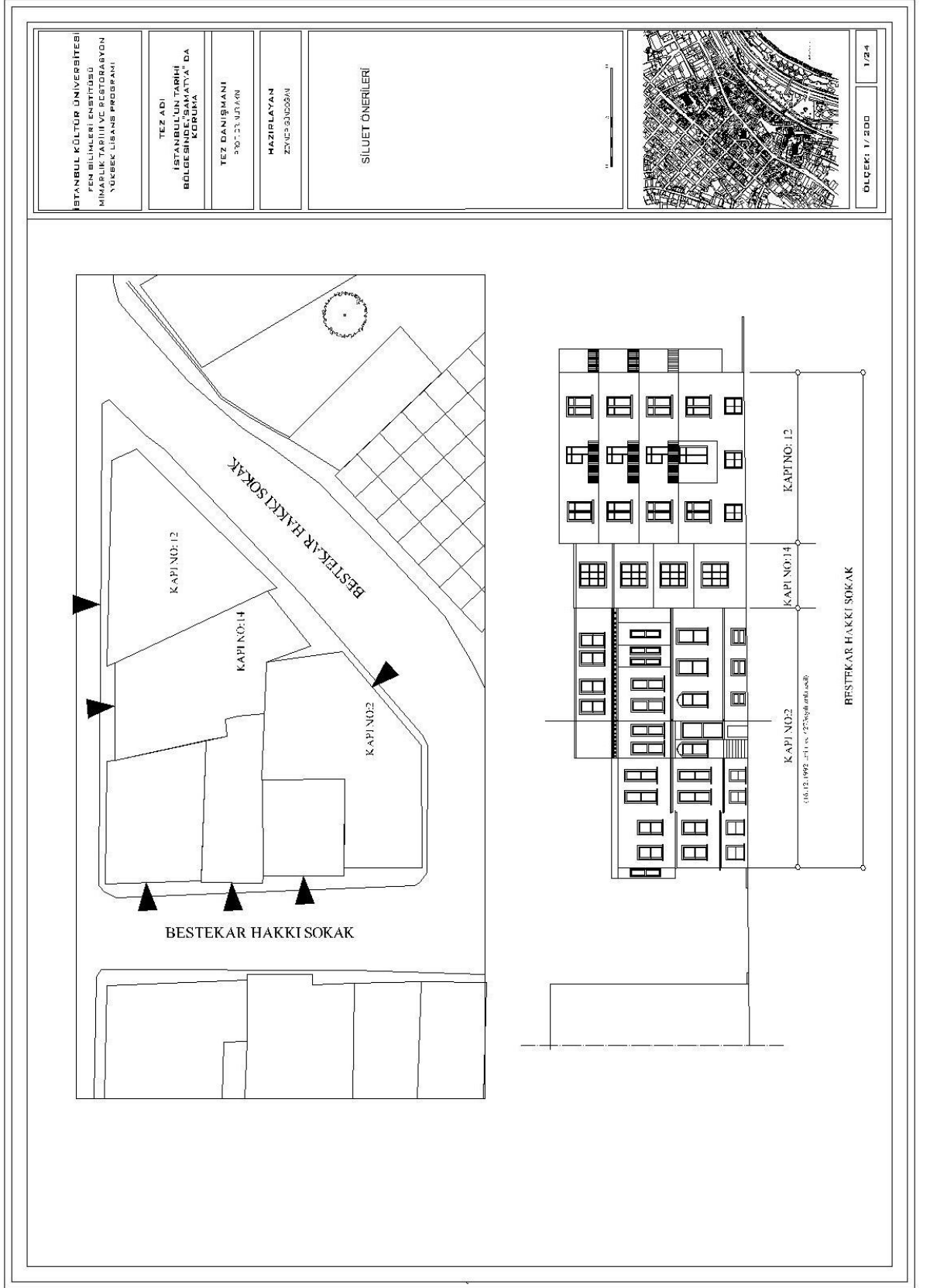
Şekil 148: Pulcu Sokak Siluet Çalışması.

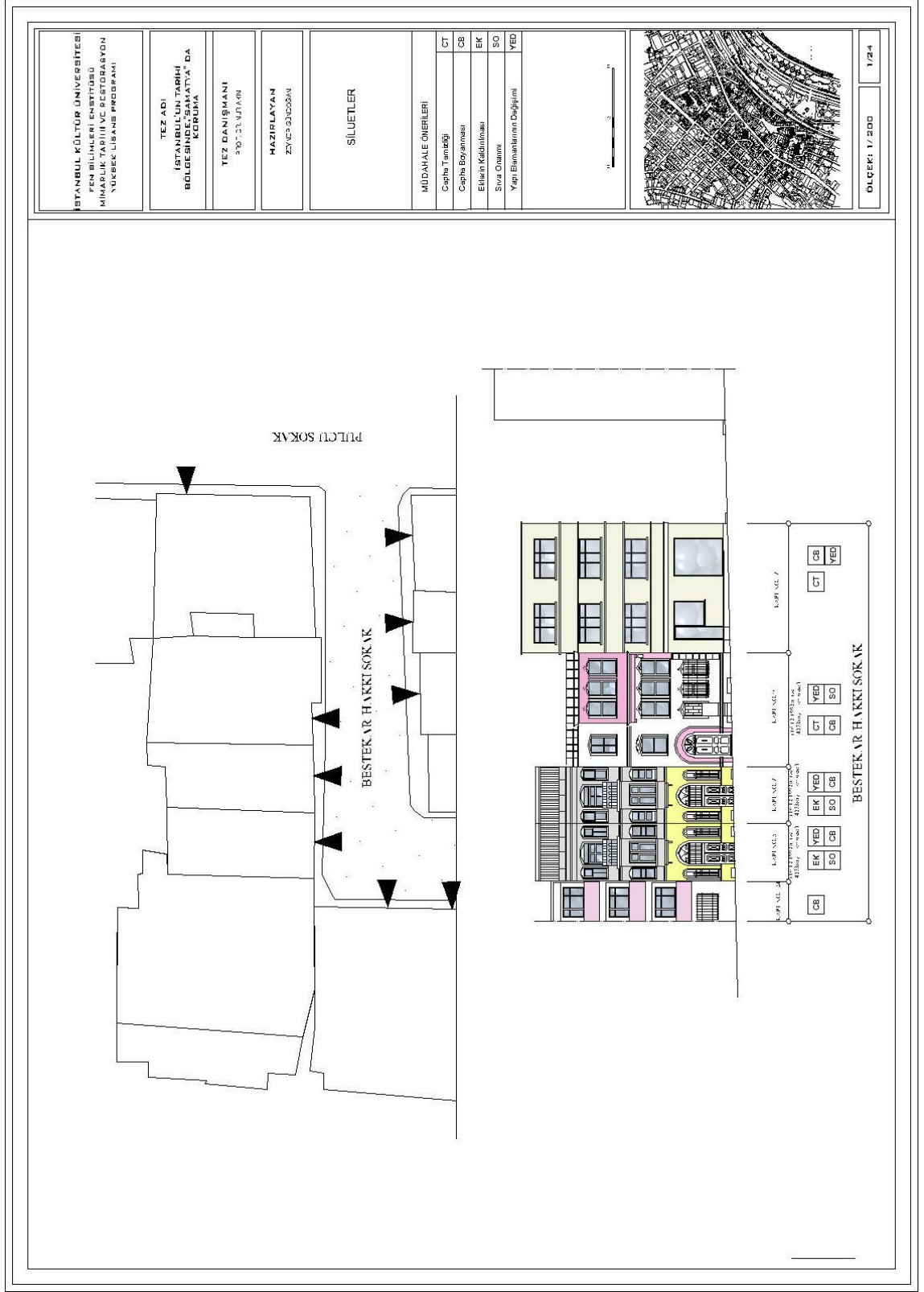
Şekil 149: Pulcu Sokak Silüet Öneri Çalışması.

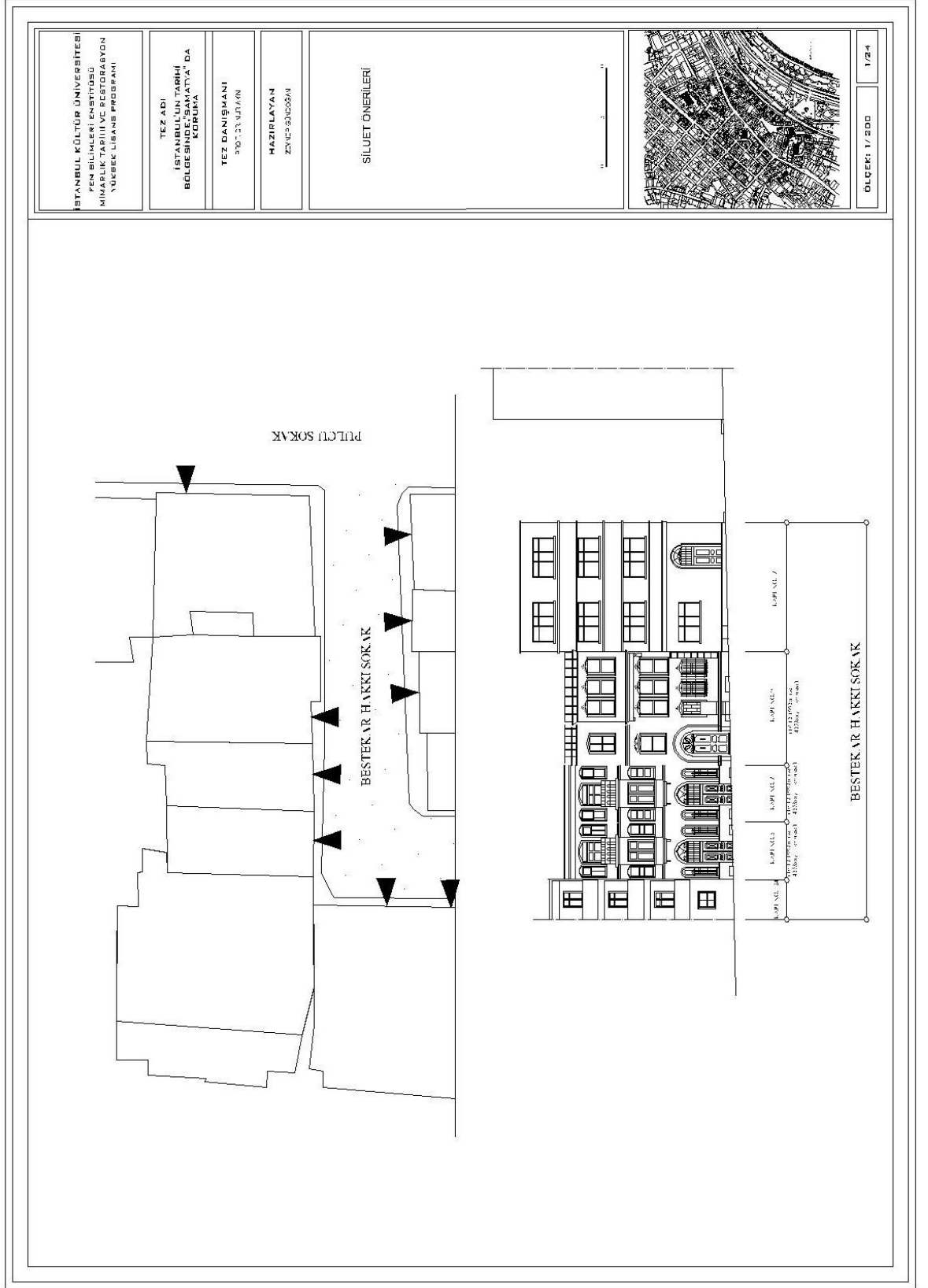
Şekil 150: Bestekar Hakkı Sokak Siluet Çalışması.

Şekil 151: Bestekar Hakkı Sokak Silüet Öneri Çalışması.

Şekil 152: Bestekar Hakkı Sokak Siluet Çalışması.

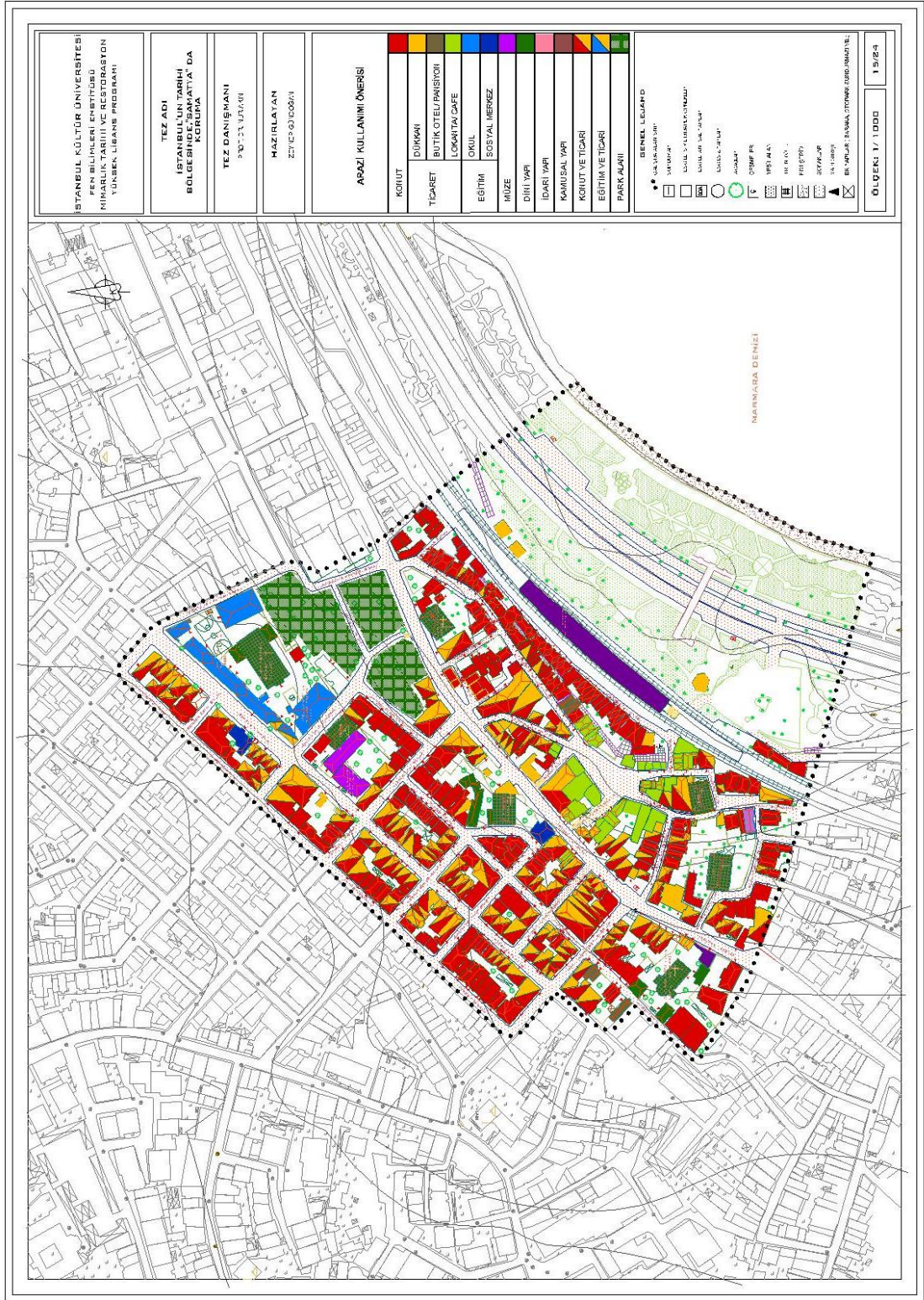

Şekil 153: Bestekar Hakkı Sokak Silüet Öneri Çalışması.

7.2 Yapısal Koruma Önerileri

Büyük Kuleli Caddesi üzerindeki boş durumdaki yapıların(1222 ada 15 parsel, 1222 ada 13 parsel, 1222 ada 14 parsel), tarihi semt meydanının ticaret ağırlıklı olması nedeniyle, restoran vb. faaliyetlere yönelik olarak kullanımı caddenin devamında var olan konutlara bağlı olarak da konut olarak kullanımı önerilmektedir. Bu “karma kullanım”, alanının gece-gündüz yaşar hale gelmesini sağlayacaktır.

Akıncı Sokak No:5 1222 ada 1 parseldeki, mevcutta yine boş olan ahşap yapının ise, iki kilise arasında kalmasının özel durumundan dolayı, burada yaşamış olan ve Samatya'ya çok kültürlülüğü katan Gayrimüslim nüfus göz önünde bulundurularak, onların geleneklerini, eski Samatya'yı anlatan, buradan ayrılış süreçlerini ve sonrasında çeşitli politikalarla semtin hem fiziksel hem de etnik yapısının nasıl değiştiğini çeşitli belge, fotoğraf ve kısa videolarla gösteren, o dönemlerin nesnelere de sergilendiği bir semt müzesi olması, Marmara Caddesi No: 80,78,76,74 1202 ada 17,15,14,13 parseller üzerindeki Surp Kevork Kilisesi'nin karşısında bulunan Ermeni evlerinin ise, Sahakyan Nunyan İlkokulu ve Lisesi'nin karşısında bulunması göz önünde bulundurularak, çocukların çeşitli aktiviteleri gerçekleştirebileceği ve halka yönelik çeşitli seminer ve bilgilendirme çalışmalarının yapılabileceği, sosyal amaçlı kullanılacak bir merkez olması önerilmektedir.

Şekil 154: Arazi Kullanım Önerisi Paftası.

8. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Samatya, tarihi yarımadaının hızla özgün niteliğini yitirmekte olan tarihi bölgelerinden biridir ve kent merkezine yakın olması nedeniyle, bu bozulma daha da hızlı olmaktadır. Sözü edilen bozulmaları önlemek ve özgün nitelikteki yapıların korunmasını sağlamak için alanda çeşitli analiz çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmaların sonucunda, proje sınırları netleşmiş ve sokak bazlı özel proje alanı belirlenmiştir. Amaç, Samatya'ya genel ölçekte önerilen koruma yaklaşımlarının yanı sıra, özgünlüğünü nispeten koruyabilmiş olan Pulcu Sokak'a da koruma ilkeleri doğrultusunda öneriler getirmektir. Surlar, kiliseler, Ağa Hamamı, Abdi Çelebi Camii ve etnik mozaik'in özelliklerini yansıtan konutlarıyla Samatya, gelecek kuşaklara iletilmesi gereken değerleriyle tarihi kimliği korunmalı ve yaşatılmalıdır. Bu nedenle de, yeni yapılaşmanın getirdiği bilinçsiz ve sağlıksız çevreye karşı önlemler alınmalıdır. Kentsel doku ve özgün yapıların oldukça yıpranmasına karşın, kalanlar değerlendirilmeli ve gelecek kuşaklara iletilmelidir. Bunun için, yapısal koruma önerileri arasında yer alan boş ve metruk yapıların işlev verilerek değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Bu yönde kullanıma uygun olan yapılar Samatya Meydanı, Marmara Caddesi ve Orgeneral Abdurrahman Nafiz Gürman Caddesi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Tüm dünyanın ortak mirası kabul edilen ve ülkelerinin ortak geçmişine yönelik izler barındıran Samatya semtinin, kültürel değerlerinin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında koruma yaklaşımları ve bilinçlendirme önemli rol oynamaktadır. Tarihi doku içerisindeki geleneksel mimarlık örneklerinin yaşatılması için; kültürel aktivitelerin geliştirilebileceği, çocuklar için çeşitli aktivite ve oyun odaları olabileceği gibi, yetişkin insanların da çeşitli el sanatları üretimi ve yabancı dil öğrenme gibi eylemleri gerçekleştirebileceği, çalışanlarının gönüllülük esasıyla yer aldığı, ilçe belediyesinin desteklediği bir merkez Marmara Caddesi No:76'daki yapıda oluşturulabilir. Bölgenin tarihsel sürecini ve o bölgede yaşamış olan etnik grupları ele alan bir kütüphane (Marmara Caddesi No:78), dönemsel özellikleri olan eşyalar ve çeşitli belgelerin yer aldığı ayrıca, mübadele sürecinin anlatıldığı bir kent müzesi (Akıncı Sokak No:5) gibi, kamusal işlevlerle yeniden kullanımı sağlanmalıdır. İnsan ölçeğindeki tarihi doku özelliklerini taşıyan yerleşmede yayaların önceliği dikkate alınarak, alanda günlük yaşamı etkilemeyecek şekilde yaya alanları oluşturulmalıdır. Özellikle dışarıdan gelecek olan ziyaretçiler için önerilen gezi

rotasında yer alan ve yapılan analiz çalışmaları sonucunda yayalaştırılmasının uygun olacağı yerler başta olmak üzere, sahil bandında yer alan kullanışsız yaya yollarının iyileştirilmesi önem taşımaktadır. Yörede yaşayanların ve ziyaretçilerin kullanımına yönelik yeterli otopark alanları düzenlenmeli ve tarihi sokak dokularında park eden araçların yoğunluğu azaltılmalıdır. Bu bağlamda, sokakların dar ve merkeze yakın uygun bir alanın olmamasından dolayı, tren yolu ile Kennedy Caddesi arasında kalan ve mevcutta da otopark olarak kullanılan alanın işlevini sürdürmesi önerilmektedir. Açık mekânlar, meydanlar ve yaya yollarının uygun yerlerinde görsel kaliteyi artırıcı peyzaj ve çevre düzenleme çalışmaları yapılmalıdır. Bitkilendirmede seçilecek türlerin geleneksel dokunun silüetini bozmasına, doku, biçim ve renkleri ile tarihi dokuya nitelik katmasına özen gösterilmelidir. Ayrıca kullanılacak bitkilerin tarihi yapılara zarar verecek sarmaşık vb. bitki türlerinden olmaması ve yöreyle uygun nitelik taşıyacak türden olmaları göz önünde tutulmalıdır. Tarihi Samatya Meydanı'nda yer alan sur parçası sarmaşıkla kapandığı için görsel açıdan da algısı azalmıştır. Bu durumda, sarmaşığın özgün taşa zarar verip vermediği incelenmeli ve eğer zarar vermiyorsa, pitoresk değeri nedeniyle aynen korunmalıdır. Samatya'da tescilli yapıların çoğunluğu özgün niteliklerini kısmen koruyabilmiş yapılardır. Zamanla kullanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda, özellikle özel proje alanı olan Pulcu Sokak'taki yapılara yeni eklemeler yapılmıştır. Bu yapılar, özgün plan tipleri ve cephe özellikleri doğrultusunda onarılmalı ve yapıya sonradan eklenen niteliksiz ekler kaldırılmalıdır. Sit alanı içindeki yeni yapılaşmada koruma amaçlı imar planının belirlediği koşulların sağlanması ve geleneksel kent dokusunun özgünlüğünün bozulmaması için resmi kurumların denetim ve yaptırımlarını arttırması gerekmektedir. Sivil mimarlık örneği olan yapılarda oturan kesimin, binalarında yapacakları yenileme ve onarım faaliyetlerini doğru koruma önerileri çerçevesinde gerçekleştirmeleri, yeni yapılarda oturanların ise, geleneksel dokuyla bir bütün oluşturabilecek, kontur, gabari, renk gibi açılardan çevresiyle uyumlu düzenlemelere gitmeleri gerekmektedir. Yeni yapılacak yapılar topografyaya uygun bir şekilde konumlanmalıdır. Yapılar parsel üzerinde konumlanırken, geleneksel dokudaki komşuluk ilişkilerine dikkat edilmelidir.

Kültür varlıklarının korunmasına yönelik çalışmalar ulusal ve uluslararası boyutta önemli olan kültür varlıklarının tanıtılmalarını ve dolayısıyla korunmalarını gerçekleştirebileceği gibi; kente ekonomik kaynak sağlayacak turizm potansiyeline de olumlu katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

ALTUN, F., İstanbul'un 100 Roma Bizans Eseri, Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.

ATAYMAN, V., Samatya Dinmeyen Tını, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2010.

BANOĞLU, N., İstanbul Cehennemi Tarihte Büyük Yangınlar, Kapı Yayınları, İstanbul, 2008.

BARKAN,Ö.L., AYVERDİ E.H., İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri 953 (1546) Tarihli, İstanbul, 1970.

BELGE, M., İstanbul Gezi Rehberi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul,2010.

BEKTAŞ, C., Koruma Onarım, YEM Yayınları, İstanbul, 1992.

BİLGİLİ,A.E., "İstanbul ve Mimari",Şehir ve Kültür: İstanbul, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü,İstanbul,2010.

BÜYÜKKARCI, S.,(a)Türkiye'de Rum Okulları, Yelken Yayınları,Konya, 2003.

(b)İstanbul Ermeni Okulları, Yelken Yayınları, Konya, 2003.

CAN, K., Yaşayıp Unuttuğumuz İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayını, İstanbul, 2009.

CENGİZKAN, K.- GÜNEL, D., İçkalpakçı Çıkmazı- Bir Sokağın Monografisi, Fotografik Vizyon Yayınları, İstanbul, 2002.

CEZAR,M., "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler", Türk Sanat Tarihi Araştırma ve İncelemeleri Dergisi-1, 327-349, İstanbul, 1963.

ÇELİK, Z., 19. Yüzyılda Osmanlı Başkenti Değişen İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul ,1998.

DEMİRTAŞ, M., "XVI. Yüzyılda Meydana Gelen Tabii Afetlerin İstanbul'un Sosyal ve Ekonomik Hayatına Etkilerine Dair Bazı Misaller", Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, 37-50, Erzurum, 2004.

DENER, D., ÖZMEN, İ., Şehir Yüzeylerindeki Kötü Sözler, Acta Turcia, Sayı 2/1, 2009.

FATİH BELEDİYESİ, Fatih İlk İstanbul, Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, İstanbul, 2003.

GÖNCÜOĞLU, S.F., İstanbul'un Kitabı Fatih, Fatih Belediyesi Başkanlığı Kültür Yayınları, Cilt 1, İstanbul, 2011.

GÜVEN, D., Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005.

GYLLUS, P., İstanbul'un Tarihi Eserleri, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1997.

İLERİ, İ., "Azınlıkların Eğitimi", Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı 17, 2005.

İNALCIK, H., "İstanbul", DİA.XXIII, TDV Yayınları, 220-239, 1996.

İNCİCIYAN, P.G., XVIII. Asırda İstanbul, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1956.

İBB PLANLAMA VE İMAR MÜDÜRLÜĞÜ, Tarihi Yarımada Eminönü-Fatih 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu, Cilt:1, İstanbul, 2003.

İTO, Kıtaların, Denizlerin, Yolların, Tacirlerin Buluştuğu Kent İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 2003.

KARACA, Z., İstanbul'da Osmanlı Dönemi Rum Kiliseleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995.

KAYABOĞAZI, Ş., İstanbul ve Dolayı Coğrafyası, Milli Mecmus Basımevi, İstanbul, 1947.

KOS, K., Bizans'tan Osmanlı'ya İstanbul Mimarisinin Doğu Kökeni, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008.

KUBAN, D., İstanbul Bir Kent Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2004.

MILLINGER, A., Konstantinopolis İstanbul, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2003.

MINTZURI, H., İstanbul Anıları 1897-1940, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1993.

MÜLLER- WIENER, W., İstanbul'un Tarihsel Topoğrafyası, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,2007.

ORTAYLI, İ., İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, Hil Yayınları, İstanbul,1995.

ÖZGAN, T. (1991), Samatya Tarihsel Merkez Çevre Araştırması Koruma ve Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi (Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü).

ÖZTÜRK, S., Selanik, MB Yayınevi, İstanbul, 2009.

ÖZYALÇINER A., SEZER S., Üç Dinin Buluştuğu Kent İstanbul, İnkılâp Yayınevi, İstanbul, 2003.

SAKİN,O., Osmanlı'da Etnik Yapı ve 1914 Nüfusu, Ekim Yayınları, İstanbul, 2008.

SAV, M., "Sancaktar Hayreddin Mescidi", Vakıflar Dergisi, Sayı:33,s.53-66,2010.

SCHNEIDER, Alfons M., "XV.Yüzyılda İstanbul'un Nüfusu", Türk Tarih Kurumu Belleten,61:35-48, Lev.IX-X, 1952.

STEFANOS, Y., Milliyetler ve Sınırlar- Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

ŞİMŞEK,H., "Osmanlı Dönemi Eğitim Sorunları: Yol Güvenliği (Trafik) ve Okul Servisçiliğine Dair Tarihsel Bir İnceleme", Kuramsal Eğitimbilim, 3 (1), 135-147, 2010.

TSAİ, K., A Timeline of Eastern Church History,Divine Ascent Press, CA, 2004.

TUNCER GÜRKAŞ, E. (2010), Yer Üzerine Bir Okuma Denemesi: Samatya " Yer-Kurma" Pratikleri, Doktora Tezi(Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü).

TÜRKER, O., Psomatia'dan Samatya'ya Bir Bizans Semtinin Hikâyesi, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2010.

ÜREKLİ, F., İstanbul'da 1894 Depremi, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.

<http://kentvedemiryolu.com/icerik.php?id=761>

<http://www.istanbulrumazinligi.com>

<http://www.tayproject.org/dosyabizmar.html>.

EKLER

EK -1

**ANKET SORULARI
İŞYERİ**

Mahalle :

Sokak :

Kapı No :

Harita No :

Yapının Kullanımı:

Bodrum :

Zemin :

Üst Katlar :

1. Çalışan kişi sayısı:
2. Çalışanların yaşları:
3. Çalışanların öğrenim durumları

Üniversite Lise Ortaokul İlkokul
Hiç

4. A) Çalışanlar, yılın hangi dönemlerinde çalışıyorlar?
B) Bina günün hangi saatlerinde kullanılıyor?

MÜLKİYET DURUMU

5. Kiracı mısınız? Evet Hayır
6. İşyeri sizin mi? Evet Hayır
7. Yapının mülkiyet durumu: Özel Vakıf Belediye
Diğer
8. Kiracıysanız kira bedeli nedir?
9. Mal sahibiyse, binanızı satsanız sizce değeri ne olur?
10. Kiraya taşınırsanız, en fazla ne kadar ödeyebilirsiniz?

SOSYAL HAREKETLİLİK

11. Nerelisiniz, çalışanlarınız genelde nereli?
12. Kaç yıldan beri İstanbul'da bulunmaktasınız?
13. Geliş nedeniniz nedir?
14. Kaç yıldır bu semtte çalışıyorsunuz?
15. Kaç yıldır bu binada çalışıyorsunuz?
16. İş değiştirdiniz mi? Cevabınız evetse daha önce ne iş yaptınız?
17. Aylık kazancınızda farklılık oldu mu?
18. Nerede oturuyorsunuz?
19. Çalışanlarınızın oturduğu yerler?

YAPI HAKKINDA DÜŞÜNCELER

20. İşyerindeki çalışma koşulları fiziksel ortam açısından elverişli mi?
Evet Hayır
21. Yapıda aşağıdakilerden hangisi var?
Su Elektrik Doğalgaz
22. Isıtma için ne kullanıyorsunuz?
Soba elektrik kalorifer katalitik
23. Yapının işyeri olarak kullanılma nedeni nedir?
Merkeze yakınlık Kiracının ucuzluğu

- Başka işyerlerine yakınlığı Kendi mülkü Çalışan eleman sağlama kolaylığı
24. Yapıya ek / müdahale yapıldı mı? Evet Hayır
25. Varsa neler?
26. Yapının tamiratı için devlet size yardım etse, ona borçlansanız ödeme için her ay ne kadar para ayırabilirsiniz?
27. Sizce bu eski yapılar korunmalı mı? Evet Hayır

ÇEVREYLE İLGİLİ DÜŞÜNCELER

28. Bulduğunuz çevreden memnun musunuz? Evet Hayır
29. Cevabınız evetse, neden?

30. Cevabınız hayırsa, şikayetleriniz nelerdir?

31. Ulaşım aracı olarak neyi tercih ediyorsunuz?
Otobüs	Tramway	Özel Araç	Kamyon
Minibüs	Tren	Dolmuş	Bisiklet
32. Otomobiliniz varsa, nereye park ediyorsunuz?
33. Boş alanların nasıl değerlendirilmesini istersiniz?
Yeşil Alan	Yeni Bina	Otopark
34. “Yeni bina” istediğiniz takdirde ne tür bina olsun istersiniz?

35. Nasıl bir çevrede yaşamak istersiniz?

Bu çevrede bir yer memleketimde	İstanbul’un başka bir bölgesi	Kendi
36. İşyerinizin nereye yakın olmasını istersiniz?

İ.K.Ü. MİMARLIK BÖLÜMÜ

ESKİ DOKU/SOSYAL ANKET FORMU

Anketin yapıldığı il:

İlçe:

Mahalle:

Sokak:

Ev No.:

Yapının Kullanımı:

Zemin 1)

2)

1. Kat 1)

2)

1. Hane reisinden başlayarak bu evde oturanları sayar mısınız?

Adı	Hane reisine göre akrabalık	Cinsiyeti	Yaşı	Doğum yeri	Öğrenimi

İşi	İş yeri	Aylık kazancı

2. Evin erkeği meslek değiştirdi mi? Evet Hayır
3. Evin gelirinde farklılık oldu mu? Evet Hayır
4. Evlenmiş çocuklarla beraber mi oturuluyor? Evet Hayır
5. İzmit'in yerlisi misiniz? Evet Hayır
6. Cevabınız hayırsa, buraya nereden geldiniz?
Kaç yılında geldiniz?
Geliş nedeniniz?
Geldiğiniz yerde ne iş yapardınız?
7. Kaç yıldır bu evde oturuyorsunuz? Evet Hayır
8. Ev sahibi misiniz? Evet Hayır
9. Evinizi satsanız kaçta satardınız? Evet Hayır
10. Evinizin kirası nedir? Evet Hayır
11. Evinizden memnun musunuz? Evet Hayır
12. Cevabınız evetse, neden? Evet Hayır
13. Cevabınız hayırsa, neden? Evet Hayır
14. Taşınmayı düşünüyor musunuz? Evet Hayır
15. Cevabınız hayırsa, neden başka yere taşınmıyorsunuz? Evet Hayır
16. Taşınacaksınız yada taşınabilseydiniz nasıl bir evde oturmak isterdiniz?

17. Bu evden taşınırsanız nereye taşınmak istediniz?
18. Evinizin güneş ve hava almasından memnun musunuz? Evet Hayır
19. Bahçeniz / avlunuz var mı? Evet Hayır
20. Varsa evinizin bahçesinden memnun musunuz? Evet Hayır
Cevabınız evetse, neden?
Cevabınız hayırsa, neden?
21. Evinizde yemeği nerede yapıyorsunuz? Neden? Evet Hayır
22. Sizce bu yer yeterli mi? Evet Hayır
23. Evinizin neresini oturma kısmı olarak kullanıyorsunuz? Neden?
24. Sizce bu yer yeterli mi?
25. Evinizin neresini yatma yeri olarak kullanıyorsunuz? (Evin reisi ve karısı ile konuşuluyorsa)
Evin reisi ve karısı nerede yatar?
(Ailenin herhangi bir ferdi ile konuşuluyorsa)
26. Sizce bu yer yeterli mi? Evet Hayır
27. Çocuklar nerede yatarlar? Evet Hayır
28. Sizce bu yer yeterli mi? Evet Hayır
29. Varsa, büyükanne-büyükbaba nerede yatar? Evet Hayır
30. Sizce bu yer yeterli mi? Evet Hayır
31. Gece aile toplu halde oturur mu? Cevabınız evetse, nerede oturur?
32. Yemek nerede pişirirsiniz?
33. Çamaşır nerede yıkarsınız? Evet Hayır
34. Çocukların ayrı odası var mıdır? Evet Hayır
35. Nerede oynarlar?
36. Nerede ders çalışırlar? Evet Hayır
37. Mahallenizde gürültü yapan oluyor mu? Cevabınız evetse kimler yapıyor? Evet Hayır
38. Mahalleyi kalabalık buluyor musunuz? Evet Hayır Kısmen
Cevabınız evetse, neden?
Cevabınız hayırsa, neden?
Bazı bakımlardan evetse, hangi bakımlardan?
39. İyi görüştüğünüz kaç komşunuz var? Evet Hayır
40. Komşularınız birbiriyle iyi geçinebiliyor mu? Evet Hayır
41. Aynı sokakta oturan akrabanız var mı? Evet Hayır
42. Aynı mahallede oturan akrabanız var mı? Evet Hayır
43. Evinizde dışarıda satmak için ip eğirmek, halı dokumak, kundura yapmak gibi işler yapıyor musunuz? Evet Hayır
Cevabınız evetse, ne yapıyorsunuz?
Bunu evinizin neresinde yapıyorsunuz?
Cevabınız hayırsa, eskiden yaparmıydınız?
Cevabınız evetse, bunu evinizin neresinde yapıyordunuz?
44. Şimdi orasını nasıl kullanıyorsunuz?
45. Evinizin aşağıdakilerden hangisine yakın olmasını istediniz?
Çarşı	Park
Kahve	Cami
Okul	Başka....
46. Aşağıdakilerden hangisine sahipsiniz?
At arabası	Bisiklet
Motosiklet	Otomobi
Traktör	Hiçbiri

47. Olmayanları almayı düşünüyor musunuz? Evet Hayır
Cevabınız evetse, neden?
Cevabınız hayırsa, neden?
48. Kira evine taşınmak gerekseydi, en fazla ne kadar kira ödeyebilirdiniz?
49. Bu evin ilk yapılışından bu yana ilaveler var mı? Evet Hayır
Varsa, nedir?
50. Bu değişiklik için para harcayabilir miydiniz? Evet Hayır
51. Evinizin içinde değişiklik yapılmasını ister miydiniz? Evet Hayır
Cevabınız evetse, ne isterdiniz?
52. Bu değişiklik için para harcayabilir miydiniz? Evet Hayır
53. Evinizin bakımını ister miydiniz? Evet Hayır
54. Bu iş için para harcayabilir miydiniz? Evet Hayır
55. Evinizin tamirati için taşınmak zorunda kalsanız, tamirattan sonra tekrar aynı eve dönmek ister miydiniz? Evet Hayır
56. Evinizin tamirati için devlet size yardım etse, ona borçlansanız; her ay ödeme için bütçenizden ne kadar para ayırabilirdiniz?
57. Eski evleri daha iyi yapmak için sizce ne yapmak gerekir?
58. Sizce bu eski evler korunmalı mıdır? Bilmiyorum Evet Hayır
Cevabınız evetse, neden?
Cevabınız hayırsa, neden?
59. Sizce bu eski evleri ne yapmalı?
60. Sizce bu eski evler yıkılarak yerine yenileri yapılmalı mıdır? Bilmiyorum Evet Hayır
61. İzmit'teki bütün eski evleri böyle mi yapmalı?
62. Bu eski evlerde, yeni evlerde bulduğunuz banyo, tuvalet, mutfak, yemek odası gibi düzenlemeleri bulsaydınız yine de apartman dairesini tercih eder miydiniz? Bilmiyorum Evet Hayır

GÖZLEMLER:

Anketi Yapan
Tarih

EK-3

Toplu Tescil Kararları

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL İLİ İZMİR KÜLTÜR ve TAPU BAKANLIĞI
KORUMA BÜRÜSÜ
K A R A R

Toplantı Tarihi ve No :
Karar Tarihi ve No : 16.12.1992-257
16.12.1992-4273

Toplantı Yeri
İSTİ,

İstanbul İli, Fatih İlçesi, Millet Cad. ile Haremca Sahil geridi arasında kalan III. bölgeye ilişkin, Fatih İlçesi Belediye Başkanlığının 13.2.1992 gün ve 117 sayılı yazısı ekinde Kuruluşa iletilen imar planlarının incelenmesine esas olmak üzere Müdürlüğümüzce yapılan toplu tespit çalışmaları değerlendirildiği yapılan görüşme sonucunda;

I. Tescil kaydı devam eden ve tescil kapsamına alınan anıtsal yapılar

1-a) Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.5.1978 gün ve 1369 sayılı-10.6.1983 gün ve 15067 sayılı kararlar ile tescilli olan anıtsal yapıların tescilini devamına,

MADA	PARSEL:	
2904	2	Malgazade Mektebi.
1074	20	Malga Camii
1240	1	Aya Kostantin Kilisesi.
1272	21	Studios Manastırı
1272	34	Barniç
1272	4	Ayazma
1077	50	İbrahim İlyas Camii
1077	49	Çeşme
1290	40	Tülbentçizade Çeşmesi.
1068	22	Kırkkubbe Camii (Hacı Hüseyinpaşa)
1074	46	Çeşme
1312	1	Çeşme

T.C.
KÜLTÜR BAKANLIĞI
İSTANBUL İZMİR BAHARLI KÜLTÜR VE TARİHİ VARLIKLARI
BÖLÜMÜ

- 19 -

K A R A R

Toplantı Tarihi ve No : 16.12.1992-257
Karar Tarihi ve No : 16.12.1992-4273

Toplantı Yeri
İST.

ADA-PARSEL	ADA-PARSEL	ADA-PARSEL
(1222-67)	(1222-68)	(1222-69)
(1222-70)	(1222-71)	(1222-72)
(1222-73)	(1224-6)	(1228-1)
(1228-2)	(1228-5)	(1228-6)
(1228-7)	(1232-2)	(1233-11)
(1233-14)	(1233-15)	(1233-17)
(1233-21)	(1233-22)	(1234- 2)
(1234-3)	(1234-5)	(1234- 6)
(1234-7)	(1234-8)	(1234- 9)
(1234-13)	(1236-1)	(1236-10 ve 11)
(1236-28)	(1236- 29)	(1236-30)
(1236-31)	(1236-35)	(1237- 4)
(1237-5)		

II e) ÇEŞİTLİ ÖZEL KARARLARLA TESCİLLİ OLAN SİVİL MİMARLIK ÖRNEĞİ YAPILARIN TESCİL-
LERİNİN DEVAMINA,

PAFTA:	ADA:	PARSEL:	ADRES:
243 DV Id	1160	40	Koca Mustafa paşa Cad.
"	1067	13	Güzel Çalgıcı Sok. No:10
"	1202	14,15,16,17	Marmara Cad. No:104/1-106-108-110
"	1171	1	Ağızlık Sok No:1 /...

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
İSTANBUL İ NÜMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

K A R A R

Toplantı Tarihi ve No : 112 - 7.3.1990
Karar Tarihi ve No. : 1635 - 7.3.1990

Toplantı Yeri : İST.

LİSTE I (PATİN)

TESCİL KAYDI DEVAM EDEN ANITSAL YAPILAR
(M-104 M-105 I-105)

EMV. NO.	ADA	PARSSEL	SOKAK / KAFI	NO.
1	1237	2	Hacı Hüseyin Cami Sok.	(İtalyan Kilisesi)
2	1237	14		(Hacı Hüseyinağa Camii)
3	1238	17		(Arap Fıyusu Mektebi ve Çeşme)
4	1225	1		(Kilise)
5	1149	1	Sarıca Caddesi	(Eyyemez Tekkesi)
6	1150	1	" "	(Eyyemez Camii)
7	100	10	" "	(Davutpaşa Hanımı)
8	1245			("arlıkapı Ermeni Kilisesi)

LİSTE 2 (PATİN)

TESCİL EDİLEN ANITSAL YAPILAR

1	1222	75	Kalpakağı Sokağı	(Çeşme)
2	1121	7	Helvacı Tahsin Sok.	(Taşbina)

LİSTE 3 (PATİN)

TESCİL KAYDI DEVAM EDEN SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİ

1	1222	73	Kalpakağı Sokağı
2	"	72	" "
3	"	71	" "
4	"	70	" "
5	"	69	" "

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
İSTANBUL İ NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

- 2 -

K A R A R

Toplantı Tarihi ve No : 112 - 7.3.1990
Karar Tarihi ve No. : 1635 - 7.3.1990

Toplantı Yeri : İST.

<u>EMV.No.</u>	<u>ADA</u>	<u>PARSEL</u>	<u>SOKAK / YAPI</u>	<u>NO.</u>
6	1222	68	Kalpakçı Sokak	
7	"	67	" "	
8	"	66	" "	
9	"	65	" "	
10	"	64	" "	
11	"	63	" "	
12	"	62	" "	
13	"	61	" "	
14	"	60	" "	
15	"	58	" "	
16	"	57	" "	
17	"	56	" "	
18	"	55	" "	
19	"	54	" "	
20	"	51	" "	
21	"	50	" "	
22	"	49	" "	
23	"	47	" "	
24	"	44	" "	
25	"	43	" "	
26	"	42	" "	
27	"	13	" "	

•/••

6

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
İSTANBUL İ NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

- 3 -

K A R A R

Toplantı Tarihi ve No : 112 - 7.3.1990
Karar Tarihi ve No : 1635 - 7.3.1990

Toplantı Yeri : İST.

LISTE 4 (FATİH)

TESCİL EDİLMİŞ SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİ

ENV.NO.	ADA	PAZEL	SOKAK / YAPI	NO.
1	1237	4	Hece Hüseyin Cemii Sokak	
2	1237	5	" " " "	
3	1236	30	Narlıkapı Çıkması	44
4	"	29	" "	14
5	"	28	" "	12
6	"	10-11	Narlıkapı Caddesi	88
7	"	35	" "	86
8	1234	13	" "	38
9	"	2	Narlıkapı Çıkması	18
10	"	3	" "	20
11	"	5	" "	
12	"	6	" "	
13	"	9	" "	
14	"	8	" "	
15	"	7	" "	
16	1224	6	" "	
17	1222	11	Büyük Kuleli Sokak	
18	1222	16	" " "	47
19	1222	39		
20	1222	38		
21	1056	..	Kalyakçı Sokak	
22	"	11	" "	
23	"	10	" "	
24	"	9	" "	

K A R A R

Toplantı Tarihi ve No : 112 - 7.3.1990
Karar Tarihi ve No : 1635 - 7.3.1990

Toplantı Yeri : İST.

LİSTE 4 (PATİN)

TEVCİL EDİLEN SİVİL NİMARLIYI ÖRNEKLERİ

<u>ENVENO.</u>	<u>ADA</u>	<u>PANSEL</u>	<u>SOKAK/ KAPI</u>	<u>NO.</u>
25	1148	7	Sametya Caddesi	
26	"	8	" "	
27	"	9	" "	
28	1145	..	" "	
29	1123	9	" "	
30	1121	10	" "	
31	100	4	Halıncı Tahsin Sokak	
32	"	3	" " "	
33	"	2	" " "	
34	"	1	" " "	
35	1121	3	" " "	
36	1121	2	" " "	
37	100	37	Davutpaşa İskelesi Sokak	
38	1110	2	" " "	
39	1118	..	" " "	
40	1236	1	Narlıkapı Caddesi	
41	1232	2	Nuriefendi Sokak	7
42	1233	11	" "	4
43	"	14	" "	10
44	"	15	" "	12
45	"	17	" "	16
46	"	21	" "	24
47	"	22	" "	26

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
İSTANBUL I NUMARALI KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI
KORUMA KURULU

- 5 -

K A R A R

Tophanı Tarihi ve No : 112 - 7.3.1990
Kazan Tarihi ve No. : 1635 - 7.3.1990

Tophanı Yeri : İST.

LİSTE 4 (FATİH)
TESCİL EDİLEN SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİ

ENV.No.	ADA	PAZEL	SOKAK/ KAPI	NO.
48	1228	2	Terakot Hilanli Sokak	
49	"	7	" " "	
50	"	6	" " "	
51	"	5	" " "	
52	"	1	Nasli Ebe Sokak	
53	1221	12	Akinci Sokak	
54	1221	11	" "	
55	1222	2	Büyük Kuleli Sokak	
56	"	3	" " "	
57	"	4	" " "	
58	"	5	" " "	

LİSTE 5 (FATİH)
TESCİL KAYDI OLUP BUGÜN YIKIL OLAN SİVİL MİMARLIK ÖRNEKLERİ
(Tencilli devran eden)

1	1148	4		
---	------	---	--	--

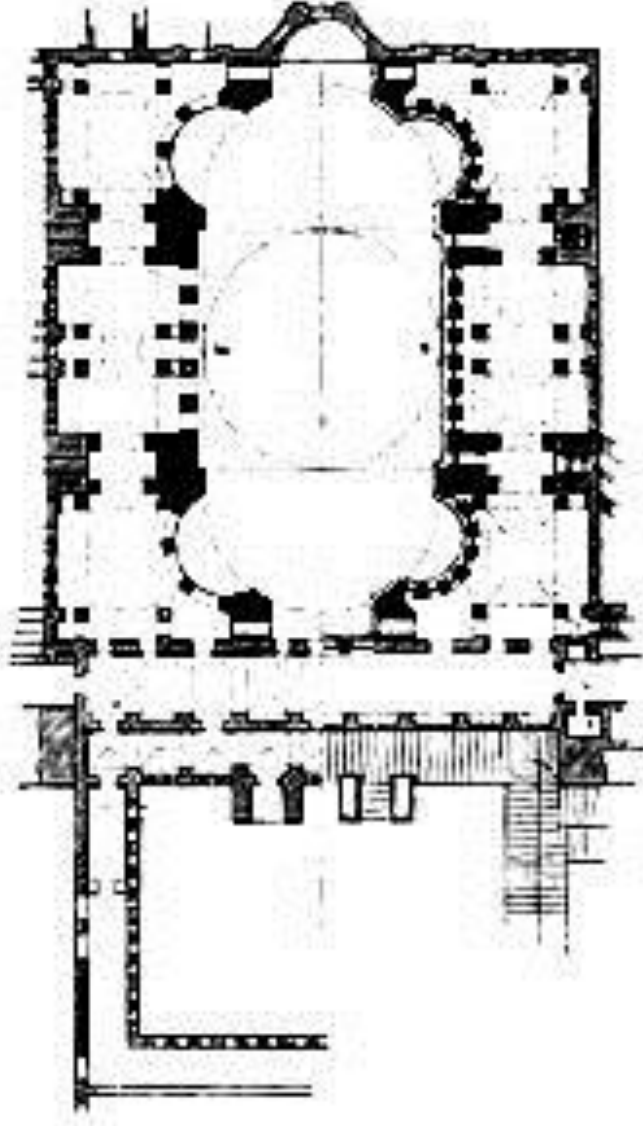
LİSTE 6 (FATİH)

10.4.1976 gün ve 9021 sayılı G.E.S. ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararı ile tescil kaydı kaldırılmış olup, tekrar tescil edilen sivil mimarlık örneği

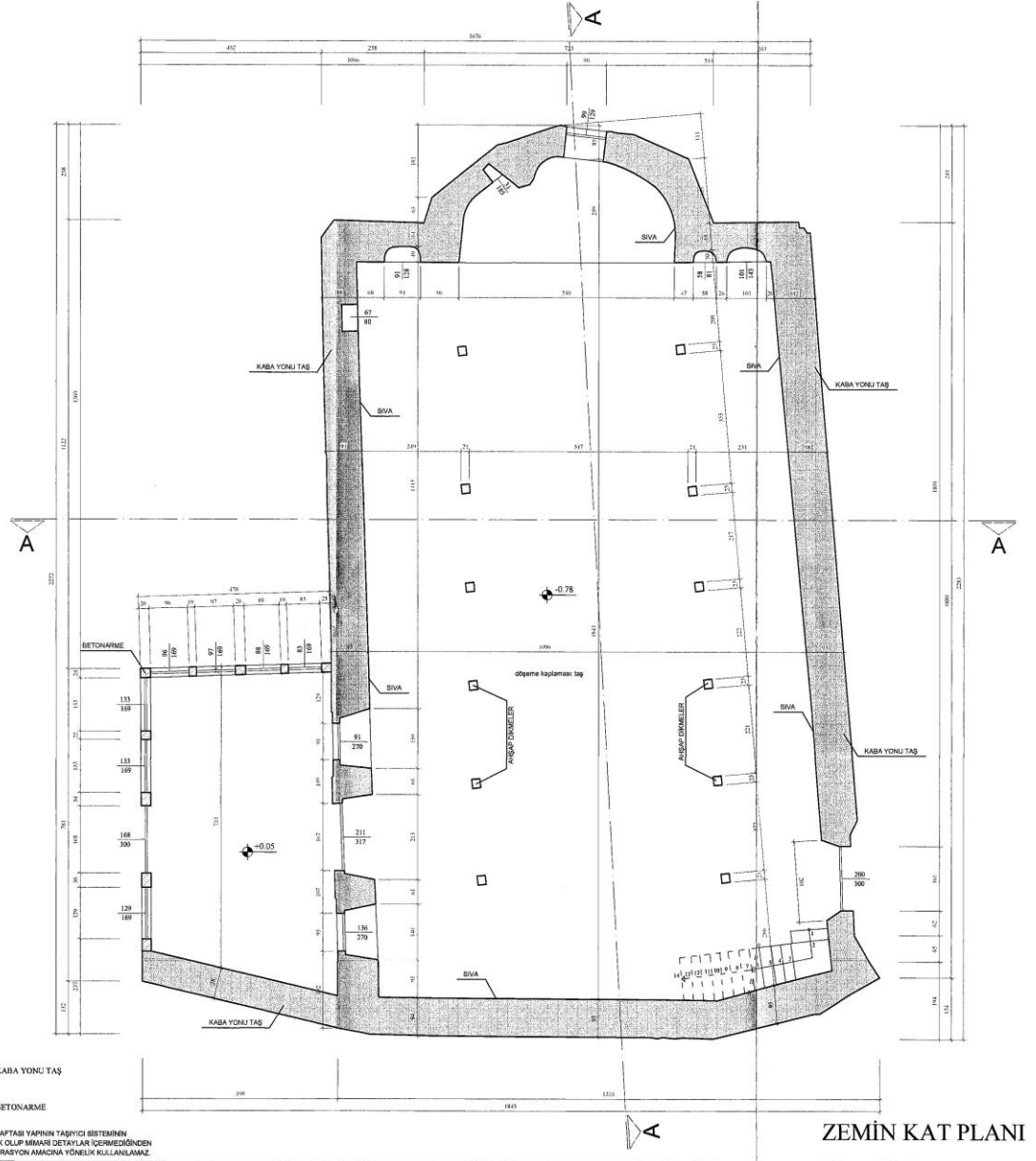
ENV.No.	ADA	PAZEL
1	21	1

EK-4

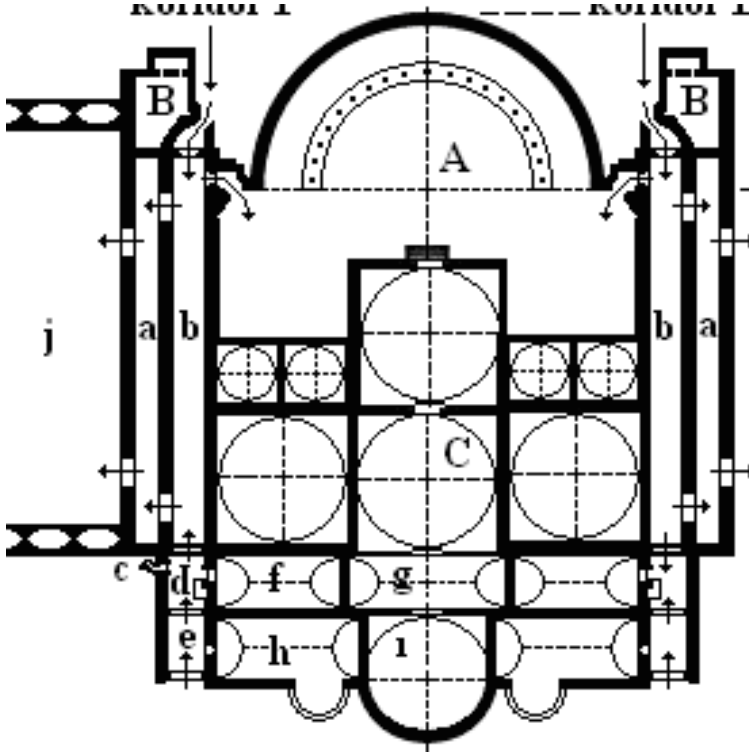
Tezde Yer Verilen Kiliselerin Planları

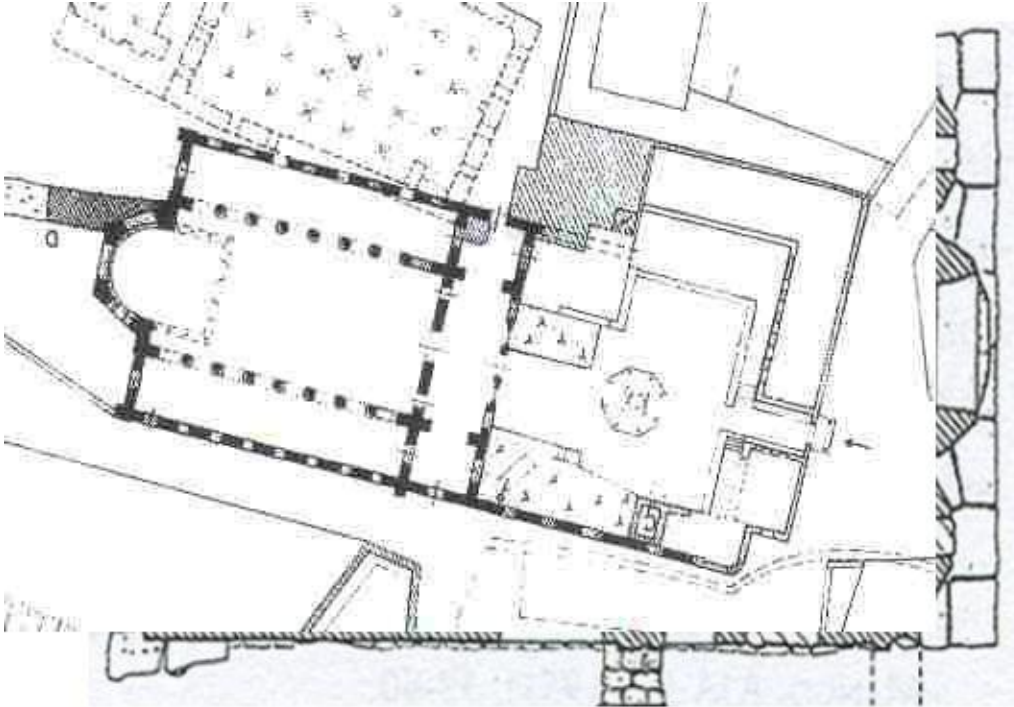
Abdi Çelebi Camii Planı (İBB Emlak Müdürlüğü).

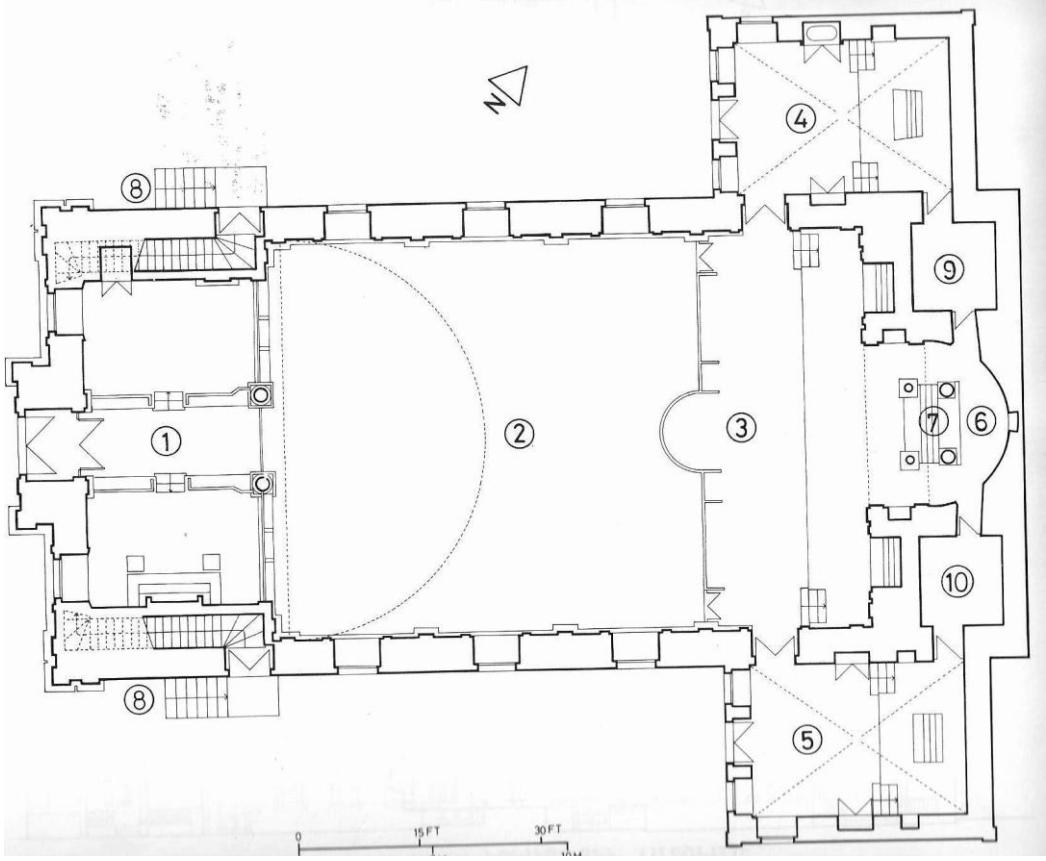
Analipsis Kilisesi Planı (Anıtlar Kurulu IV No'lu Bölge Müdürlüğü).

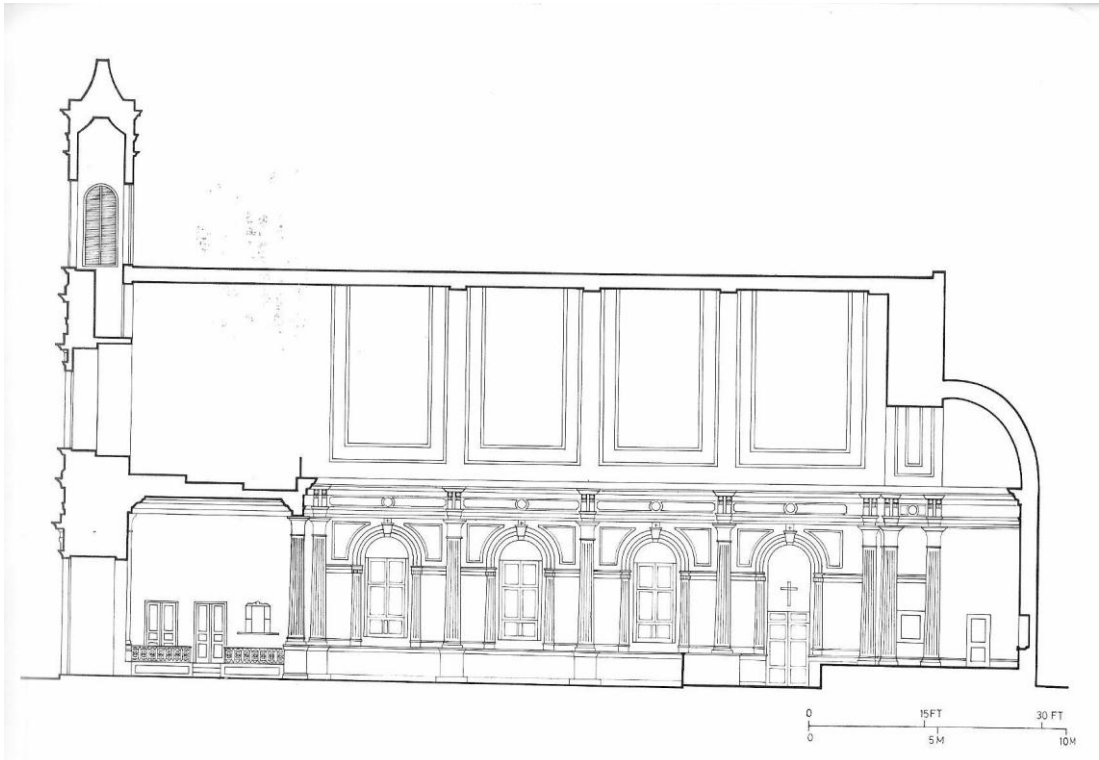
Hagios Menas Kilisesi Planı (İBB Emlak Müdürlüğü).

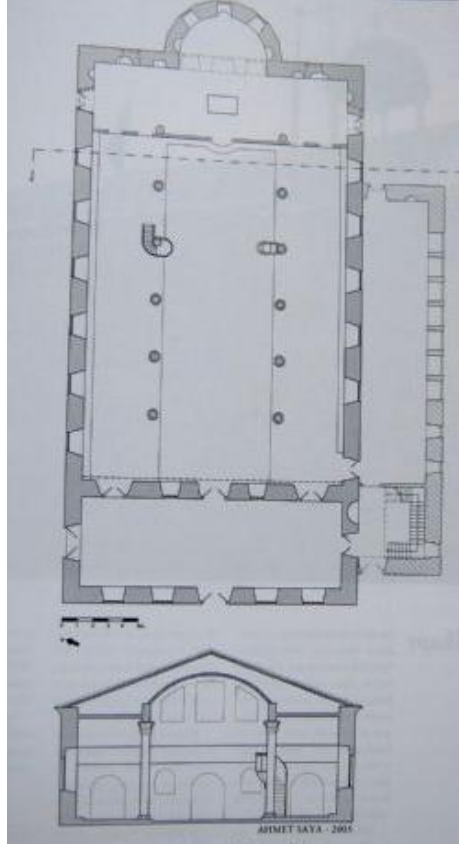
İmrahor Camii Planı (İBB Emlak Müdürlüğü).

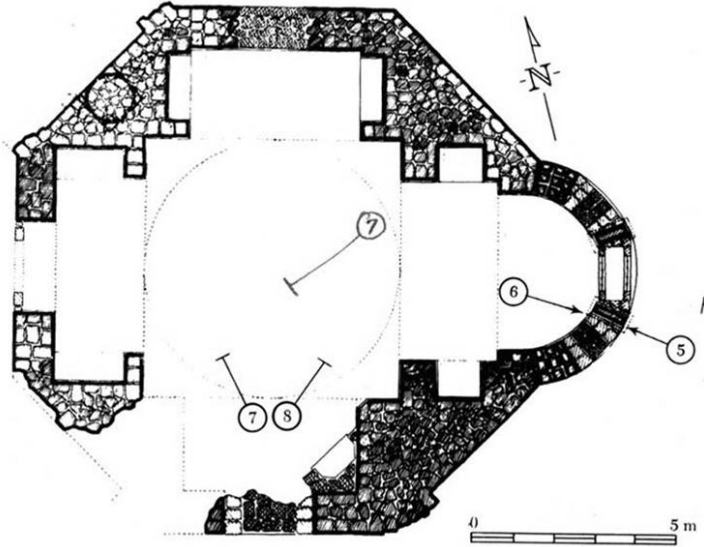
Surp Kevork Ermeni Kilisesi Planı (İBB Emlak Müdürlüğü).

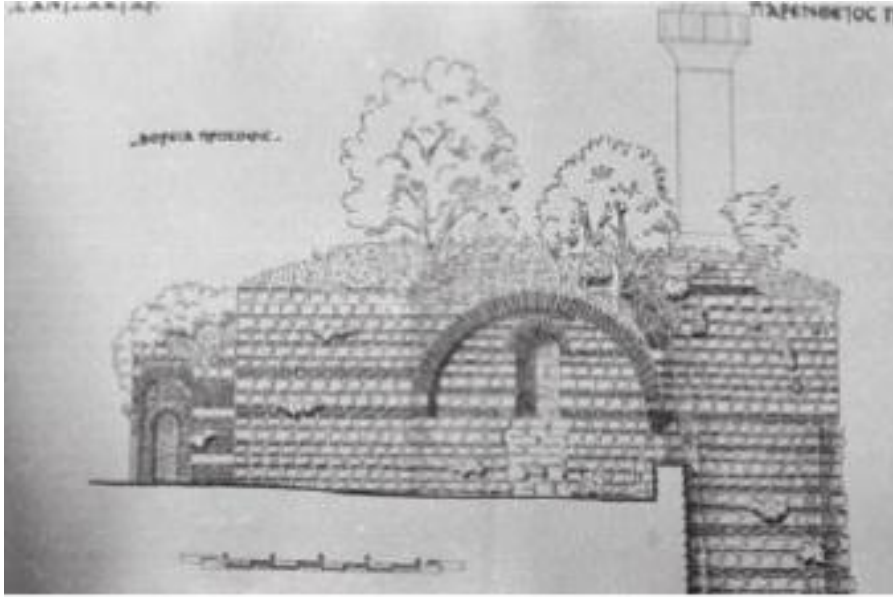
Surp Kevork Ermeni Kilisesi Kesit (İBB Emlak Müdürlüğü).

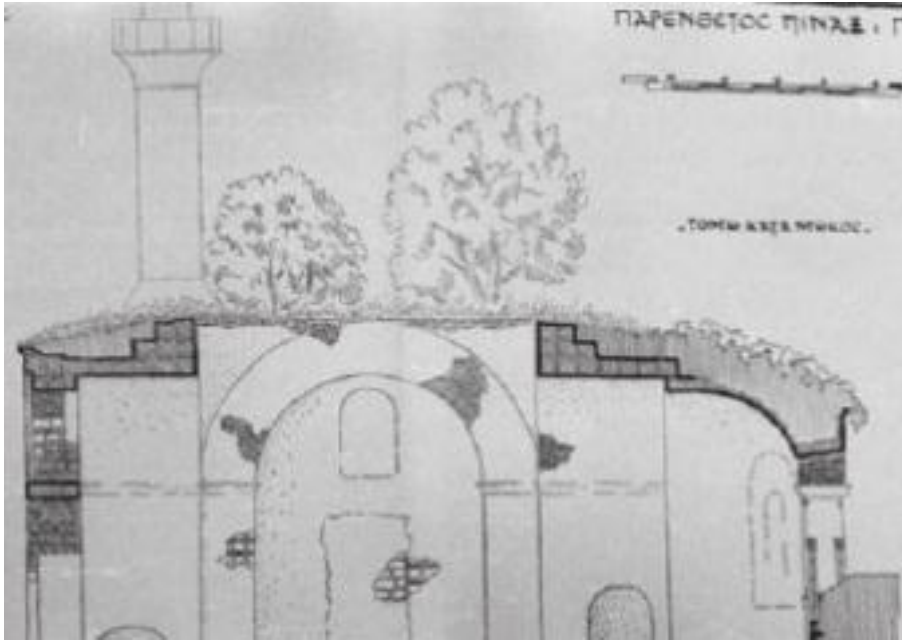
Hagios Konstantinos ve H.Helene Kilisesi Plan ve Kesiti (İBB Emlak Müdürlüğü).

Sancaktar Hayrettin Mescidi Planı (İBB Emlak Müdürlüğü).

Sancaktar Hayrettin Mescidi Görünüş (Vakıflar Dergisi, Sayı:33,2010).

Sancaktar Hayrettin Mescidi Kesiti (Vakıflar Dergisi, Sayı:33,2010).

Sancaktar Hayrettin Mescidi 1970 onarım öncesi apsis dışından görünüm (Vakıflar Dergisi, Sayı:33, 2010:57).

2009 yılında Sancaktar Hayrettin Mescidi apsis cephesi (Vakıflar Dergisi, Sayı:33, 2010:58).

Sancaktar Hayrettin Mescidi, 1970 yılı öncesi mescidin içten görünüşü (Vakıflar Dergisi, Sayı:33, 2010:58).

Sancaktar Hayrettin Mescidi'nin 1970 yılı öncesi güneydoğudan görünüşü (Vakıflar Dergisi, Sayı:33, 2010:59).

ÖZGEÇMİŞ

Zeynep Gündoğan, 30.07.1986 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. İstek Özel Semiha Şakir Lisesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Kültür Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'ne 2004 yılında girmiş ve 2008 yılında mezun olmuştur. Mezuniyetinin ardından aynı üniversitede Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Bölümü, Mimarlık Tarihi ve Restorasyon Tezli Yüksek Lisans Programı'na başlamıştır. Tez konusuyla bağlantılı olarak, tarihi çevre korumada karşılaştırma yapmak için, eğitiminin bir yarısını Erasmus öğrenci değişim programıyla Selanik Aristotle Üniversitesi'nde sürdürmüştür. 2011 yılının Ocak ayından bu yana, Adalar Belediyesi Plan ve Proje Müdürlüğü'nde mimar olarak çalışmaktadır.